

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1910. Första Kammaren. Nr 37.

Lördagen den 4 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 28 nästlidne maj.

Anmäldes och bordlades statsutskottets memorial nr 106, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anordnande af farled mellan Storrindeln och Nedre Gautsträsk;

bevillningsutskottets memorial nr 34, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om inkomst- och förmögenhetsskatt, *dels ock* i ämnet väckta motioner; äfvensom

Första kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, nr 34, i anledning af Andra kammarens beslut i väckt fråga om ändring af förläggningssort för vissa regementen.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse nr 155, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 18 kap. 13 § strafflagen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran statsutskottets under gårdagen bordlagda memorial nr 105.

Föredrogos sammansatta stats- och bankoutskottets (nr 2) sistlidne dag bordlagda memorial:

nr 6, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets utlåtande, nr 3, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag angående inrättande af en allmän lånekassa för Sveriges kommuner samt om anslag för utredningens verkställande.

Lades till handlingarna;

nr 7, med hemställan om anvisande af ersättning åt utskottets nr 2 kanslipersonal och vaktbetjäning.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran lagutskottets under gårdagen bordlagda memorial nr 54.

Vid föredragning af andra särskilda utskottets nästlidne dag bordlagda memorial, nr 17, angående aflöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran Första kammarens tillfälliga utskotts sistlidne dag bordlagda utlåtande, nr 33.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 31 sistlidne maj och den 1 innevarande juni bordlagda memorial nr 53, med anledning af återremiss från Första kammaren af lagutskottets utlåtande nr 51 i anledning af *dels* återremiss af vissa delar af utskottets utlåtande nr 44 angående Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolag och till lag om vissa ändringar i lagen om handelsbolag och enkla bolag den 28 juni 1895 jämte i anledning däraf väckta motioner, *dels ock* kamrarnas skiljaktiga beslut i ämnet.

I utlåtande nr 51 hade utskottet afgifvit förslag i anledning af *dels* återremiss af vissa delar af utskottets utlåtande nr 44 angående Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolag och till lag om vissa ändringar i lagen om handelsbolag och enkla bolag den 28 juni 1895 jämte i anledning däraf väckta motioner, *dels ock* kamrarnas skiljaktiga beslut i ämnet.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade Första kammaren återremitterat nämnda utlåtande till utskottet. Andra kammaren åter hade godkänt utskottets i utlåtandet innefattade förslag.

Med anledning af hvad sålunda förekommit, hade utskottet i nu föreliggande memorial hemställt, att Första kammaren måtte i ärendet fatta beslut.

Till följd häraf tog kammaren lagutskottets ifrågavarande memorial nr 51 i förnyadt öfvervägande; och blef detsamma föredraget punktvis till afgörande.

Lagförslag om
aktiebolag.

Punkten 1.

Förslaget till lag om aktiebolag.

Herr Trygger: Äfven om sammanjämkning af kamrarnas beslut i denna fråga hade skett i öfverensstämmelse med den mening, som omfattades af de 8 utskottsledamöterna från denna kammare, så skulle man ändå haft anledning ställa sig synnerligen tveksam, huruvida detta förslag verkligen utgjorde en förbättring af gällande rätt. Man kan icke förneka, att förslaget i åtskilliga punkter är en förbättring, men å andra sidan är det tämligen tydligt, att förslaget i andra afseenden innebär en otrygghet och att det kan leda till resultat, som för vårt ekonomiska lif skulle visa sig vara skadliga. När man under

femton år haft en lag, vet man hur den verkar; man ser dess brister *Lagförslag om aktiebolag.* och man har alltid möjlighet att genom partiella förändringar bota dessa brister, men när man lämnar den gällande rättens ståndpunkt samt tager något nytt och låter nya principer behärska lagstiftningen på ett visst område, då kan det mycket lätt hända, att, när man undviker Scylla, man i stället råkar ut för att fastna vid Carybdis. Jag tror, att detta är en erfarenhet, som bestyrkes dagligdags. Jag vill icke nämna hvilken lag det var, men här har för några år sedan af Riksdagen antagits en lag, som ansågs vara i teoretiskt afseende ett fullkomligt mästerstycke, af hvilken lag man väntade sig praktiskt lyckosamma följder, särskildt i jämförelse med den lagstiftning, som förut varit gällande, hvilken på vissa områden teoretiskt sedt var mer än ofullständig, men efter hvad jag hört har det visat sig, att detta antagande i praktiken icke hållit streck. Således, när den mest förträffliga teoretiska produkt i praktiken visar sig icke uppfylla alla förväntningar, är det icke underligt, att man är betänksam inför en lagstiftningsprodukt, som äfven teoretiskt sedt är så svag som den ifrågavarande.

Emellertid är det min skyldighet att för kammaren redogöra för, huru utskottet fullgjort det uppdrag, som utskottet fått: att sammanjämka de båda kamrarnas beslut i frågan. Sådan sammanjämkningen här föreligger, beständes den af den förseglade sedeln, och mot densamma hafva lagutskottets samtliga ledamöter från denna kammare reserverat sig. Ser jag bort från formella saker och från obetydligheter, har Andra kammaren vid sammanjämkningen vunnit följande.

För det första har Andra kammaren drifvit igenom en förändring af 3 § med afseende å maximum för aktiekapitalet i sådana små bolag, där aktierna få lyda på 10 kronor, ifråga om hvilken paragraf ursprungligen endast 4 ledamöter i utskottet voro på den sida, som tillstyrkte förändringen; sålunda var det stor majoritet i utskottet för den mening, som Första kammaren omfattade. Vidare har Andra kammaren erhållit tillägg af 25 § i Kungl. Maj:ts förslag, visserligen icke sådan den var enligt Kungl. Maj:ts förslag, ty alla och äfven justitie-ministern voro ense om att det var omöjligt fasthålla vid denna ståndpunkt, utan med en viss förändring, och detta tillägg, trots att inom utskottet vid afgifvande af vårt betänkande nästan enhällighet fanns för Första kammarens mening — det var endast en enda reservant, som tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag, nämligen herr Lindhagen. Ifråga om 28 § har i motsats mot Första kammarens beslut Andra kammarens mening segrat. Hvad 56 § beträffar, den som afser specifikation i balansräkningen för ett hufvudbolag af dotterbolags aktier eller öfverhufvud taget af ett bolags ägande aktier, så var inom utskottet stor majoritet för den mening, Första kammaren omfattade — det var nämligen 11 ledamöter mot 5 — och det tillägg, som Andra kammaren drifvit igenom, är tillkommet uteslutande på grund af en enskild motion, utan att frågan varit underkastad samma pröfning som öfriga paragrafer i lagen. Med afseende å 69 § har Andra kammarens mening blifvit den gällande i motsats mot Första kammarens. Ifråga om 73 §, den viktiga paragraf, som angår rättighet för en minoritet att få en revisor förordnad, ansåg Första kammaren det principiellt

Lagförslag om oriktigt att hafva en minoritetsrevisor, att det var farligt för ett bolags affärställning och farligt med hänsyn till affärshemligheterna, och därför strök Första kammaren hvarje bestämmelse om dylik minoritetsrevisor. Det fanns också i utskottet majoritet för att stryka denna paragraf, men icke desto mindre har Andra kammaren nu fått rätt i denna punkt såtillvida, att en bestämmelse blifvit införd, att aktieägare med en femtedel af aktiekapitalet kunna påfordra tillsättandet af en dylik revisor. Sedan komma vi till 76 §, som rör den uppställda fordran, att aktieägare skall efter därom gjordt yrkande vid straffrättsligt ansvar förklara, att han äger de aktier, för hvilka han uppträder. Första kammaren gick därvid längre än dess representanter i utskottet, då den genom sitt beslut förkastade den föreslagna bestämmelsen och därmed förklarade, att en dylik bestämmelse visserligen kan hafva något godt med sig, men också medföra så stor fara för trakasseri och obehag, att den kan ur ett bolag drifva ut de bättre elementen och öppna vägen för de sämre. Men i denna punkt har vid sammanjämkningen Första kammarens mening fått makt åt sig och Andra kammarens i stort sedt blifvit den bestämmande. Hvad 81 § beträffar har i strid mot utskottets förslag, trots att utskottet var enhälligt i sitt betänkande, den mening, Första kammaren och utskottet omfattade, fått vika för Andra kammarens mening. Vidare, i afseende å frågan om en minoritets rätt att vägra decharge för en styrelse, hade utskottet genom ett slags tyst kompromiss stannat vid att en minoritet på $\frac{1}{3}$ af ett bolags aktieägare, räknadt efter aktiekapitalet, skulle kunna vägra decharge. Detta utskottets förslag antogs af Första kammaren, men i Andra kammaren antogs förslag om att härför endast skulle behövas $\frac{1}{10}$, och Andra kammaren har genom sammanjämkningen fått denna minoritet bestämd till $\frac{1}{5}$. Ifråga om 87 § har ett tillägg skett till paragrafen i enlighet med Andra kammarens mening, men det var omöjligt att formulera det, som Andra kammaren och reservanten gjort, utan tillägget har underkastats en omredigering, och det ser sålunda ut, som om det varit eftergifter från bägge sidor, men den, som läser betänkandet, finner naturligtvis, att detta icke är fallet. Hvad 95 § beträffar, så, ehuru Kungl. Maj:ts förslag antogs af Första kammaren, har en förändring skett i öfverensstämmelse med Andra kammarens åsikt. Så komma vi till den viktiga 96 §, den nämligen, som rör rätt för aktieägare att underkasta arvode eller honorar, som af bolagsstämma bestämts för styrelsens ledamöter eller bolagets tjänstemän eller ombud, pröfning vid domstol. Första kammaren strök hela denna paragraf, hvars tendens den ansåg principiellt felaktig; man ansåg, att ett bolag skulle genom en sådan bestämmelse kunna beröfvas just de dugligaste krafterna, som icke vilja, icke behöfva underkasta sig, att då man kommit öfverens om ett visst belopp som honorar, detta sedermera skall underkastas granskning af domstol. Men i alla fall bestämdes vid sammanjämkningen, att aktieägare med en femtedel af aktiekapitalet skulle hafva rättighet att underkasta denna fråga domstols pröfning. Slutligen hafva vi 131 §, som ströks af Första kammaren, men insattes med anledning af Andra kammarens beslut, och i öfvergångsbestämmelserna har den punkt strukits, enligt hvilken man icke skulle tillämpa vissa af lagens stadganden på äldre bolag. Genom denna undantagsbestäm-

melses borttagande är lagens tillämpning utvidgad i öfverensstämmelse *Lagförslag om aktiebolag.* med Andra kammarens önskuingar.

Detta är hvad Andra kammaren tilldelats vid sammanjämknigen och som den fordrar, att Första kammaren skall godkänna. Nu vilja vi se hvad Första kammaren fått.

Ja, Första kammaren har fått 24 §, som talar om stiftares ansvar vid bolags bildande, deras ansvar för att vid bolags bildande detsamma icke öfvertager tillgångar till oskäligen värden, och i denna fråga har bestämts i öfverensstämmelse med Första kammarens, af lagrådet förordade beslut, d. v. s. stiftarna svara för faktiska uppgifter, icke längre. Andra kammaren tog Kungl. Maj:ts förslag, men i utskottet fann man det omöjligt att vidhålla detta beslut, och där voro Andra kammarens ledamöter beredda att göra viss modifikation i öfverensstämmelse med vår mening. Emellertid stannade utskottet vid Första kammarens beslut. Vidare har Första kammaren genomdrifvit, att 52 § antagits i öfverensstämmelse med utskottets, med undantag af herr Lindhagen, enhälliga, af Första kammaren sedan biträdda beslut. Det är för resten en bagatell; den rör frågan, huru lösen skall bestämmas för aktier, hvartill andra aktieägare hafva lösningsrätt. Därjämte har Första kammaren vunnit, att Andra kammaren frånträdt sitt beslut rörande 55 §. I fråga om denna § hade Andra kammaren beslutit, att 50 proc. af årsvinsten i regel skulle utdelas till aktieägarna, men utskottets alla ledamöter, med undantag af herrar Pettersson och Lindhagen, ansågo, att man icke kunde antaga en dylik bestämmelse, föreslagen som den var af enskild motionär. Hvar och en, som har den minsta künedom om bolagsaffärer, begriper väl, att det skulle vara en dödsstöt för bolagens ekonomiska verksamhet, ifall de genom lagens bestämmelse tvingades att utdela 50 proc. af vinsten, så snart en kvalificerad majoritet ej beslöte annorledes. Således fingo vi bort denna bestämmelse, i fråga hvarom förslag blifvit väckt af enskild motionär, hvilket utskottet afstyrkt och sunda förnuftet sätter sig emot. Jag får säga, att jag verkligen icke kan uppskatta denna eftergift från Andra kammaren särskildt högt. Hvad sedan 61 § beträffar, fingo vi äfven därvidlag vår åsikt igenom. Hvad innebär detta? Jo, Andra kammaren ansåg, att lagen icke behöfde uttryckligen uttala hvad Första kammaren ansåg att den borde uttala; i sak hade vi varit ense hela tiden. Nu kommer jag till den paragraf, som jag förut omnämnde, nämligen 86 §, rörande dechargefrågan. Då Första kammaren icke ställt sig principiellt afvisande mot att en minoritet skulle kunna vägra decharge, är det ett medgifvande, att då vi togo $\frac{1}{3}$ och Andra kammaren $\frac{1}{10}$, sammanjämknigen går ut på att för dylik vägran skulle erfordras aktieägare med $\frac{1}{5}$ af aktiekapitalet.

Detta är hvad vi fått och detta är hvad Andra kammaren fått. Jag tror icke, att en opartisk kan tveka att uttala, att Första kammaren erhållit så godt som ingenting, under det att Andra kammarens åsikter drifvits igenom, då det gällt stora, viktiga, principiella spörsmål, och detta trots att majoriteten inom utskottet i åtskilliga punkter ställt sig på Första kammarens sida. Och, mina herrar, vi få icke glömma, hvad jag nyss antydde, att då Första kammaren fattade beslut om denna aktiebolagslag, stannade den icke vid hvad kammarens

(Forts.)

Lagförslag om
aktiebolag.
(Forts.)

ledamöter i utskottet föreslagit. Kammaren gick mycket längre; kammaren sade till sina representanter i utskottet: ni hafva icke gått tillräckligt långt, ni måste gå längre och icke visa svaghet i principiella spörsmål, ty vi fordra, att de af oss godkända principerna upprätthållas. Därför fattade kammaren sitt beslut i fråga t. ex. om 76 § och därför strök Första kammaren hela 96 §. Det vore väl under sådana förhållanden, om öfver hufvud en plikt mot kammaren föreligger, en plikt för kammarens utskottsledamöter att icke uppgifva hvad kammaren förklarar vara så väsentligt och framför allt icke uppgifva det utan verkligt vederlag. Men man är ju benägen, när man i ett utskott sitter och granskar paragraf efter paragraf och försöker göra sitt bästa för att få något praktiskt slut, att jämka så mycket som möjligt. Och det förklarar, att kammaren så ofta har anledning att vara missnöjd med sammanjämkningar och tycker, att dess ledamöter hafva gått bra långt i afvikelse från hvad kammaren uttalat. Ja, mina herrar, äfven vi kände det med oss, att vi borde gå så långt som möjligt. Vi offrade det ena efter det andra, trots att det tydligt kändes, att vi offrade för mycket, att vi afveko för mycket från hvad kammaren beslutat. Men det finnes en gräns för allt. Vi måste någon gång säga: nej, icke vidare. Och det gjorde vi. Och så blef det votering, och oaktadt de punkter, som vi vidhöllo, så väl i den förberedande behandlingen som vid den definitiva behandlingen inom utskottet haft majoritet, blefvo de af den förseglade sedeln afgjorda och afgjorda till Andra kammarens förmån.

Emellertid, vi ville icke uppgifva saken, utan försökte ännu en gång, om vi icke kunde upprifva detta beslut, för hvars upprifvande dock fordrades enhällighet, men då möttes vi — och mina kamrater i utskottet kunna bekräfta hvartenda ord jag säger — af den förklaringen: det finnes ingen anledning att göra jämkning i det resultat, som den förseglade sedeln gifvit, ty framstående män i Första kammaren hafva uttalat, att de äro nöjda med sammanjämkningen, sådan den genom den förseglade sedeln blifvit bestämd, ja, de skulle till och med varit nöjda, om sammanjämkningen varit ännu ofördelaktigare för Första kammaren. Huruvida denna förklaring inom utskottet berodde på en missuppfattning eller icke, är en sak, som jag icke här kan bedöma. Jag tror, att det är så. Åtminstone har man yttrat sig efteråt på det viset. Men som sagdt, det är en fråga, som icke betyder något, ty det, som kom fram i utskottet, det bestämde vissa Andra kammarens utskottsledamöter — det fanns visserligen en stor majoritet för att upprifva det förra beslutet — det bestämde dessa ledamöter att hålla fast vid att enhällighet fordrades, och de ville icke bidraga till att nå denna enhällighet. Och man tillade dessutom, att regeringen var så intresserad att få denna lag igenom, att man kunde vara fullt förvissad om att med regeringens hjälp och med hjälp af vissa framstående jurister inom Första kammaren, Första kammaren skulle tvingas att böja sig, att lämna sitt förra beslut, att uppgifva sin principiella ståndpunkt och antaga den ståndpunkt, som Andra kammaren, som den förseglade sedeln dekreterat och ett par ledamöter af Andra kammaren i utskottet genom sin evighet gjort orubblig. När därefter saken kom till kamrarna, trodde man, att genom återremiss man skulle

kunna få ett nytt sammanjämningsförslag, och att således den majoritet inom utskottet, som fanns för ändringsförslaget, skulle kunna få tillfälle att göra sig gällande. I denna kammarare förklarade jag för min del, att Andra kammarens sammanjämningsförslag var oantagligt, och min ärade vän på Stockholmsbänken förklarade, att han med glädje instämde i det återremissyrkande, jag gjorde. Icke ett ord hördes i kammaren för en motsatt mening, och återremissen beslöts, Men i Andra kammaren förkastades återremissen, dock icke på sakskäl. Jag har icke läst det stenografiska referatet af kammarens förhandlingar och brukar icke åhöra dess förhandlingar i allmänhet, men af tidningarna har jag sett, att det var icke sakskäl, det var helt andra skäl; det var maktskäl. Nu blifver frågan: hvad huder Första kammarens redan intagna ställning i frågan, att vi skola göra? Var det så, när kammaren fattade sitt beslut angående aktiebolagslagen, att kammaren ansåg den nu gällande lagen vara bättre än det förslag, som kammaren förkastade, eller förkastade kammaren hvad kammaren ansåg vara bättre än gällande lag? För mig är det uppenbart, att kammaren ansåg det förslag, som den förkastade, vara sämre än gällande lag. Och därför är det min öfvertygelse, att någon tvekan i dag icke skall finnas hos kammaren angående det beslut, som kammaren skall fatta. Då jag emellertid vet, att en motsatt mening icke saknar försvarare, förbehåller jag mig att få yttra mig vidare. För närvarande inskränker jag mig till att yrka afslag å ifrågavarande sammanjämningsförslag.

Herr Afzelius: I olikhet med den föregående talaren kan jag fatta mig mycket kort.

Då frågan förevar här sist, yttrade jag, att jag visserligen icke tillmätte föreliggande divergenser den vikt, som andra syntes därvid fästa, men att sammanjämningsförslaget, sådant det förelåg, icke var för mig antagligt. Vid sådant förhållande finner kammaren lätt, att jag icke kan annat än instämma i det yrkande, som nu är gjordt, men naturligtvis icke på grund af den motivering, som af herr Trygger lämnades.

Herr Kjellberg: Den fråga som här föreligger är af en ofantligt stor betydelse. Må vara, att alla affärsmän ej dela denna uppfattning; affärsmännen äga ju i regel förutsättningar för att utan hjälp af nya lagbestämmelser kunna bedöma ett bolags skötsel och förhållanden, och de torde i allmänhet icke vara aktieägare i andra bolag än sådana, hvilkas verksamhet de äro i tillfälle att följa. Till affärsmän räknar jag i detta sammanhang äfven dem, som, utan att vara affärsmän i egentlig mening, deltaga i förvaltningen af bolags angelägenheter. Men för den mycket stora allmänhet, som placerar kapital i aktier eller som träffar aftal med aktiebolag, ställer sig förhållandet annorlunda. För den är behovet af en ny aktiebolagslag, som i största möjliga grad länar skydd för deras intressen, trängande, ty den nu gällande lagen är allt för bristfällig.

Frågan är: skulle detta lagförslag, om det autoges i den form, i hvilken det föreligger efter dess senaste behandling i utskottet, bereda

Lagförslag om
 aktiebolag.
 (Forts.)

om ett afsevärdt bättre skydd i nyssnämnda hänseende än nu gällande lag, och kan bolagsverksamhet befrämjas eller i nämnvärd grad skadas däraf? I sina allra väsentligaste delar är förslaget redan antaget af kammaren, och detta är ju tillräckligt bevis för att det af kammaren i dessa delar befunnits vara godt. Nu gäller det att undersöka, i hvilka afseenden detta sammanjämningsförslag afviker från det af denna kammare antagna förslaget eller från af densamma i sammanhang med återremiss af vissa paragrafer uttalade önskingar. Innan jag försöker göra det, vill jag uttala mitt varma erkännande till denna kammares ledamöter i utskottet för det, att de i flera viktiga punkter lyckats förmå sina kolleger från medkammaren att ingå på bestämmelser, som af denna kammare tidigare godkänts, och att afstå från eller i hög grad modifiera andra, som medkammaren godkänt. Och jag kan icke underlåta här nämna, att jag finner lagutskottets ärade ordförande alltför anspråkslös vid bedömandet af hvad han och hans kolleger från denna kammare lyckats åstadkomma.

Bland de förra vill jag nämna de synnerligt viktiga bestämmelserna i § 24 om stiftarnas ansvar och bland de senare bestämmelserna i § 55 om vinstuddelning mot majoritets bestridande. Hvad § 24 beträffar har en föregående ärad talare redan yttrat sig därom, och torde jag därför icke behöfva ingå därpå. Det var en högst väsentlig skiljaktighet i kamrarnas uppfattning beträffande denna paragraf. Där fick Första kammaren sin vilja igenom.

Beträffande 55 §, där det talas om vinstuddelning, som viss minoritet eventuellt kan besluta, nämnde lagutskottets ärade ordförande, att detta förslag tillkommit på grund af enskild motion. Detta är visserligen sant, men den s. k. aktiebolagskommittén var, om jag icke missminner mig, enhälligt uti att föreslå detta stadgande, som nu af enskild motionär upptagits.

Vidare har medkammaren på grund af påtryckning härifrån förmått fördubbla storleken af den minoritet, som skall äga befogenhet i vissa afseenden. Vid sistnämnda förhållande borde det icke behöfvas någon tvekan beträffande hvarken den försäkran, som enligt § 76 kan begäras därom, att man är verklig ägare af de aktier, för hvilka man å stämman vill föra talan, eller rättigheten enligt § 96 att få fråga om arvode till styrelseledamöter m. fl. underställd rättsens pröfning. I förra fallet skulle nämligen erfordras, att begäran framställes af aktieägare, representerande minst $\frac{1}{10}$ af det å stämman företrädda aktiekapitalet, och i det senare att talan föres af aktieägare, representerande minst $\frac{1}{5}$ af hela aktiekapitalet. När nu en föregående ärad talare sade, att man vill tvinga på Första kammaren denna försäkran gent emot bulvaner, tror jag icke, att han hade rätt. Det förelåg ursprungligen ett förslag, att fem aktieägare skulle kunna begära en sådan försäkran. Sedan beslöt Andra kammaren, att det skulle erfordras $\frac{1}{20}$ af det företrädda aktiekapitalet, och det var gent emot storleken af denna minoritet som invändningarna i denna kammare hufvudsakligen rörde sig, och jag erinrar mig, att en ärad talare, herr Wallenberg, under debatten anförde, att han icke kunde för sin del vara med om bestämmelsen utan en betydlig förstärkning af minoriteten. Den är ju fördubblad. Jag tycker det är vackert så.

Då den minoritet, som hos Konungens befallningshafvande enligt § 73 skall kunna utverka utseende af en revisor, blifvit höjd till $\frac{1}{5}$ af hela aktiekapitalet, anser jag mig böra låta mina betänkligheter mot den s. k. minoritetsrevisorn falla. Förhållandet är nämligen det, att $\frac{1}{5}$ af hela aktiekapitalet i regeln redan nu har ett mycket stort inflytande på revisorsval, emedan styrelsen icke får rösta. Jag vill ej underlåta nämna, att minoritetsrevisorn icke, såsom från ett och annat håll påståtts, är något nytt påhitt, ty i England t. ex. existerar en lag sedan 1862, enligt hvilken på framställning af ägarna af $\frac{1}{5}$ af aktiekapitalet »the board of trade» skall utse en eller flera inspektörer för granskning af bolagets verksamhet; för bankbolag är det undantagsvis $\frac{1}{3}$. Jag har just i dessa dagar fått veta, att denna bestämmelse år 1907 ändrades därhän, att denna minoritet endast behöfver utgöra $\frac{1}{10}$ af aktiekapitalet eller detsamma som Andra kammaren ursprungligen tagit fasta på. Höjningen till $\frac{1}{5}$ skedde genom påtryckning härifrån. Uppgiften beträffande ifrågavarande i England gällande bestämmelse af år 1862 har jag från den förtjänstfulla redogörelsen för aktiebolagslagstiftningen i andra länder, som utarbetats af aktiebolagskommitténs sekreterare, numera byråchefen för lagärenden Bergelmer.

Så kommer jag till § 69. Där var det en ganska obetydlig differens mellan kamrarna. Det hängde på tre ord. Båda kamrarna ansågo, att styrelsen skulle i sin berättelse redogöra för gjorda afskrifningar. Andra kammaren ville i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, att den skulle redogöra äfven för grunden för dessa afskrifningar, under det att denna kammare strök orden »och grunderna därför». Enligt mitt förmenande är det mycket ringa skillnad häremellan. Visserligen nämnde lagutskottets ärade ordförande vid debatten förra gången här, att de tre orden skulle kunna gifva anledning till, att om styrelsen för ett bolag funnit en fordran hos en viss person mindervärdig och därför gjort afskrifning å densamma, skulle styrelsen vara skyldig att angifva gäldenärens namn, hvarigenom dennes kredit skulle kunna skadas. Men i detta fall tillåter jag mig hafva en annan mening än lagutskottets ärade ordförande. Ty om gäldenärens namn skall uppgifvas, hvilket jag ej anser behöfva ske, så är det därför att redogörelse för afskrifningar skall lämnas, och det hafva vi ju här varit med om och ej därför att grunderna för desamma skola angifvas. Uppenbart torde för öfrigt vara, att bestämmelserna egentligen afse afskrifningar å till stadigvarande bruk afsedd egendom och ej å sådan, som förr eller senare skall realiseras. Att egendom af sistnämnda art ej i något fall får uppföras i högre värde än det verkliga, är ju för öfrigt i förslaget bestämdt och man behöfver alltså ej aberopa annan grund än lagbestämmelserna.

Hvad som i sammanjämningsförslaget är ägnadt att framkalla tvekan är, att det i § 56 mom. 8 upptager skyldighet att i balansräkningen specificera de aktier, som eventuellt ägas i andra bolag, och att, där så ske kan, vid denna foga dessa bolags senaste framställda balansräkning. Jag beder i detta sammanhang få nämna, att det ej stadgas, att aktierna skola upptagas till sina verkliga värden; de få nämligen ej, för så vidt de äro afsedda att behållas, hvilket i regel är fallet med

Lagförslag om aktier i så kallade dotterbolag, upptagas till högre värden än i senaste aktiebolag. balansräkning. Om således ett bolag äger aktier i ett dotterbolag och dessa aktier äro bokförda till 50,000 kronor men i själfva verket värda 500,000 kronor, så måste de, därest de äro afsedda att behållas, fortfarande upptagas till 50,000 kronor.

(Forts.)

Mina betänkligheter härvidlag har jag under den debatt, som i denna kammare ägde rum första gången, som Kungl. Maj:ts förslag till aktiebolagslag behandlades, uttalat. Dessa betänkligheter äro emellertid ej af sådan beskaffenhet, att de kunna hindra mig från att tillstyrka det nu föreliggande förslaget, och detta desto mindre, som jag befarar, att vi i framtiden icke kunna hoppas på att få igenom en ny aktiebolagslag utan sistberörda bestämmelse.

Af hvad jag nu anfört torde kammaren finna, att jag för min del ej anser, att de afvikelser från af denna kammare tidigare fattade beslut, som finnas i detta förslag, göra detsamma i nämnvärd mån mindre väl ägnadt att bereda skydd åt aktieägarnas intressen och för tredje man, som inlåter sig i transaktioner med aktiebolag, än om det i *hvarje* hänseende öfverensstämte med denna kammares önskningsar.

Jag har mig bekant, att det tilltänkta sammanjämningsförslaget, som icke kom till stånd, skulle ha mynnat ut däri att Första kammaren gifvit efter vid § 24 beträffande stiftares ansvarighet, och att Andra kammaren afstått från specifikation af aktier. Om jag skulle ställas i valet mellan de båda alternativen, så valde jag det, som Andra kammaren har tagit, ty jag håller mer på att de af Första kammaren beslutade bestämmelserna i § 24 blifva gällande, än på att bestämmelserna i § 56 angående specifikation af aktier bortfalla.

Vidare anser jag att ifrågavarande afvikelser ej skola lägga några hinder i vägen för aktiebolagsformens framgångsrika användning i industriens, handels och sjöfartens tjänst och därför tillåter jag mig, herr talman, att hos kammaren anhålla, att kammaren ville godkänna lagutskottets hemställan i dess utlatande nr 51.

Herr Nyström: Jag har precis samma uppfattning om sammanjämningsförslaget som den föregående talaren, och jag ämnar göra samma yrkande som han. Emellertid skall jag söka motivera denna min uppfattning, för så vidt ej detta redan gjorts af föregående talare. Jag skall då till en början be att få mera formellt betrakta detta sammanjämningsförslag.

Som herrarna finna, är det uti egentligen 23 punkter som sammanjämkning ägt rum, om man räknar 72 och 73 §§ som en punkt, hvilket de ju i själfva verket äro. Beträffande dessa 23 punkter har utskottet framställt förslag, riktadt till båda kamrarna, om omredigering i 10 punkter. Af dessa 10 punkter äro 4 affattade utan särskild anledning af någondera kammarens beslut i dem, utan omredigeringen är framkallad såsom en följd af ändringar uti andra paragrafer. Af de tio punkter, där utskottet gifvit bestämmelserna en ny form, äro alltså dessa fyra af den beskaffenhet, att de kräfva eftergifter hvarken af Första eller Andra kammaren. De kunna alltså lämnas ur räkningen, då man nu går att uppgöra en balansräkning mellan kamrarnas vinst och förlust på detta sammanjämningsförslag. De 6 öfriga punkterna,

som icke äro så beskaffade, äro allihop affattade med nödig hänsyn till hvad Första kammaren beslutat. I alla dessa sex fall har utskottets sammanjämningsförslag tillstyrkt modifikationer, gående i riktning mot Första kammarens beslut, och dessa sex punkter äro sålunda affattade fullständigt i öfverensstämmelse med den kutym, som vid vanliga sammanjämnningar plägar tillämpas, hvilket ock af den föregående talaren delvis påvisats och i detalj förklarats. Jag skulle kunna göra detsamma, men jag skall icke trötta herrarna med för mycket ordande.

*Lagförslag om
aktiebolag.
(Forts.)*

Det återstår alltså 13 andra punkter. Uti 4 af dessa 13 föreslår utskottet, att Andra kammaren skall frånträda sitt förra beslut och godkänna Första kammarens. I detta sammanhang torde jag sålunda icke behöfva särskildt upptaga dessa 4 punkter. I dem har Första kammaren fått sin vilja igenom, och sålunda böra icke de hos kammaren väcka någon motvilja mot förslaget. Uti nio fall har däremot utskottet föreslagit, att Första kammaren skall uppgifva sin förut intagna ståndpunkt och intaga en annan. Af dessa nio fall är det dock i icke mindre än fem, där Andra kammaren helt och hållet stöder sig på Kungl. Maj:ts förslag. Andra kammaren begär sålunda icke mer af Första kammaren, än att den skall taga Kungl. Maj:ts förslag, som Andra kammaren i dessa fall antagit. Nu vill jag för tillfället lämna därhän, om icke möjligtvis det förslag, som vi antagit, d. v. s. i detta fall utskottets eller reservanternas, kan i en eller annan detalj hafva någon fördel framför det kungl. förslaget. Men, mina herrar, så mycket kunna vi väl alla vara ense om, att ett af Kungl. Maj:t framlagdt förslag, som varit under utarbetande i icke mindre än 7 år, icke kan innehålla några sådana bestämmelser, som sätta landets ekonomiska välfärd på spel. Jag menar alltså, utan att nu gå in på detaljerna i dessa saker, att just den omständigheten att Andra kammaren i dessa fall stöder sig på Kungl. Maj:ts beslut skall kunna vara för oss tillfyllestgörande för förslaget godkännande. I de fyra återstående fallen ber Andra kammaren oss fatta beslut, som icke af Kungl. Maj:t föreslagits och som vi icke heller själfva tänkt på, och jag skall be att få något närmare gå in på dessa fyra fall.

Ett af dessa förslag är det, som finnes under § 95 och gäller rätten att föra klandertalan. Detta förslag har Andra Kammaren antagit till den lydelse det haft i utskottets förslag, under det att Första kammaren antagit Kungl. Maj:ts ursprungliga förslag, och skillnaden består däruti att andra momentet är struket. Jag vill dock påminna om att det fanns två af Första kammarens lagfarna ledamöter i utskottet, som yrkade detsamma som Andra kammaren nu har beslutat och som talade för denna sak här i kammaren vid frågans behandling, och punkten var så litet ett själfklart axiom för Första kammaren, att den tvärtom framkallade votering, hvarvid 37 af kammarens ledamöter röstade för den mening, som Andra kammaren nu föreslår till Första kammarens godkännande. Emellertid i detta faktum, att förslaget om strykandet af denna punkt i denna kammare vunnit den anslutning jag nyss nämnde, ligger måhända en garanti för att icke denna punkt kan vara den farliga punkt, som bör förmå oss att förkasta hela sammanjämningsförslaget.

Lagförslag om
aktiebolag.
(Forts.)

En annan paragraf, där Andra kammaren ber oss fatta ett beslut, som icke Kungl. Maj:t har haft, är § 87. Där har vid frågans behandling uti Andra kammaren ett andra moment tillkommit, hvilket visserligen föreslagits motionsvis från Andra kammaren, men icke vunnit utskottets tillstyrkan och sålunda icke heller varit på tal i Första kammaren under förslaget föregående behandling här, hvadan kammaren alltså i denna sak står fullständigt fri. Kammaren kan nu upptaga och granska, om detta andra moment i 87 § är någonting farligt eller skadligt. Det är här fråga om rätt att åtala styrelsen äfven om ansvarsfrihet beviljats densamma. Där har tillkommit denna punkt, som är det nya i paragrafen: »Sedan talan blifvit anställd, må den omständigheten, att en eller flere af de aktieägare, som anställt talan, afstått från fullföljd af densamma, ej utgöra hinder för de öfriga att fullfölja talan, ända att dessas sammanlagda aktiebelopp är mindre än härofvän sagts.»

Jag kan för min del icke förstå annat än att detta tillägg, om också icke nödigt, dock är nyttigt i tvenne riktningar. Om det vore möjligt för ett visst antal missnöjda aktieägare att åtala styrelsen, men att sedan, om en eller ett par afstodo från åtalet, detta därigenom annullerades, skulle, menar jag, detta kunna gifva anledning till högst obehagliga trakasserier af styrelsen. Några personer, som vilja komma åt en styrelseledamot, slå sig ihop att åtala denne styrelseledamot för någonting; men innan saken blir slutligen afgjord, fränfaller man af en eller annan anledning åtalet, och sedan har denne styrelseledamot icke någon möjlighet att få sin genom åtalet attackerade ära rehabiliterad. Mig synes det vara riktigt, att man tvingar dem, som väckt åtal, att också stå vid det, tills slutlig dom är fallen. Detta kan vara nyttigt också ur en annan synpunkt. Om åtalet hade väckts på goda grunder, skulle man kunna tänka sig, att någon styrelseledamot eller styrelsen i dess helhet funne det med sin fördel förenligt att t. ex. köpa en eller flera af de åtalande att afstå från åtalet och därigenom i själfva verket fria sig från följderna af den förseelse, som åtalet afsett att få bestraffad. Jag ser sålunda icke i detta tillägg någon fara utan tvärtom ett nyttigt tillägg i förslaget och finner alltså icke heller denna punkt vara af natur att böra föranleda till förslaget förkastande.

En annan punkt är den tredje, där man i Andra kammaren beslutat sådan ändring i förslaget, att aktier om minst 10 kronor skola få utfärdas i bolag, som hafva ända till 50,000 kronors aktiekapital, medan däremot Första kammarens beslut i detta fall gick ut på respektive 25,000 kronors kapital. Jag kan icke inse, att detta är en fråga af så synnerligen stor betydelse. Som bekant finnas i England stora bolag med aktier på ett pund, hvilket väl där knappast torde vara mer än 10 kronor hos oss. Vidare är att bemärka att denna siffra, 50,000 kronor, var uti Riksdagens skrifvelse den 18 mars 1903 särskildt betecknad såsom maximum för 10 kronors aktier. Förslaget rör sig alltså inom den gräns, som 1903 års Riksdag satt som den yttersta för 10 kronors aktier i bolag. Denna punkt kan således icke anses vara af någon vidare vikt.

Och så hafva vi slutligen den fjärde af de punkter, där Andra

kammaren fattat beslut, som icke haft stöd i Kungl. Maj:ts förslag. *Lagförslag om aktiebolag.*
Det är den mycket omdebatterade 56 § 8 mom., hvilket som bekant påbjuder att aktier i annat bolag skola upptagas i balansräkningen till antal och värde. Då nu den balansräkning, som äsyftas här i 56 §, icke afser att uppvisa bolagets ekonomiska ställning utan endast att motivera utdelningens storlek, måste jag gifva utskottet rätt i att denna punkt egentligen icke hör hit. Men å andra sidan ingick i 1903 års skrifvelse ett särskildt uttalande af Riksdagen, att Kungl. Maj: i det förslag, som skulle utarbetas, måtte meddela fullständiga stadganden för bättre tillgodoseende af aktieägarnas intressen att erhålla en klarare och säkrare kännedom om bolagets ställning. En sådan klar och säker kännedom om bolagets ställning kan icke vinnas utan att äfven aktier, som bolaget har i andra bolag, upptagas åtminstone till sitt värde. Jag menar sålunda, att om man också formellt kan vara emot riktigheten af Andra kammarens ställning i denna sak, kan man dock icke fråuse, att aktieägarna böra hafva rätt att få en fullständig uppgift om bolagets ställning, så att om än denna punkt ej passar så bra i 56 §, borde den i allt fall fått plats på något annat ställe i bolagslagen. Någon fara i detta kan jag omöjligen inse. Det torde väl för aktieägarna och isynnerhet de större aktieägarna och för de truster, som numera bruka bildas inom vissa bolag för att behärska majoriteten i desamma, vara utan betydelse, enär alla dessa utan tvifvel veta precis på pricken, om bolagen äga aktier i andra bolag, deras antal och hvad de äro värda. Här är således fråga blott om de mindre aktieägarna. Men jag tycker icke att det ligger någonting orimligt i att äfven dessa få kännedom om hvad majoriteten säkerligen förut har sig bekant. Och äfven utom bolaget tror jag, att det i regeln är känt, om bolaget ligger inne med aktier i större mängd uti annat bolag, och då det gäller inhemska bolag, kan man utan att behöfva vända sig till denna balansräkning få veta huru många dessa aktier äro, liksom man också kan få reda på hvad de äro värda. I fråga om utländska bolag är det visserligen besvärligare att få reda på aktiernas antal och värde, men då numera deklaration af bolag blifvit lag i de flesta europeiska länder och uti Förenta staterna och dessa deklarationer äro tillgängliga för de intresserade, d. v. s. för aktieägare, kan man nog taga reda på äfven denna sak, ehuru det naturligtvis blir vida besvärligare, än om man finge se det i balansräkningen.

Min mening om denna paragraf är sålunda, att den icke på något vis är generande för bolagen i allmänhet. Det är endast i något enstaka undantagsfall man skulle tänka sig den situation, att en aktieägare, som är så liffigt intresserad af att få reda på dessa saker, att han vill göra sig besvär med att forska därefter uti in- och utlandet, dock icke skulle kunna nå det mål han äsyftat.

Det är dessa fyra punkter, som Andra kammaren nu bjuder oss antaga utan att därvid stödja sig på Kungl. Maj:ts förslag. Jag har, likasom delvis den föregående talaren gått igenom dessa fyra punkter och jag tror icke att någon af dem skall kunna befinnas vara en tillräcklig anledning för Första kammaren att nedslå ett så viktigt och

Lagförslag om så nyttigt lagförslag som detta, hvilket varit under arbete uti så många år.

(Forts.)

Jag skall emellertid be att få uppehålla mig vid ännu en paragraf, där en sammanjämkning ägt rum, och som den förste ärade talaren ansåg vara ett af hufvudskälen, hvarför vi skulle afslå detta förslag. Jag menar den 73 §, som gifver en minoritet rätt att utse en revisor. Den föregående ärade talaren har redan påpekat, att detta icke är någon nyhet, okänd i andra länder, men jag skall be att få påpeka ytterligare en sak, och det är att Riksdagen tvänne gånger skrifvit och begärt att få denna reform genomförd. Första gången skedde det uti Riksdagens den 29 april 1902 daterade skrifvelse och andra gången i den mer omfattande skrifvelsen af den 18 mars 1903, som föranledt hela detta förslag. Tvenne gånger har Riksdagen — och således äfven denna kammare — begärt en sådan ändring uti bolagsordningen, att minoriteten skulle kunna utse en revisor, och då nu Kungl. Maj:t i dag kommer och säger: här har ni hvad ni begärt, så skulle vi svara: nej det duger icke, det kunna vi ej vara med om. Jag frågar, mina herrar, är det värdigt kammaren att handla på detta sätt? Må hvar och en svara på den saken själf.

Jag yrkar bifall till utskottets sammanjämkningsförslag,

Herr Lamm. Jag skall bedja att få ställa mig på deras sida som yrkat bifall till lagutskottets memorial nr 51. Jag gör det, därför, att jag vet, att i vida kommersiella kretsar man tycker, att de nu rådande bolagsförhållandena ej äro tillfredsställande. Genom antagande af denna lag, sådan den nu föreligger enligt af Andra kammaren fattadt beslut, skulle man dock taga ett betydligt steg framåt till ett bättre ordnande af förhållandena på detta område. Jag vill visst ej förneka att jag, då detta lagförslag behandlades i Första kammaren, i flere fall gick med majoriteten här. Likväl fäste jag mig icke så mycket vid § 56 angående balansräkningens innehåll, da jag för min del fann de kraf, som där framställdes från andra håll, tämligen berättigade. Men för mig voro verkligen ett par paragrafer till sitt innehåll sådana, att jag hade svårt att smälta det, såsom dels bestämmelsen i § 76 därom, att under vissa förhållanden aktieägare skola i angifvet syfte aflämna skriftliga förklaringar, dels ock bestämmelsen i § 96 i afseende å minoritetens rätt att öfverklaga fattade beslut angående arfvoden till styrelseledamöter och revisorer. I allt fall kan man säga, att i de paragrafer, hvarigenom minoritetens rätt skall tillvaratagas, och för hvilka paragrafer, på sätt de blifvit af utskottet tidigare formulerade, Första kammaren hyst en afgjord fruktan, har nu genom sammanjämkningen den kvalificerade minoriteten blifvit betydligt höjd, och de hysta farhågorna därigenom betydligt reducerade.

Jag skall ej vidare inlåta mig på några detaljspörsmål.

Då jag naturligtvis är för litet politiskt erfaren för att kunna förstå hvad som ligger i det sätt, hvarpå sammanjämkningen borde äga rum, kan jag naturligtvis ej inlåta mig i någon polemik med herr Trygger i detta fall. Jag kan blott från handel och vandel säga, att när man inlåter sig på köpslagande med en annan part och gör detta

med prutmån, så händer ju ofta, att utgången af affären är beroende på när man passar på och slår till.

Jag kan ock förstå, att om man vill undvika att gå tillväga på detta sätt och man vill komma till nya bestämda konditioner, man får lof säga någon gång som herr Trygger sade »härintill, men ej vidare»; men hvarför det skall behöfva ske just nu och just i detta fall kan jag icke förstå, ej heller att denna fråga är af den betydelse för fosterlandet, att den behöfver afgöras på annat än sjelfva saken berörande skäl. Här gäller det ju en rent praktisk åtgärd och huru ställer sig nu saken, om man närmare ser på den?

Herr Trygger har talat om hvad Första kammaren har erhållit och hvad Andra kammaren har erhållit, men hvad erhålla öfriga parter; hvad erhåller den kommersiella världen, hvad får den? Och hvad draga de för strå, som under många år nedlagt allt detta arbete på att få fram denna lag och ej minst den regering, som i allmänhet har sitt stöd hos denna kammare? Jag kan ej se, att någon af dessa parter har något att vinna, om Första kammaren nu skulle besluta i enlighet med herr Tryggers mening, Men hvem skulle förtjäna på ett sådant beslut? Jo, så vidt jag ser endast herr Lindhagen, med hvilken herr Pettersson i Södertälje instämt, och som yrkat afslag å Kungl. Maj:ts proposition och hvilka herrars reservation går ut på att genom ett uppskof med lagens antagande söka åvägabringa en skandinavisk lagstiftning å detta område. Jag tror, att detta innebär en ganska ofruktbar sträfvan, och jag befarar, att man inom merkantila kretsar anser sig ej kunna afvakta resultatet af detta försök. Här behöfvas reformer, och det är just därför, som jag tror, att antagandet af den nu föreslagna lagen skulle hälsas med allmän tillfredsställelse.

Det yttrades under behandlingen af skattelagen att, om man ej kände sig tillfredsställd på alla punkter med densamma, man dock borde taga den för dess förtjänster och ej afslå den för dess fel, och när det gäller praktiska frågor och det skall kompromissas på alla håll, kan man ju ej alltid få sin egen önskan uppfylld. Nu är ju möjligen detta sammanjämningsförslag för en stor del af Första kammaren föga tillfredsställande. Men hvem säger mig, att om ett nytt förslag skall framkomma och sammanjämkas på olika punkter, detta då blir mera tillfredsställande, ty utan kompromissande lär det nog ej gå.

Med anledning af hvad jag nu anfört och då jag tror, att ett antagande af denna lag skulle vara ett betydligt steg i rätt riktning, anhåller jag att få yrka bifall till sammanjämningsförslaget.

Herr af Ekenstam: Då man i dag hört särskildt de tre sista talarnes anföranden, må man väl förvåna sig öfver, att icke de synpunkter, som de nu hafva för kammaren framburit, framkommit litet tidigare. Herrarne minnas, huru det var, då denna lag första gången debatterades här i kammaren, och lagutskottets ordförande har ju också i dag erinrat därom. Det var så, att kammaren icke blott följde sina utskottsledamöters åsikt, utan dref åtskilligt längre, än hvad vi vågat göra. Sedermera, då detta sammanjämningsförslag första gången lag på kammarens bord, var det utan någon som helst gensägelse, som

Lagförslag om kammar- återremitterade ärendet till lagutskottet. Var detta verkligen alldeles meningslöst? Var det verkligen ändå icke kammarens tanke att genom denna återremiss åtminstone visa, att den icke kunde följa de principer, som voro angifna i sammanjämningsförslaget. Anorlunda kunde åtminstone icke vi, som behandlade frågan i utskottet, tolka denna åtgärd. Denna åtgärd var naturligtvis för oss en alldeles gifven anledning att tro, att vi hade kammaren bakom oss, och att de principer, som kammaren i en debatt nyss gifvit klart tillkänna, också skulle stå klara för kammaren i dag. Nu återigen kommer den ene talaren efter den andre och framhåller sakskalet och upplysningar för kammaren, alldeles som om våra föregående betänkanden ej varit föremål för någon pröfning af kammaren. Det förvånar, om kammaren på detta sätt vill desavouera sitt lagutskott, och om den egentliga sakbehandlingen skall komma först nu. Hvarför kom man ej med de nu hörda argumenten, då sammanjämnningen förelåg förra gången? Det hade varit bättre. Nu talas det om, hvad den ene vinner, och hvad den andra vinner. I det fallet skulle jag vilja påstå, att af alla de sammanjämnningar, som här äro gjorda, det egentligen blott är i en enda punkt, som den princip, som Första kammaren här häfdat, gjort någon vinst, och det är i 55 § angående disposition af vinstmedel. Allt det andra skall, om man intränger litet djupare däri, dock visa sig vara behäftadt med åtskilliga koncessioner från Första kammarens förut intagna ståndpunkt.

Nu kan jag ju väl förstå, att det finnes en åsikt, att i detta fall de materiella hänsynen skola vara gällande framför andra, och att man icke får tänka så formellt, att därför att möjligtvis till och med allt hvad man förut önskat går om intet, man skall slopa det stora hela. Jag kan förstå det, men jag undrar egentligen, om man då genomtänkt sakens läge. Skulle det nu så vara, att kammaren i dag skulle följa sina reservanter från utskottet och följaktligen icke antaga det sammanjämningsförslag, som föreligger, kan åtminstone icke jag förstå annat, än att därigenom lagen visserligen fallit för detta år, men att de principer, på hvilka lagen är byggd, och de principer, som i hufvudsak både Första och Andra kammaren varit ense om, dock äro så klara, att det väl icke lär vara någon tvekan, att icke regeringen ett följande år kommer att framlägga i hufvudsak samma lag. Och då hoppas jag, att icke i det yttersta ögonblicket, då man står vid afgörandet, nya oväntade hänsyn måtte framkomma. Jag kan icke finna annat, än att det icke är någon fara att låta lagen falla i dag, men det är fara att den ena gången efter den andra visa ett vankelmod, som minst sagdt tyder på att sakkunskap icke funnits, då ärendet först behandlades, utan att man först småningom inträngt till någonting, som man tror skola utgöra kärnan. För min del kan jag icke heller finna annat, än att det skulle vara — det var någon, som sade nyss: ej värdigt Riksdagen, men för min del vill jag ej använda det uttrycket, men att Första kammaren säkerligen icke handlade klokt, om den nu skulle taga denna sammanjämnning.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka afslag å detta betänkande.

Friherre Åkerhielm: Jag har tagit till ordet egentligen därför, *Lagförslag om aktiebolag.* att det synes, som om man gjort sig en alldeles oriktig föreställning om det tillägg i 56 §, som antagits af Andra kammaren. Innan jag går in på en närmare belysning af denna bestämmelse, tillåter jag mig erinra om, att den icke ens blifvit ifrågasatt af bolagskommittén, som dock inneslöt inom sig hufvudsakligen jurister och mycket få affärsmän. Icke ens från den synpunkt, som i allmänhet gjorde sig gällande inom bolagskommittén, nämligen att man skulle framför allt tillvarataga aktieägarnas och allmänhetens rätt, ansågs ett sådant stadgande vara af nöden. Det har heller icke upptagits inom lagrådet, och det har icke föreslagits af Kungl. Maj:t, utan det har framkommit endast i form af en enskild motion. Då finnes det ju redan från början anledning af antaga, att detta stadgande icke kan hafva så mycken betydelse ens i det syfte, i hvilket det blifvit framlagdt. Det må ju emellertid förutsättas, att det verkligen kunde äga betydelse för att, så som motionären tänker sig, sätta ett bolags delägare i tillfälle att klagöra för sig bolagets ställning och därefter bedöma, huruvida de borde bibehålla sina aktier eller icke, och att det äfven skulle, såsom motionären tänker sig, kunna verka till minskning i aktiejobberiet. Jag tror för min del mycket litet på båda resultaten.

Men förutsatt att så vore förhållandet, kan jag ej annat än för min del finna, att detta förslag innebär så betydande olägenheter för vår exportindustri, att de sma synpunkter, som man vill göra gällande på den andra sidan, icke få tagas till godo. Hvarför skaffa sig nu bolag aktier i andra bolag, eller hvarför bilda de andra bolag på olika orter? Ja, först och främst sker det naturligtvis därför — det är väl särskildt förhållandet, när bolag köpa sig in i andra bolag inom det egna landet — att de vilja bereda sig garantier för att under alla omständigheter äga tillgång till det råmaterial och det halfabrikat, som behöfves för deras tillverkning. När de återigen bilda bolag i utlandet eller skaffa sig aktiemajoritet i utländska bolag, har det i regel en helt annan betydelse. Det är för att få, om jag så får säga, fasta stödjepunkter i utlandet, från hvilka de kunna göra sin konkurrens kraftigare gällande. Skulle man nu i bolagsberättelsen införa uppgift å de aktier, som ett bolag äger, såväl till antal som värden, tror jag för min del, att det vore att genast blotta sina positioner och blotta dem i många fall så, att det medförde stora olägenheter för hufvudbolaget. Konkurrensen inom industrien och handeln kan man likna vid ett krig. Det är ju sant, att det i krig går för sig för den ena parten att genom undersökningar efter hand göra klart för sig, huru den andra gjort sina dispositioner. Så kan det naturligtvis vara också i det ekonomiska kriget, inom industrien. Det finnes intet tvifvel om, att en konkurrerande part i utlandet kan så småningom skaffa sig underrättelser om, huru den andra parten anlagt sin rörelse, hvar den är starkast, och hvar den är svagast, samt hvar den konkurrerande med största fördel kan göra sin konkurrens gällande, alldeles som i det verkliga kriget den ena parten kan genom rekognosceringar och dylikt göra sig underrättad, hvar den andra har sina svaga punkter. Men jag har aldrig hört, att det fallit någon in att säga, att den ena krigförande parten därför bör publicera sina

Lagförslag om dispositioner, för att de skola vara utan vidare tillgängliga för den andra parten. En publikation blir det naturligtvis, när man skall taga in dessa uppgifter i sin berättelse. Ty det kunna vi vara ense om, att det ej är någon svårighet för den ena parten att skaffa sig berättelser från den parten, med hvilken han vill konkurrera.

Jag förnekar icke alls, att det ligger ett legitimt syfte i motionen, men detta legitima syfte uppnås efter min mening genom den bestämmelse, om hvilken båda kamrarna förenat sig i 85 §, där det heter: »Styrelsen vare pliktig att å den i denna paragraf afsedda stämman, i den mån sådant af aktieägare äskas och kan ske utan förfång för bolaget, meddela till buds stående närmare upplysningar angående förhållanden, som kunna inverka på bedömandet af värdet å bolagets tillgångar och af dess ställning i öfrigt.» Denna paragraf, som något påminner om den mycket beryktade s. k. klocksträngsparagrafen i Norges grundlag, kan ju i och för sig vara ganska ofreflig för en bolagsstyrelse, men det är uppenbart, att den innebär möjlighet för aktieägare att af styrelsen begära upplysningar sådana som: hvad har bolaget för aktier, hvad har ni upptagit dem till för värden? Och därpå blir styrelsen under normala förhållanden skyldig att svara. Men styrelsen har dock på grund af denna paragraf möjlighet att säga: ja, vi tala om för er allt som är oss möjligt, detta är det hufvudsakliga vi hafva i aktier; här höra ni antalet af dessa aktier och det värde, hvartill de äro bokförda; sedan kunna ni se af summan på hela aktieposten, att bolaget har ännu några aktier och hvad de äro upptagna till, men vi anse det vara till förfång för bolaget att nu tala om hvad det är för aktier, och därför meddela vi icke det *nu*, det komma ni nog att få veta i framtiden. Särskildt gäller detta det förhållandet, att ett bolag anser sig behöfva uppköpa majoriteten i ett annat bolag i utlandet. Skulle man då blifva nödsakad att på grund af bestämmelsen i 56 § i sin berättelse till bolagsstämman, denna för alla tillgängliga berättelse, tala om: nu hålla vi på att köpa in majoriteten i det och det bolaget, så skulle detta syfte naturligtvis blifva i hög grad försvaradt, om icke omöjliggjordt. Och nära nog lika illa skulle det vara om man gjort föreskriften i 85 § ofvillkorlig. Men där har man nu gjort en klok restriktion, som icke förekommer i 56 §, sådan denna är antagen af Andra kammaren. Det är för öfrigt en väsentlig skillnad mellan att i sin berättelse publicera ett visst förhållande och att muntligen meddela det till en bolagsstämma. Ty det får ju erkännas, att det är lättare att skaffa sig reda på hvad som förekommit i en tryckt berättelse än på det, som muntligen meddelats på en stämman. Jag förmenar, att man med denna bestämmelse i 85 § uppnår det egentliga syftmålet med det, som man nu vill hafva tillagdt i 56 §. Ty har bolaget en lojal styrelse, är det naturligtvis för styrelsen önskvärdt att meddela så mycket som möjligt till aktieägarna, och det kan icke tänkas, att bolagsstyrelsen vägrar att tillmötesgå en begäran om upplysning annat än under det förhållande, att styrelsen verkligen är öfvertygad, att det skulle vara till skada för bolaget att meddela en sådan upplysning. Detta under förutsättning, att det är en lojal styrelse. Är det återigen en illojal styrelse, tror jag verkligen icke, att detta tillägg till 56 § skulle utgöra någon garanti för det syfte, i hvilket det tillkommit. Ty en illojal styrelse

kan tvifvelsutän kringgå bestämmelsen på ett sådant sätt, att den kan följa de förhållanden, som den vill följa. *Lagförslag om aktiebolag.*

Då frågar jag: mina herrar, kan det vara skäl att antaga ett lagstadgande, som är lätt att kringgå, om ledningen i ett bolag icke är lojal, och som för öfrigt af själfva upphofsmanen i Andra kammaren förklarats vara af relativt ringa betydelse för det ändamål, han åsyftat att vinna, men om hvilket man måste bestämdt säga, att det för en lojal styrelse kan åstadkomma betydande svårigheter vid tillvaratagandet af bolagets verkliga intressen? De intressen, som det här är fråga om att skydda, äro, som jag nämnde, egentligen våra exportintressen. Vi stå naturligtvis redan förut ganska ojämnt i konkurrens med utlandet. Vi kunna i regel icke tillverka våra varor så som utlänningen sina, vi kunna icke åstadkomma sådan masstillverkning, som man åstadkommer i utlandet, och det är ju klart, att, i ju större mängd man tillverkar en vara, dess billigare kan den blifva, och dess billigare kan den säljas. Vi hafva i regel heller icke tillgång på lika billig arbetskraft, som man har i utlandet, och så kan det också sägas: vi hafva ganska säkert i regel icke den intensitet i arbetet, som finnes i utlandet. Skall det då vara lämpligt att för de relativt obetydliga intressen, som här äro i fråga, lägga hinder i vägen för vår exportindustri?

Det har här talats om den utländska lagstiftningen. Såvidt jag kan förstå, har det, när det i sammanhang med frågorna om 56 § 8 mom. talats om den utländska lagstiftningen, skett i syfte att ådagalägga, att det icke skulle möta några hinder för att publicera de utländska dotterbolagens balansräkningar. I detta afseende anser jag bevisning vara helt och hållet öfverflödig. Bevisning i sådant afseende hade varit behöflig med stadgandet så formuleradt, som motionären ifrågasatte. Men nu har herr Widén i sin sedermera af Andra kammaren godkända reservation insatt, att till balansräkningen skall fogas »sistnämnda bolags senaste framställda balansräkning, *där så ske kan*». Det är således tydligt, att om, som jag nog tror är förhållandet, en eller annan utländsk lagstiftning lägger hinder i vägen för att i Sverige publicera — ja, naturligtvis främst i det egna landet publicera — en balansräkning, så undgår man här att göra detta på grund af det nyssnämnda förbehållet. Naturligtvis finns det ingentädes, förmodar jag, något rent förbud att publicera en balansräkning, men frågan, huruvida man kan få publicera balansräkningen för ett utländskt bolag, beror på, huruvida det i vederbörande främmande land finnes skyldighet att publicera balansräkningen. Ty finns ej sådan skyldighet, lär man ej i Sverige kunna publicera balansräkningen under annat förhållande, än att man äger alla aktierna i bolaget eller kan skaffa sig medgifvande därtill af öfriga aktieägare. Man kan ej publicera den, utan att hafva godkännande af de främmande aktieägarna, emedan man eljest skulle träda deras rätt för när.

Nej, hvad som från den utländska lagstiftningen skulle varit önskvärdt att få veta, hade varit, om det i något land finnes stadgad skyldighet för bolag att i sin balansräkning upptaga de aktier det har, specificerade till antal och värden. Här talas nu alltid så mycket om, att vi skola följa utlandets exempel och taga oss till vara för att i vår

(Forts.)

Lagförslag om
aktiebolag.
(Forts.)

lagstiftning slå in på sådant, som utlänningen ej vågar sig på. Jag hoppas, att man kan få rikta en hemställan till Kungl. Maj:ts regering, om den är i tillfälle att upplysa, huruvida i något annat land skyldighet finnes att specificera ägande aktier till antal och värden. Jag har ej haft tid på mig att härom skaffa mig upplysning. Men jag tror mig kunna nämna åtminstone två länder, där sådan skyldighet ej finnes. Jag kan ej säga, att jag ej möjligen misstager mig. Det ena landet är Amerika, och det andra är Tyskland. Tysklands aktiebolagslag, som jag studerat, innehåller ej sådan bestämmelse, och den erfarenhet jag i öfrigt har från Tyskland har ej gifvit mig anledning tro, att det där finnes sådau skyldighet. Tyskarna äro ett mycket praktiskt folk. Det faller dem ej in att i sin lagstiftning upptaga sådana bestämmelser, som skulle vara ägnade att försvåra deras exportindustri. Tvärtom underlätta de industrien och dess möjligheter, så mycket de kunna. Också vet man i senare tider knappt något annat land i världen, som ökat sin export så som Tyskland. Men här tycker man, att det vapnet i konkurrensen, om hvilket jag talat, gärna kan vridas ur de svenska bolagens händer. Det betyder så fasligt litet, säger man.

Jag tror däremot för min del, att det visserligen icke ligger den ringa betydelse i, att kammaren motsätter sig detta tillägg i 56 §, som man från vissa håll velat göra gällande. Och jag tror för öfrigt, att man väl kan instämma både med den förste och den näst föregående talaren däri, att det föreliggande sammanjämningsförslaget är långt ifrån till Första kammarens fördel, utan att det i det hela är ganska otillfredsställande. Hur skall nu den, som verkligen önskar att få en ändring i våra bolagslagar, gå till väga? Jo, efter min mening är det lämpligaste sättet att lägga ett nytt sammanjämningsförslag i Kungl. Maj:ts händer, d. v. s. genom att nu ej antaga det föreliggande förslaget, utan låta frågan gå tillbaka till Kungl. Maj:t. Det har visserligen sagts här, att man genom att göra detta skulle skjuta fram frågan många år i tiden. Af några uttalanden kunde man nästan föränledas att tro, att det skulle blifva ett uppskof *ad Calendas græcas*. Men det är uppenbarligen icke förhållandet, ty här föreligger dock icke i det stora hela och icke heller i de flesta principfrågorna någon skiljaktighet mellan kamrarna. Att göra upp ett nytt förslag och därvid taga hänsyn till de önskingar, som gjort sig gällande i båda kamrarna och som kunna vara af beskaffenhet att böra tillgodoses, kan då ske utan något synnerligen stort besvär vare sig för justitiedepartementet eller för lägrådet, som sedermera skall granska detta förslag och som ju förut granskat det förra förslaget. Då finnes efter min mening ej någon anledning att antaga, att icke regeringen, om den vill, kan lägga fram ett nytt förslag till nästa riksdag.

Hvad nu själva sammanjämningsförslaget beträffar, är det ju ett ganska underligt förslag. Formellt är det väl ett sammanjämningsförslag, ehuru antaget med den förseglade sedeln, men i realiteten är det väl knappt ett sammanjämningsförslag, och det skulle vara intressant att veta, om vi någonsin haft ett sådant sammanjämningsförslag till behandling. Det är knappt sannolikt. Att ett sådant samman-

jämkningsförslag ej kan hafva synnerligen stor auktoritet i och för sig *Lagförslag om aktiebolag.* är tydligt. Och kan man ej i själfva verket förstå, att, om man bifaller detta sammanjämningsförslag efter det sätt, på hvilket det tillkommit, och efter hvad sedan passerat både i denna och i Andra kammaren, man skapar ett prejudikat i fråga om sammanjämnningar, som för framtiden kommer att i hög grad ytterligare minska möjligheten för Första kammarens ledamöter att i vederbörande utskott uppnå *drägliga* sammanjämnningar — att uppnå fullt tillfredsställande sammanjämnningar kan ju ofta icke ske, men jag säger med flit: att uppnå *drägliga* sammanjämnningar?

Ur de synpunkter, som jag nu anfört, anser jag det föreliggande förslaget icke böra antagas. Jag finner det icke vara nyttigt för landet i dess helhet, om vissa af de af Andra kammaren förordade bestämmelserna bibehållas, och jag finner det heller icke vara i Första kammarens välförstådda intresse att antaga detta förslag med hänsyn till de konsekvenser, som det utan tvifvel komme att innebära för framtiden. Med det sagda har jag egentligen velat fritaga mig från att hafva medverkat till kammarens beslut, ifall detta skulle utfalla i öfverensstämmelse med sammanjämningsförslaget.

Herr Jonsson: Det sammanjämningsförslag, som här föreligger, är onekligen af en viss egendomlig beskaffenhet därutinnan, att resultatet har framkommit genom lottning. De båda kamrarnas ledamöter hafva således vid sammanjämnningen stått gentemot hvarandra som en man. Hvad har varit orsaken till detta? Jo, helt säkert antingen att lagutskottet icke tagit sig tillräcklig tid för att söka sammanjämka meningarna, innan definitivt beslut fattades, eller att bristande tillmötesgående visats å ömse sidor. Att det senare varit fallet, tror jag framgå däraf, att, när ärendet föredrogs i kamrarna, yrkade ledamöter af utskottet återremiss i båda kamrarna, men Andra kammaren ville icke bifalla detta yrkande. Häraf synes mig tydligt, att här, såsom vanligen eljest, det icke är ens fel att två gräla, och att fel sålunda funnits på båda hållen. Ur den synpunkten bör således kammaren vara oförhindrad att sakligt pröfva och afgöra, huruvida det är skäl att antaga förslaget eller ej. Jag skall äfven medgifva, att de yttranden, som fälldes i Andra kammaren, när återremissfrågan behandlades, icke voro speciellt tilltalande för denna kammare, och att om man fäster afseende vid hvad den ena kammaren gör gentemot den andra vid sina öfverläggningar, skall det säkert förorsaka misstämning inom denna kammare, och sålunda bidraga till att icke antaga förslaget i denna fråga. Jag tror emellertid, att kammaren handlar riktigt, och den fullkomligt sätter sig öfver, hvad som i vissa fall kan ske i medkammaren, och helt objektivt och lugnt söker att bedöma hvad nu bör göras i frågan.

Jag skall icke gifva mig in på ett dryftande af fördelarna eller olägenheterna, som skulle föranledas af ett bifall till de olika punkterna i sammanjämningsförslaget. Det synes mig nämligen tämligen klart hafva framgått af öfverläggningen, att de anmärkningar, som speciellt den förste talaren riktade mot de olika punkterna, af följande talare på det hela taget hafva vederlagts såsom öfverdrifna eller obe-

Lagförslag om finfintliga aktiebolag. (Forts.) Det var också oändligt svårt att fatta sammanhanget mellan det tillägg, som skulle göras till 56 §, och de svårigheter, det skulle medföra för vår export, som af den nästföregående talaren framhölls. Jag tror, att den talaren behöfver utveckla det närmare, för att man skall kunna förstå, att tillägget till 56 § skall försvåra vår export. Jag skulle eljest tro, att exporten är beroende icke på bolagsordningar och dylikt, utan på huruvida varans beskaffenhet och pris är sådant, att man kan skaffa sig en marknad för densamma på utländsk botten. Huru detta tillägg till 56 § skall kunna inverka på den saken, går öfver mitt begrepp, men det kanske är ett fel hos mig och icke beror på talarens bristande utveckling af principerna. Det må kammaren själf bedöma.

Här har talats om, att principerna i lagen äro klara, att ett förkastande af lagen i år helt enkelt icke betyder mer, än att Kungl. Maj:t med ledning af hvad som skett kommer att lägga fram ett nytt förslag vid nästa riksdag, och att då finnes ingen fara längre för att kamrarna icke skola fatta sammanstående beslut. Jag undrar, om den saken skulle hafva någon väsentlig inverkan på de uppfattningar, som göra sig gällande inom Riksdagens kamrar hos den ena eller den andra mening-gruppen, och man således kan förutsätta, att samma äfventyrlighet icke änyo kommer att inträffa, därest sammanjämningsförslaget kommer att afslås, och Kungl. Maj:t ett kommande år framlägger ett nytt förslag.

Enligt min öfvertygelse skall den faran vara precis lika stor då som nu, och svårigheterna komma att bli lika stora att sammanjämka de olika meningar, som göra sig gällande inom kamrarna och utskottet. Jag vågar således påstå, att risken af ett förkastande icke är sådan, som man velat säga, eller att man skulle vara säker på att nästa år få ett förslag i hufvudsak lika detta men med utelämnande af några detaljer, hvarvid en och annan utskottsledamot fäst sig. Men, mina herrar, inskränker sig saken blott till denna risk? Nej, sannerligen icke. Skulle Första kammarens utskottsledamöter och en mer eller mindre bakom dessa ledamöter stående uppfattning inom kammaren nu förkasta detta förslag kanske hufvudsakligen på den grund, att man icke anser sig hafva fått så mycket vid sammanjämnningen, som man borde hafva fått, hvad blir då följden? I kamrarna föreligger ett annat sammanjämningsförslag rörande våra aftalslagar, och vi veta alla, att representanter inom det särskilda utskottet från Andra kammarens majoritet hafva reserverat sig mot förslaget just på den grund, att de anse sig icke hafva fått hvad de haft rätt att få vid sammanjämnningen. Är det då manne icke en naturlig följd af ett afslag å detta sammanjämningsförslag, att Andra kammaren afslår sammanjämningsförslaget rörande aftalslagarna? Om tvärtom denna kammare antager detta förslag, trots att det formellt icke har gått till mötes Första kammarens uttryckta mening, såsom en och annan af de herrar, som här uppträdt, skulle hafva önskat, skulle då Andra kammaren våga taga på sitt ansvar att afslå sammanjämningsförslaget rörande aftalslagarna? Jag tviflar storligen därpå; jag vågar till och med bestämdt tro, att om denna kammare antager detta sammanjämnings-

förslag, skall också Andra kammaren följa exemplet och antaga för-Lagförslag om aktiebolag.

(Forts.)

Detta är kanske en ömtålig punkt för de herrar inom kammaren, som mera se på form än sak, mera se på, huruvida lagutskottets ledamöter hafva blifvit mindre väl behandlade, än på det reella i frågan, som föreligger. Men, mina herrar, det mera mognade omdöme, som grundlagsstiftaren har afsett att få samladt inom denna kammare, tror jag knappast kan bättre komma till heders från denna kammares sida än om vi, trots hvad som kan bjuda emot, likväl rent sakligt se på frågan och på den grund bifalla utskottets förslag. Gör kammaren det, då tror jag, att dess anseende icke så lätt skall komma till korta inför de obehöriga angrepp, som emellanåt synas hagla öfver den.

På dessa grunder yrkar jag bifall till sammanjämningsförslaget.

Herr Håkanson, Ernst: Då detta sammanjämningsförslag förra gången behandlades i kammaren, yttrade båda de talare, som då hade ordet, att de ansågo förslaget icke vara för kammaren antagligt. Ingen som helst gensaga framkom mot dessa yttranden. Man kunde icke heller tro annat än, att kammaren snart sagdt såsom en man stod bakom dessa yttranden, och att kammarens flertal sålunda ansåg förslaget oantagligt. I dag hafva däremot flere talare ansett detta förslag vara mycket antagligt. Har frågan nu kommit i ett förändradt läge? Återremissen antogs icke af Andra kammaren, som i stället antog sammanjämningsförslaget. Har detta kunnat göra förslaget mera antagligt för oss? Det kan jag icke förstå. Den nästföregående talaren sade, att anledningen därtill att, förslaget framkommit med den förseglade sedelns hjälp, var, att båda kamrarnas ledamöter i utskottet icke kunnat enas, och att det icke vore ens fel att två träta. Det är klart, att sammanjämningsförslaget framkommit på detta sätt, därför att kamrarnas representanter icke kunde enas. Men jag vågar påstå, att det icke berodde på bristande tillmötesgående från denna kammares ledamöter i utskottet, ty vi gingo så långt, att vi fruktade, att kammaren icke skulle följa oss. Lagutskottets ärade ordförande redogjorde ordagrant och i detalj för de punkter, i hvilka vi gifvit efter för Andra kammarens beslut, och i hvilka den kammarens representanter gifvit efter för Första kammaren. Ett par talare, som yrkat bifall till sammanjämningsförslaget, hafva sökt bagatellisera de eftergifter, Första kammarens representanter gjort, och sagt, att dessa eftergifter iugenting vidare betydde. Vi ansågo dem vara af mycket stor betydelse, och vi kommo slutligen till den gräns, då vi funno det icke vara möjligt att gå längre.

Orsaken, hvarför man i denna kammare yrkade återremiss förra gången, var, att från en af Andra kammarens representanter i utskottet hade ställts i utsikt, att, om båda kamrarna återremitterade ärendet, skulle vi kunna enas om ett förslag, som vore något så när antagligt. Vi ansågo oss visserligen sedan hafva giätt alltför långt, men för att i alla fall bringa lagförslaget i hamn voro vi beredda att göra ännu en eftergift. Det var emellertid absolut omöjligt för oss att under några förhållanden godkänna 56 § 8 mom. Friherre Åkerhielm har i sitt sakrika anförande så väl påvisat faran och olägenheten af

Lagförslag om ett sådant lagstadgande, att jag ej behöfver inlåta mig därpå. Jag tror, att alla de kammarens ledamöter, som åhörde anförandet, fingo klart för sig, hvilka många och stora olägenheter stadgandet har, och att det dessutom är fullkomligt odugligt att tjäna det syftet, som den motionär, hvilken framlagt det, har afsett med detsamma.

Skulle nu mot förmodan kammaren gå längre i själfuppgifvelse än vi ansett möjligt, kan jag icke annat än beklaga detta. Jag kan icke tro annat än att detta skall bidraga att minska kammarens auktoritet i kommande tider, och gifvetvis skall det betydligt försvåra om icke rent af omöjliggöra för kammarens representanter i utskottet att genomdrifva denna kammarens vilja, när de båda kamrarnas representanter stå mot hvarandra. Hvilka utsikter ett förslag till bolagslagstiftning, som lägges fram vid en kommande riksdag, kan hafva, torde den nästföregående talaren svårligen kunna yttra sig om, lika litet som han kan garantera, att Andra kammaren skall antaga sammanjämningsförslaget i arbetsaftalsfrågan, för den händelse vi antaga detta förslag.

Jag ber att få yrka afslag å utskottets betänkande.

Herr Uppström: Jag ber att till en början få förklara, att jag vid det slutliga afgörandet af denna fråga kommer att sluta mig till dem, som vilja godkänna utskottets sammanjämningsförslag, och jag ämnar med några ord angifva, hvarför jag kommit till detta beslut.

Den konflikt — om jag får begagna det ordet — som uppkommit mellan båda kamrarna, då andra kammaren vägrade den ifrågasatta återremissen, föranledde mig att mera än jag gjort förut genomgå de särskilda punkterna uti sammanjämningsförslaget, och jag fann därvid, att det var icke någon af dem, som jag icke kunde godkänna, och hvad som förekommit under dagens debatt har icke rubbat mig i denna uppfattning.

Vidare framställde jag för mig den frågan, huruvida det sätt, hvarpå Andra kammarens vägran har kommit till stånd, borde föranleda mig till något annat beslut om, hvad jag hade att göra. Jag har noga öfvervägt den frågan, och jag bekänner, att Andra kammarens beslut väckt hos mig såsom hos de flesta en viss harm, och att samma känsla icke alldeles har gått bort från mig, men jag har ändock kommit till det beslut, att denna tvist mellan kamrarna icke får sträcka sig ut öfver tredje man, d. v. s. den svenska allmänhet, som skall lefva och verka under den nya lagen, om den kommer till stånd. Af hvad jag angifvit torde vara klart, att jag anser lagförslaget vara bättre än den nu gällande bolagslagen, och jag tillägger, att jag anser förslaget hafva företräde till såväl uppställning som innehåll.

Det har slutligen sagts, att, då kammaren enhälligt bifallit återremissen, detta skulle innefatta, att kammaren enhälligt eller så godt som enhälligt ansett förslaget vara oantagligt, men jag anser icke, att man får bedöma kammarens beslut på det sättet. Man bör komma ihåg, att förslaget om återremiss här i kammaren framfördes af lagutskottets ordförande, och att förslaget bifölls utan egentlig sakdebatt under antagande, att man genom en återremiss skulle kunna få ett än fördelaktigare resultat än det förslaget innebar.

Jag ber att få yrka bifall till förslaget.

Herr Trygger: Jag ber att få med några ord bemöta en del talare, som yttrat sig till förmån för detta sammanjämningsförslag.

Först hafva vi herr Nyström, som synbarligen har, att döma af hans yttrande, fått något slags kollegium i detta ämne inom justitiedepartementet. Jag tycker mig känna igen åtskilliga saker därifrån i herr Nyströms anförande. Men herr Nyström, som själf är en gammal kollegiegifvare, bör icke vara i okunnighet om, huru vanskligt det är för eleverna på ett kollegium att sedermera själfva hålla föredrag i ämnet.

Hvad herr Nyströms uppskattning af de olika punkter, som äro af vikt i förslaget, angår, är det tydligt, att den aritmetiska synpunkten för herr Nyström varit den egentligen afgörande. Förslaget innehölle 23 punkter, i ett visst antal skulle Första kammaren hafva fått gifva efter och i ett annat Andra kammaren; jag har emellertid svårt att hålla reda på siffrorna. Men antalet var tydligen det enda afgörande. Jag undrar, om herr Nyström för sina egna räkenskaper på det sättet, att det är endast posternas antal, som betyder något. Då blefve det allt underliga räkenskaper, om man läte en utgift å några öre för lagning af ett par strumpor betyda lika mycket som t. ex. hyran å 1,500 kronor för en våning. Men om man icke kan göra så i vanliga räkenskaper, får man uppenbarligen ej på det sättet bedöma ett sammanjämningsförslag. Det ligger olika vikt på de olika paragraferna. Detta är en sak, som herr Nyström rakt icke beaktade. Han använde dessutom den metoden, att han tog fram några paragrafer, om hvilka man verkligen kunde säga, att det icke var så viktigt, om Andra kammarens mening segrade eller icke, och han sade: »är det så farligt, att Första kammaren får gifva efter i den punkten?» Om man använder den metoden, är det icke svårt att framställa hela saken såsom fullkomligt oväsentlig.

Herr Nyström kom slutligen till en viktig punkt, nämligen om minoritetsrevisorerna, och han kunde åberopa, att Riksdagen två gånger skrivit om en dylik revisor. Detta har onekligen en viss betydelse, när man skall bedöma, huruvida man bör definitivt stanna vid Första kammarens mening att stryka denne minoritetsrevisor. Men därom är det icke fråga vid denna sammanjämnning, utan frågan gäller blott, huru stor minoriteten skall vara. Härom har icke Riksdagen skrivit något, och Riksdagens begäran om minoritetsrevisor kan väl ej fattas så, att hvilken minoritet som helst skall kunna kalla fram en sådan revisor.

Slutligen kom herr Nyström med ett storstiladt argument för förslagets antagande, och det torde vara det afgörande, nämligen att alla kunde vara med om, att ett af Kungl. Maj:t framlagdt förslag, som vore förberedt i sju år, icke sätter landets välfärd på spel. Nej, det gläder mig att kunna gifva det erkännandet åt regeringen, att jag icke kan tänka mig, att den — och för öfrigt icke någon annan regering heller — lägger fram ett förslag till aktiebolagslag, som vore så tokigt, att det äfventyrade landets välfärd. Men är det ett skäl för att antaga ett framlagdt förslag? Det fordras väl, att förslaget är bättre än den nuvarande lagen; och det är icke tillräckligt, att landet icke

Lagförslag omgår under, i fall förslaget antages. Nej, den synpunkten, som herr aktiebolag. Nyström berört, är för stor för min tankeförmåga.

(Forts.)

Herr Lamm gjorde gällande, att affärsvärlden ville hafva denna lag. Jag känner till tullo den ärade talarens stora erfarenhet och anseende på det merkantila området och vill icke på något sätt underkänna betydelsen af ett sådant uttalande från hans sida, men, mina herrar, när man talar om affärsvärlden, måste man komma ihåg, att det finns många, som tala å affärsvärldens vägnar. Utskottet har från representanter för affärsvärlden och just sådana, som hafva en officiell ställning, fått mottaga uttalanden, att detta förslag icke är ett godt utan ett otillfredsställande förslag. Och jag vågar mot herr Lamm's uppfattning ställa deras, som inlämnat dessa skrivelser till utskottet.

Herr Jonsson sade något, som väl var pudelns kärna. Han yttrade, att det afgörande bör vara hänsynen till sammanjämningsförslaget i aftalsfrågan, som sedermera i dag skall af oss behandlas och som nu diskuteras i Andra kammaren. Om vi taga sammanjämnningen i fråga om aktiebolagslagen, tager Andra kammaren sammanjämnningen i arbetsaftalsfrågan enligt utskottets förslag, men tager icke Första kammaren nu föreliggande sammanjämnning, förkastar Andra kammaren den andra sammanjämnningen, och båda fallen äro alldeles likartade. Så lydte den ärade talarens ord, men han glömde, att i denna fråga stå 8 ledamöter af utskottet mot 8, sålunda kammare mot kammare, men i den andra sammanjämnningen stå 15 ledamöter mot 7. Jag har för öfrigt hört talas om personer, som berömma andra på sådant sätt, att den, som berömmes, skäms, och jag får verkligen säga, att, om jag vore ledamot af Andra kammaren, skulle jag betacka mig för ett sådant yttrande som det, herr Jonsson fällde. Det vore en stor skam, i fall det vore möjligt, att den ena af dessa båda frågor sattes i beroende af den andra. Jag vet icke, hvilken mening som kommer att segra beträffande arbetslagstiftningen, men jag säger, att om Andra kammaren, trots det den anser sig kunna antaga sammanjämningsförslaget i sistnämnda fråga, förkastar detsamma därför, att vi, följande vår öfvertygelse, förkasta sammanjämningsförslaget med afseende på aktiebolagslagen, vore detta en föraktlig politik. Herr Jonsson talade om det »mognade omdömet» såsom ledstjärna, men ett sådant omdöme betackar jag mig för, det vore icke ett moget omdöme, utan ett *öfvermoget* omdöme, ja, något ännu sämre.

Denna fråga om föreliggande sammanjämningsförslags antagande eller förkastande har en alldeles särskild betydelse för mig, icke i min egenskap af ledamot i kammaren utan i min egenskap af ledamot i lagutskottet och dess ordförande. Jag har den bestämda uppfattning, att ledamotskap i utskott och framför allt ordförandeskap förutsätter förtroende från kammarens sida. Det förutsätter onekligen, att kammaren honorerar hvad som skett efter kammarens egen anvisning. En ordförande i ett så viktigt utskott som lagutskottet måste hafva auktoritet, och har han icke det, bör han stanna utanför utskottet. Han måste representera en målmedveten ståndpunkt beträffande lagstiftningen i allmänhet och kan icke representera kombinationer, som i dag göras på ett sätt och i morgon på ett annat. Och särskildt hvad mig beträffar, har jag icke den karaktärens osäkerhet och böjlighet,

som skulle fordras af en ordförande, som icke kan lita på sin kam-Lagförslag om
 mare, utan som måste vara beredd på att hvad man i dag enats om, aktiebolag.
 det kan i morgon kastas öfver ända till följd af bearbetning man och (Forts.)
 man emellan, och på grund af skäl, som man saknar tillfälle att
 bemöta. Sålunda är det för mig klart, att jag icke kan deltaga
 i det förberedande arbetet inom lagutskottet, därest kammaren skulle
 desavouera utskottet denna gång. Men det betyder naturligtvis icke
 något och får icke betyda något för kammaren, det inser jag till fullo;
 det blir för öfrigt lätt för kammaren att få någon, som bättre passar
 för den vacklande hållning, somliga anse böra utgöra kammarens högsta
 handlingsprincip.

Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att komma in på de
 principer, som böra leda Första kammaren, och jag ställer den frågan:
 Hvad är det, som man vill skola utmärka en Första kammare, ett
 öfverhus? Är det verklig principtrohet, är det grundsats, är det sär-
 skildt den grundsatsen: *en man, ett ord*, eller är det vacklande beslut
 hit och dit? Jag tror det förra. Och ett uppgifvanda i dag af grund-
 satsen, om kamrarnas likaberättigande i lagfrågor, i morgon t. ex. af
 en fast och klar ståndpunkt i äganderätsfrågan skulle så småningom
 förintä den ställning, som vår grundlag vill, att Första kammaren skall
 intaga. Herrarna erinra sig kanske från ynglingasagan, att vi hade
 en konung, som hette Ane. Han var gammal, men han ville lefva
 ännu längre. Han offrade sina söner till Odin, den ene efter den
 andre, och för hvarje gång fick han lefva ytterligare 10 år. Slutligen
 hade han offrat alla sina söner utom en. Han var då så gammal och
 eländig, att han diade som ett barn. Men han var dock beredd att
 offra sin siste son för att få lefva ännu en tid, han tvekade ej att offra
 sin släkts framtid för stunden. Men då sade folket nej, och kungen dog.
 Min öfvertygelse är, att Första kammaren icke skall låta sig förledas
 att offra sina grundsatsar bit för bit, utan att Första kammaren skall i
 gärning visa, att för kammaren framtiden har större betydelse än stunden.

Jag yrkar fortfarande afslag.

Hans excellens herr statsministern Lindman: Jag har ett speciellt
 skäl, hvarför jag uppträder i denna debatt, där herrarna kanske i öfrigt
 skulle kunna anse det öfverflödigt, att något yttrande från statsråds-
 bänken fälldes. Men den föregående talaren uttalade i sitt första an-
 förande några ord, som jag vid närmare öfvervägande funnit mig icke
 kunna låta ingå i protokollet, utan att jag får afgifva en förklaring
 däröfver. Det var icke något hans eget omdöme, utan det var något,
 som han omtalade från utskottets arbete. Det har sagts, att då detta
 sammanjämningsförslag hade varit före i utskottet till behandling
 och redan afgjorts, frågan hade tagits upp på nytt, och att af leda-
 möter från Andra kammaren därvid hade förklarats, att de icke be-
 höfde rifva upp ett beslut, som de hade fattat, ty de voro alldeles
 öfvertygade om, de hade hört eller kanske till och med visste, att
 regeringen nog skulle arbeta på att försöka öfvertyga Första kamma-
 ren om nödvändigheten att taga det sammanjämningsförslag, som ut-
 skottet då redan beslutit, och som nu föreligger här. Anledningen,
 hvarför jag nu vill bemöta detta, är den, att det synes mig oförklar-

Lagförslag om ligt, att det skulle kunna finnas någon ledamot af Riksdagen, som
aktiebolag. kan vilja komma med ett sådant påstående, som saknar hvarje spår
 (Forts.) till grund eller skäl för sig. Jag vore tacksam, om den ärade ord-
 föranden i lagutskottet ville till den eller dem af utskottets ledamöter,
 som ha fällt detta yttrande, framföra denna min bestämda protest mot,
 att något sådant yttrande blifvit fällt. Hvarken vid detta tillfälle
 eller vid något föregående tillfälle har jag till någon yttrat, att jag
 skall pressa Första kammaren eller pressa vare sig den ena eller den
 andra kammaren, och det kommer jag icke heller att göra för fram-
 tiden. Att göra det i verkligheten, det kan vara en annan sak, då
 man strider för sin mening, men att på förhand gå och tala om sådant,
 det hoppas jag dock denna kammars ledamöter vilja hålla mig för
 klok att göra.

Men inne på frågan kan jag icke underlåta att begära litet upp-
 märksamhet för min uppfattning om den sak, som här diskuteras. Jag
 erkänner det villigt, att jag för ungefär en vecka sedan var mycket
 intresserad af — och det finna herrarna naturligtvis icke vara något
 underligt — att aktiebolagslagen skulle gå igenom. När jag ifrån ut-
 skottet fick höra, till hvilket sammanjämningsförslag utskottet kom-
 mit, att kammare där stod mot kammare, och att den förseglade
 sedeln afgjort utgången, bemödade jag mig om att söka sätta de båda
 hufvudmännen för de olika hufvudriktningarna i förbindelse med hvar-
 andra för att se till, huruvida det icke vore möjligt att få fram ett
 annat sammanjämningsförslag, som skulle kunna ha bättre utsikt att
 kunna förena en större del af lagutskottets ledamöter. Och jag är icke
 alls generad af att uttala, att jag gjorde detta, och att det äfven bar
 frukt så tillvida, att utskottet verkligen var färdigt att taga ett sådant
 sammanjämningsförslag, om icke en, eller kanske det var ett par leda-
 möter, bestämdt opponerat sig mot, att det fattade beslutet åter
 skulle upprivas. Man tänkte sig då, att saken skulle kunna ordnas
 på återremissens väg så, att det projekterade sammanjämningsförslaget
 skulle kunna antagas. Men Andra kammaren vägrade, som bekant,
 att återremittera förslaget till lagutskottet. De skäl, som inom Andra
 kammaren framhöllos för ett sådant beslut, voro egentligen två. Det
 ena var det, att man ju icke kunde lita på, att om Andra kammaren
 återremitterade förslaget, äfven Första kammaren skulle taga det sam-
 manjämningsförslag, om hvilket Andra kammaren då fått kännedom
 genom ett anförande af lagutskottets vice ordförande. Det andra skälet
 var, att man framhöll: »Vi kunna ju formellt ställa oss på den grun-
 den, att sammanjämningsförslaget bar, låt vara tack vare den förseg-
 lade sedeln, gått Första kammaren emot. Då kunna vi ju i den all-
 männa opinionen välta öfver ansvaret på Första kammaren och fram-
 ställa saken så, att det var Första kammaren, som icke tog sammanjämknings-
 förslaget, och att vi därför äro fria från ansvar». Detta var de
 skäl, som framhöllos i Andra kammaren. Det ifrågasatta sammanjämknings-
 förslaget var byggt på, att man skulle förena sig om en sådan
 lydelse af 73 §, revisorsparagrafen, att det skulle fordras $\frac{1}{5}$ i
 stället för $\frac{1}{10}$, som Kungl. Maj:t, kommittén och lagrådet hade före-
 slagit. Vidare skulle Andra kammaren fränfalla sitt beslut beträffande
 56 § 8 mom. Och slutligen skulle 24 § om stiftare

tagas enligt den formulering, som i utskottet föreslagits från Andra-Lagförslag om kammarehall.

Nu återstår, såvidt jag rätt förstått denna debatt, i stort sedt icke mer än en väsentlig punkt, och det är 56 § 8 mom., som tillkommit på grund af enskild motion. Beträffande den paragrafen och det momentet må jag för min del uppriktigt säga, att jag verkligen tror, att enligt nu gällande lag om aktiebolag borde aktiebolag lämna en sådan specifikation på aktier i andra bolag. Och om också detta nu icke sker, och om bolagen icke enligt gällande lag kunna tvingas därtill, så tror jag dock, att åtminstone enligt den nya lagen en dylik skyldighet åligger dem. Jag kan icke se någon anledning, att då man skriver om balansräkning så, som man gjort i 56 §, man skulle lämna en sådan, i många fall ytterst viktig och stor post i balansräkningen som aktier i andra bolag utanför aktieägarnas kännedom. Balansräkning skall uppgöras, och bolagsstämman skall fastställa balansräkningen och besluta om utdelning. Tager jag nu och läser dessa bestämmelser, så frågar jag: huru skall bolagsstämman kunna fastställa balansräkningen, om den icke vet, hvad det är för aktier, som bolaget sitter inne med? Där står t. ex. en stor post på 2 eller 3 miljoner — i många fall kanske mycket mera — men hvad det är för aktier och hvad dessa aktier kunna vara värda, därom skulle bolagsstämman sväfva i fullkomlig okunnighet. Och då frågar jag: huru skall bolagsstämman då kunna fastställa balansräkningen? Jag är följaktligen af den meningen, att det bör vara så, att dessa aktier skola specificeras. Skall man specificera allt annat, hvarför skall man då icke specificera detta? Ja, skäl däremot ha framhållits. Och jag erkänner, att det finnes skäl. Ty hvar man i denna aktiebolagslag försöker träda in sina fingrar, där stöter man på motstånd. Om man vill skydda minoriteten, kan man skada en lojal majoritet. Och underlåter man meddela sådant skydd, utsätter man minoriteten för missbruk från en illojal majoritet. Det är ett fullkomligt tveeggadt svärd. Men jag framhåller dock, att Riksdagen själf begärt och att Riksdagen skrivit om minoritetsskydd. Och jag har verkligen sedan många år tillbaka den bestämda personliga uppfattningen, att minoritetens skydd är värdt att tagas vara på i en aktiebolagslag. Jag har haft tillfälle att i ett bolag, där jag kan säga, att jag knappast själf var aktieägare, se missbruk af den art, att jag tror det vara välbetänkt, att man gör ett skydd för minoriteten. Jag anser, att en minoritet i ett aktiebolag, åtminstone om den är något så när afsevärd, ja, till och med om den är ytterst obetydlig, har rättighet att få veta, hurudan den egendom är, som han är delägare i, hvad den består af och hvad den upptages till för värde. Och om det medför så stora olägenheter, ja, till och med faror, som det här utmålats, att i balansräkningen specificera aktierna, så skulle jag verkligen vilja säga: då är det mycket beklagligt ställt för den, som är delägare i det bolaget, och som genom dylika utgårdar dock kan helt och hållet föras bakom ljuset.

Balansräkningarna skola i flera länder offentliggöras. Jag har här uppgifter, som bestyrka detta. I Amerika är förhållandet, att beträffande »corporations» skall lämnas till »Departement of commerce» en uppgift öfver ställningen. I Tyskland skola de offentliggöras i de

(Forts.)

Lagförslag om tidningar, s. k. »Gesellschaftsblätter», i hvilka vederbörande bolags kungörelser i allmänhet skola införas. Och i England skall till registreringsmyndigheten lämnas ett balansextrakt, som är underskriftvet af revisorerna och upptager kapital, tillgångar och skulder, och däri skola vara sådana detaljer lämnade, att de ge allmänheten en uppfattning om dessa skulder och tillgångar, huru man kommit till dessa värden på skulder och tillgångar. Balansräkningen skall vidare publiceras i Belgien, Italien, Portugal och Ungern.

Jag tror således, att det kan vara förenadt med olägenheter. Och jag vill också erkänna, att om man skall göra en affär — det har här i dag talats om, att ett bolag köper in majoriteten i ett annat bolag, t. ex. i utlandet — en dylik åtgärd kan försvåras. Men jag påstår likaväl, att då en sådan affär göres, man icke får glömma, att icke minoriteten får lämnas i fullkomlig okunnighet om en sådan åtgärd. Och i hvarje fall vågar jag påstå, att det icke lönar mödan att söka dölja dylikt, ty det är allmänt känt i affärsvärlden, hvilka bolag äro stora aktieägare i s. k. dotterbolag. Det är icke någon hemlighet.

Nu säger man, att det ju är gifvet, att jag är intresserad af, att denna lag går igenom, och att jag därför kan vara med om att taga nästan hvad som helst. Det jag nämnt är, som jag redan sagt, det enda, som står emellan kamrarna. Och hvarför jag kan säga, att jag kan taga det, och hvarför jag icke har något emot att upptaga det i Kungl. Maj:ts förslag, det är därför, att jag har den uppfattningen, att det verkligen bör stå där.

Mitt intresse grundar sig äfven på en annan sak. Riksdagen har skrivit till Kungl. Maj:t — Riksdagen skrifer ganska ofta, och många gånger kanske Riksdagen efteråt är ledsen öfver att den skrivit — men nu har Riksdagen skrivit om detta, och hvad skulle då Kungl. Maj:t göra? Den dåvarande regeringen satte i mars 1905 till en stor kommitté. Och denna kommitté har fullgjort sitt värf. Tre år var den samman och arbetade på detta förslag. Förslaget gick sedan vidare till justitiedepartementet — det var under min tid. Det gick därefter till lagrådet, som granskade det i 6 månader med hjälp af en synnerligen framstående sakkunnig bisittare. Förslaget kom så åter till Kungl. Maj:t, genomgick åter en öfverarbetning och kom slutligen till Riksdagen och lagutskottet, och där har det undergått en synnerligen sakkunnig behandling, ty i lagutskottet sitta flere ledamöter, som äro både fullt förtrogna med affärsförhållanden och i besittning af juridiska insikter för att kunna bedöma saken. Det har sedan behandlats i kamrarna. Och detta sammanjämningsförslag, som nu ligger här, det känna vi. Allt hänger nu på 56 § 8 mom. Jag fragar nu och skall be att få fråga särskildt de ärade talare, som här uppträdt och sagt: »ja, förslaget skall återremitteras till Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t skall komma fram med det igen» — huru skall Kungl. Maj:t då gå till väga? Efter min mening finnas tre vägar, som Kungl. Maj:t kan gå, om Första kammaren afslår detta förslag. Den ena vägen är att lägga det på en hylla och låta det ligga några år och hvila sig. Och kanske komma andra krafter snart nog, som taga hand om det och göra något vid det. Det andra sättet är att lämna det till nya sakkunniga eller nya kommitterade för att se hvad

de kunna göra vid det. Äfven en tredje utväg har blifvit anvisad. *Lagförslag om aktiebolag.* (Forts.)
 Det är, att Kungl. Maj:t skall komma fram till nästa riksdag med ett sammanjämningsförslag. Det är Kungl. Maj:t, som skall sätta sig och sammanjämka förslaget denna gång. Men jag får fråga min ärade vän, ordföranden i lagutskottet, om han vill gifva mig en anvisning på, huru den sammanjämnningen skall gå till för att det skall finnas utsikt, att det skall gå igenom i Riksdagen, då samma Riksdag sitter och samma lagutskott också, som jag hoppas. Skulle Kungl. Maj:t i sitt förslag upptaga 56 § 8 mom., är jag lifligt öfvertygad, att de sakkunniga och ärade talare, som uppträdt emot det i dag, komma att säga precis detsamma nästa gång: »detta moment kunna vi icke antaga». Och går jag åter till Andra kammaren med ett förslag, där jag uteslutit 56 § 8 mom., säga de naturligtvis där: »detta moment togo vi i fjol. Huru kan ni komma igen i år med ett förslag utan detta moment? Vi taga det naturligtvis i år också». Med denna dualism i vår författning, denna dualism mellan kamrarna, som i detta fall resulterar däri, att Första kammaren tager förslaget på ett sätt och Andra kammaren på ett annat sätt, blir det för mig oförklarligt, huru man kan komma fram med tal om, att man skall återremittera förslaget till Kungl. Maj:t, för att Kungl. Maj:t skall komma fram med det igen nästa år. Jag kan icke begripa annat, än att utgången nästa år skulle bli precis densamma som i år.

Den ärade ordföranden i lagutskottet talade varmt och riktigt om principer, att Första kammaren skall hålla på sina principer, och att den skall vara karaktärsfast och icke vara vacklande. Detsamma kan naturligtvis sägas med samma rätt i Andra kammaren. Men, mina herrar, om vi alla i allt hålla på våra principer, och om vi alltid skulle vara så karaktärsfasta och så hållfasta att vi aldrig gifve med oss icke ens i detaljer, då anser jag, att åtminstone aktiebolagslagens öde blir det, att det första alternativet blir gällande: att man får lägga den på hyllan.

Att återremittera den, som utskottets ordförande föreslog, stämmer, enligt min uppfattning, icke riktigt öfverens med hans eget resonemang. Ty han sade — ja, han sade det litet vidlyftigare, men jag summerar ihop det kort och godt — »detta är ett dåligt förslag, hela lagen. Det har kommit massor af skrivelser till lagutskottet eller till dess ordförande, i hvilka det säges: vi vilja icke ha lagen». Ja, är den så dålig, då kan icke det af herrarna rekommenderade förslaget att lägga fram den igen nästa år tagas i öfvervägande. Är den så dålig, skall man taga det andra alternativet och tillkalla andra och bättre sakkunniga än de, som vi hade förra gången, för att utarbeta ett bättre förslag.

Ser jag nu på lagförslaget i dess helhet — och det är hvad jag skulle vilja göra — skulle jag helt kort vilja summera ihop förslagets förtjänster på följande sätt: att lagförslaget, formellt sett, har större klarhet och reda i uppställningen och i de särskilda paragrafernas innehåll, och, sakligt sett, skapar, skulle jag vilja säga, en bättre kontroll öfver bolags bildande; att det skapar bättre kontroll öfver bolags förvaltning, och att det skapar ett skydd för minoriteten, samt, slutligen och icke minst, att styrelsens och firmatecknares ställning utåt och

Lagförslag om inått samt i förhållande till hvarandra på ett synnerligen klart och redigt sätt ordnas. Efter den långa behandling, som detta förslag undergått, med de förtjänster, som det, enligt min uppfattning, obestriddligen besitter, kan jag icke hjälpa, att jag uttalar den mening, att 56 § 8 mom. icke bör vara den tufva, som skall stjälpas detta lass.

Nu står man, mina herrar, däriinne i Andra kammaren och talar om kammarens värdighet, och i denna kammare talar man ock om kammarens värdighet. Ingendera vill gifva vika. Men vidhåller man sin värdighet så strängt, att man icke ens i småsaker kan gifva med sig från den ena sidan till den andra, då råkar naturligtvis ovillkorligen lagstiftningsarbetet i detta land i lägervall. Något annat kan jag för min del icke finna.

Men om jag lägger i den ena vågskålen Första kammarens förmenta värdighet jämte förargelsen öfver de uttalanden, de stickord — jag brukar icke i den ena kammaren vilja tala om hvad som tilldragit sig i den andra, men då jag åhörde debatten i Andra kammaren, kan jag icke underlåta att säga det — de förargliga ord, som där verkligen fälldes, och så slutligen därmed aktiebolagslagens fall, och i den andra vågskålen lägger Första kammarens skyldighet att moget och eftertänksamt pröfva lagförslaget i dess helhet, pröfva det utan att låta stickorden inverka på sig, pröfva det fullkomligt, såsom det lyder i hela dess stora sammanhang, och icke låta obetydliga detaljer föranleda dess fall, då har jag åtminstone, såsom ledamot af denna kammare klart för mig, hvilkendera vågskålen, som tynger ned den andra.

Ifrån lagutskottets ärade ordförande har slutligen framhållits, att då kammaren har gifvit honom och lagutskottet ett direktiv, då kammaren i en debatt har sagt, att så och så vilja vi hafva det, och sedermera utskottet kommer tillbaka med sitt sammanjämningsförslag, så är det kammarens skyldighet att honorera den saken. Ja, jag erkänner villigt, att jag, som äfven en gång har varit ledamot af lagutskottet, har den uppfattningen, att kammaren — och hvarje kammare — bör honorera sina ledamöter i utskottet och bör följa dem; men å andra sidan har jag den meiningen, att man väl dock drifver saken något för långt, i händelse man uppställer den fordran, att om kammaren icke vill absolut följa — och följa i en detalj — då skall man icke kunna fortsätta längre, ty då har man icke vidare kammarens förtroende. Tvärtom tror jag, att denna kammare har ett mycket stort förtroende för den ärade ordföranden i lagutskottet och för dess ledamöter. Jag tror, att kammaren gärna vill följa dem och gärna ger sitt erkännande för det starka och skickliga sätt, hvarpå de föra kammarens talan i lagutskottet. Men, mina herrar, vi få väl ändå icke säga, att detaljerna i det fallet få vara så afgörande! Lägger jag den måttstocken på andra saker, så har det inträffat i denna kammare och äfven i Andra kammaren, att kammaren flera gånger gått emot. Ja, jag har i denna kammare varit med om att i en fråga tala i en riktning, som gick emot ett enhälligt statsutskott, och jag lyckades verkligen få min vilja igenom, men det var ingen, som var ledsen på mig för det — icke ens biskop Billing, som var ledamot af och ordförande i statsutskottet.

Mina herrar, om vi skulle taga det äfven på ett annat sätt, så skulle jag vilja säga: många gånger har jag på denna plats fått erfara Första kammarens stora förtroende. Första kammaren har många gånger följt regeringen i dess förslag — och därför skall jag bedja att vid detta tillfälle få framföra ett lika värdsamt som pliktskyldigt tack. Men det har dock hänt, att kammaren sagt till mig: Icke får väl regeringen taga sig detta så för nära, att, om vi afslå det där, ni därför går er väg! Och jag har hittills ställt mig de uppmaningarna till efterrättelse, när det icke har gällt alltför stora frågor. Jag undrar nu, om förevarande fråga i betydelse kan jämföras med frågor, hvilka understundom gått mig emot, men hvilka det oaktadt icke för- anledt mig att lämna den plats jag innehar.

Lagförslag om
aktiebolag.
(Forts.)

Herr talman, jag kan icke underlata att säga, att jag lifligt hop- pas, att aktiebolagslagen i dag vinner Första kammarens bifall.

Herr Nyström: Jag ber att få säga några vänliga ord till herr Trygger med anledning af hans sista anförande. Han började detta anförande med att antyda, att, som han förut hört några af de utaf mig anförda argumenten framställas i justitiedepartementet, så antog han, att jag tagit kollegium där. Det faller sig verkligen så lyckligt för mig, att jag på min heder kan intyga, att jag aldrig talat med någon i justitiedepartementet om denna sak. Ja, jag kan göra samma försäkran ännu vidsträcktare: jag har öfver hufvud taget icke fått något af mina argument utifran. Jag har fått fram dem, då jag studerat sammanjämningsbetänkandet. Skulle emellertid så hända, att herr Trygger möjligen hört något af dessa argument från annat håll, så är det ytterligare ett bevis på sanningen af den satsen, att opartiskt tänkande människor kunna komma till samma resultat, utan att stå i förbindelse med hvarandra.

Herr Trygger påstod vidare, att jag i mitt anförande endast räknat punkterna, men icke vägt dem. Nej, herr Trygger, det är icke riktigt. Jag förklarade uttryckligen, att jag kunde förbigå detta vägande i en hel mängd fall, där den näst föregående talaren, herr Kjellberg, redan gjort det. I några fall tillät jag mig dock äfven gå in på den sidan af saken och visa, hvad vissa punkter i realiteten vägde. Jag kunde hafva gått igenom *alla* på detta sättet, men det är icke min sed att upptaga kammaren med att upprepa hvad andra sagt förut — och kanske hafva sagt bättre, än hvad jag skulle kunnat göra.

Herr Trygger yttrade, att jag i afseende på § 73, då jag anförde Riksdagens skrivelse, hade begått ett misstag, ty här, sade han, var icke fråga om en minoritetsrevisor eller icke, utan här var fråga om, hur stor minoriteten skulle vara. Nej, herr Trygger, det är felaktigt! Vår kammare hade beslutat, att icke någon minoritetsrevisor skulle komma i fråga. Detta var således, såvidt jag förstår, Förstakammar- halvans af utskottet ställning i denna sammanjämkning. Mot denna standpunkt stod Andra kammarens, som yrkade att man skulle hafva minoritetsrevisor. Således var det riktigt, då jag till fövör för Andra kammarens beslut anförde, att Riksdagen två gånger hade begärt hvad denna kammare beslutat, men som våra ledamöter i utskottet afstyrkt.

Lagförslag om
aktiebolag.
(Forts.)

Därjämte påminde herr Trygger om att jag vid några punkter hade sagt, att då Andra kammaren hade stödt sina från Första kammarens mening afvikande förslag och beslut på Kungl. Maj:ts förslag, så kunde man ju antaga, att icke någon större fara skulle föreligga, om dessa förslag antoges äfven i denna kammare. Herr Trygger genmålde däremot, att det är väl icke skäl att antaga en lag bara därför, att icke landets väl äfventyras, om vi antaga den, utan det är väl meningen, att den lagen skall vara bättre än den förut gällande. — Jag föreställer mig, att då lagutskottet förordat mesta delen af denna lag, den är bättre än den nu gällande. Det vore åtminstone högst kuriöst, om utskottet förordade så godt som hela lagen, ifall den vore sämre. Nu har hans excellens herr statsministern, sedan dessa ord fälldes, ytterligare betonat och preciserat en hel mängd företräden, som föreliggande lagförslag har framför nu gällande lag, och jag kan således lämna den frågan å sido.

Slutligen har lagutskottets ärade ordförande i sitt sista anförande så godt som öppet förklarat, att om vi icke taga det förslag, han här bjuder på, så lämnar han sin plats som lagutskottets ordförande. Man har ibland hört dylikt hot från regeringshall, men det är en ny princip i vår parlamentariska historia att höra det hotet äfven ifrån en ordförande i ett utskott.

Herr Trygger yttrade i förgår afton i ett annat sammanhang, att man, då man afgjorde viktiga frågor, skulle låta egna sympatier och antipatier, skulle låta egna känslor öfverhufvud taget vika för det, som var riktigt och lände till landets bästa. Det är en sådan vördsam anhållan jag vill rikta till herr Trygger; jag vill hemställa till honom, att han måtte följa denna sin egen regel, hvarvid han kan vara öfvertygad — och jag kan därvid stödja mig på de ord, vi nyss hörde från statsrådsbänken — att han därmed icke riskerar någonting, som skadar *salus publica*.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Då herr Nyström förklarar, att han icke har talat vid någon angående aktiebolagslagen, är det alldeles tydligt, att det är som han säger; och då får jag i stället komplimentera herr Nyström till att han kunnat sätta sig in i lagen så mycket på egen hand. För en lekman är det icke litet. Men hans ord kunna ändå icke hafva den betydelse, som dens ord, hvilken trängt djupare i själfva lagförslaget.

Beträffande hvad herr Nyström sade om mitt »hot» att lämna lagutskottet, berodde detta på en missuppfattning af mina ord. Det är icke något hot jag uttalat, utan det är endast en fullkomligt klar regel, som jag alltid tillämpat på alla områden, att om jag finner, att jag på ett visst område icke kan uträtta tillräckligt, så lämnar jag det — således i dag lagutskottet, en annan dag Riksdagen, ifall en liknande situation där skulle komma ifråga. Jag har aldrig haft svårt att lämna något, när jag sett, att jag kunnat vara till större nytta på ett annat verksamhetsfält. Detta innebär icke något hot, det är endast konstaterande af ett faktum.

Hans excellens herr statsministern ville göra gällande, att jag bedt, att förslaget skulle komma fram nästa riksdag. Detta hans uttalande

beror på en missuppfattning. Något dylikt har jag icke yttrat. Jag har däremot den uppfattning, att förslaget behöfver öfverses i åtskilliga stycken, och jag tror följaktligen icke, att det kan blifva färdigt till nästa riksdag.

Lagförslag om aktiebolag.
(Forts.)

Eftersom jag har ordet, skulle jag ock vilja yttra mig om några uttalanden i själfva saken från hans excellens' sida.

Hans excellens framhöll, att det vore naturligt att säga, att i balansräkning skall finnas specifikation af alla värden; annars vore det omöjligt att fastställa balansen. Det är en alldeles ny teori och den är icke godkänd i det kungliga förslaget, ja, den strider helt och hållet mot detsamma. För den, som läst förslaget med motiven, är det tydligt, att justitieministern anstränger sig att utreda, att man kan föra balansräkning på olika sätt: man kan föra ihop tillgångar i klump eller specificera dem, det står öppet att göra hvilket man vill. Att det skulle ligga i sakens natur, att balansräkningen kräfde specifikation, är således en uppfattning, som excellensen måtte fått från någon annan lagstiftning än den förevarande. Yttermera sade hans excellens herr statsministern, att hvarje delägare borde hafva rätt att få känna till den egendom, han äger, och dess värde. Men det är ju så, att man äger icke egendom i bolag. Det är bolaget, som äger, och det är visst icke sagdt, att bolaget, för att tillfredsställa hvarje enskild aktieägarers nyfikenhet, bör vara skyldigt lägga fram sin ställning. Jag undrar, om man vill hålla på detta framläggande, äfven om det skulle innebära, att affären genom röjande af affärshemligheten skulle gå sämre, att t. ex., i stället för att bolaget förut kunnat gifva 10 %, bolaget därefter icke kunde gifva mer än 5 %. Kan man med skäl anse, att det är berättigadt att, för att en aktieägarers nyfikenhet skall tillfredsställas, öfriga aktieägare skola få minskad utdelning.

Detta leder mig emellertid till den förklaringen, att denna föreslagna detaljerade post i balansräkningen icke är någon bagatell. Hans excellens herr statsministern påpekade hela tiden att det var en bagatell; herr Kjellberg gjorde likaledes och flera andra talare sade detsamma. Däremot visade friherre Åkerhielm, att det icke var någon bagatell. Det är en stor och viktig fråga. Frånsedt sådana fall, då ett bolag handlar med aktier, har det betydelse egentligen för vår storindustri — den, som har framtiden för sig. Här inom landet blir det allt svårare och svårare att förtjäna någonting. Skola våra företag verkligen kunna gifva någonting, måste de skaffa sig filialer i utlandet för att på det sättet draga in pengar i landet. Skall man nu för sådana fattiga synpunkter — delvis beroende på missuppfattning af balansräkningens ändamål — hvilka ligga till grund för detta förslag om tillägg till 56 §, kväfva våra mest bärkraftiga företag och hindra den utveckling, som är den enda riktiga? Det är väl icke någon bagatell, det är en stor sak! Den föreslagna lilla lagbestämmelsen i och för sig är visserligen en bagatell: den är blott några rader. Men själfva frågan är för oss en stor fråga. För andra är den en liten fråga; och den, som anser den vara en liten fråga, behandlar den naturligtvis som en liten fråga. Den däremot, som anser, att den är en stor fråga, honom får man ursäkta, att han också behandlar den som en stor fråga.

Hans excellens herr statsministern gjorde slutligen gällande, att

Lagförslag om han, som vi ju alla vid så många — kanske för många — tillfällen
 aktiebolag. följt, när han framlagt sina förslag i denna kammare, dock fått finna
 (Forts.) sig i att kammaren afslagit af honom framlagda regeringsförslag. Det
 är ju alldeles tydligt, att ingen regering kan tänka sig, att dess för-
 slag alltid kunna gå igenom, icke ens i en kammare, som i regel, såvidt
 någon möjlighet funnits, velat stödja regeringen. Men de fall, då
 kammaren vägrat att följa regeringen, äro icke alls analoga med det
 här föreliggande. Jag erkänner emellertid villigt, att det är en kolos-
 salt stor skillnad mellan en liten svag ordförande i ett lagutskott och
 chefen för en stark regering. Men, mina herrar, de båda fallen, om
 man skall jämföra dem — ty man kan ju äfven jämföra det lilla med
 det stora — böra väl i öfrigt vara likartade. Så är emellertid ej här
 förhållandet. Om emellertid hans excellens här kan visa ett enda fall,
 där Första kammaren uttalat en mening, som hans excellens följt, men
 där Första kammaren sedermera har öfvergifvit excellensen, då skall
 jag erkänna, att jag har orött och att hans excellens statsministern har
 rätt. Till dess vagar jag påstå, att det icke finnes berättigande i den
 af honom gjorda jämförelsen.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Friherre Åkerhielm: Endast några ord, herr talman! Hans
 excellens herr statsministern berörde ett förhållande, som redan delvis
 upptagits af den siste talaren. Jag ber i alla fall att här få tillägga
 några ord.

Hans excellens förmenade, att man redan enligt nu gällande lag
 skulle vara skyldig att specificera sina tillgångar af olika slag i ba-
 lansräkningen, och att det är alldeles klart, att man måste göra det
 efter den nya lagen. Jag tror nu icke, att detta är riktigt; det har
 redan påpekats af den föregående talaren. Men jag får säga, att om
 det verkligen är så, som hans excellens ville göra gällande, blir denna
 lag fullkomligt oantaglig, ty då blir specificationskyldigheten gällande
 icke blott om aktier, utan äfven om ett bolags alla öfriga tillgångar.
 Då skall bolag i sin balansräkning icke få skriva t. ex. »maskiner och
 redskap» så och så mycket, utan skall specificera alla maskiner både
 till antal och värde. Om det är en fabrikant, får han icke heller
 skriva »lager» så och så mycket, utan han skall genomgående speci-
 ficera hela lagret och angifva, hur mycket af hvarje typ bolaget har
 äfvensom värdet derå i detalj. Det är klart, att om det är så, som
 statsministern framhöll, att bolagsstämman skall i den meningen fast-
 ställa balansräkningen, så måste det hafva reda på alla tillgångar.
 Icke allenast på de tillgångar, som ligga i aktier, utan äfven andra
 tillgångar måste vara specificerade, för att man skall kunna bedöma,
 om balansräkningen är riktig eller icke.

Herr statsministern talade vidare om hvad de främmande lagstift-
 ningarna innehålla i fråga om balansräknings publikation. Jag nämnde
 redan i mitt förra anförande, att det synes mig vara en betydelselös
 omständighet, därför att förslaget innehåller, att balansräkning skall
 bifogas hufvudbolagets räkenskaper, endast under det förhållande, att
 sådant *kan ske*. Det är således klart, att om någon främmande lag-
 stiftning skulle innefatta hinder däremot, betyder det ingenting i fråga

om antagandet af detta förslag. Men den fråga jag tillät mig fram-*Lagförslag om*
 ställa till herr statsministern och som enligt min mening var den be-*aktiebölag.*
 tydelsefulla var den: finns det en lagstiftning i något land, som åläg-
 ger bolag att specificera aktier till antal och värden i balansräkningen?
 Jag menar, att om icke något land genomfört det i sin lagstiftning,
 kan det icke heller anses nödvändigt och viktigt här.

(Forts.)

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr vice talman-
 neu, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar,
 yttrade, att beträffande föreliggande punkt under öfverläggningen yr-
 kats, dels att hvad utskottet hemställt, så vidt det rörde Första kam-
 maren, skulle bifallas, dels ock att utskottets ifrågavarande förslag
 skulle afslås.

Härefter gjorde herr vice talmannen propositioner jämlikt dessa
 yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets
 hemställan, så vidt den rörde Första kammaren, vara med öfvervä-
 gande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och
 anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som i anledning af lagutskottets memorial nr 53 bifaller
 hvad utskottet i sitt memorial nr 51 punkten 1 föreslagit, så vidt det
 rör Första kammaren, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva
 utfallit sålunda:

Ja—74;

Nej—56.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs andra särskilda utskottets nästlidne dag bordlagda me-*Sammanjämk-*
 memorial, nr 15, med föranledande af kamrarnas beslut beträffande *ningsförslag*
 utskottets utlåtande, nr 1, i anledning af *dels de* i Kungl. Maj:ts propo-
 sition nr 96 innefattade förslagen till lag om kollektivafstal mellan ar-*beträffande*
 betsgifvare och arbetare, lag om särskild domstol i vissa arbetstvis-*lagförslag om*
 ter, lag om vissa arbetsaftal, lag angående ändring af 17 kap. 4 § *kollektivafstal*
 handelsbalken, lag om ändring af 2 § lagen angående medling i ar-*mellan arbets-*
 betstsvister den 31 december 1906, lag angående ändring af 158 § ut-*gifvare och*
 sökningslagen samt lag angående ändring af 10 § lagen om hvad iakt-*arbetare m. m.*

Sammanjämkningsförslag beträffande lagförslag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare m. m.

tagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907, *dels* åtskilliga med föranledande af nämnda förslag väckta motioner.

I utlåtande, nr 1, i anledning af *dels* de i Kungl. Maj:ts proposition nr 96 innefattade förslagen till lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare, lag om särskild domstol i vissa arbetstvister, lag om vissa arbetsaftal, lag angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken, lag om ändring af 2 § lagen angående medling i arbetstvister den 31 december 1906, lag angående ändring af 158 § utsökningsslagen samt lag angående ändring af 10 § lagen om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907, *dels* åtskilliga med föranledande af nämnda förslag väckta motioner, hade särskilda utskottet nr 2 hemställt bland annat:

(Forts.)

1) att Riksdagen med förklarande, att de i Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition innefattade förslagen till lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare samt till lag om särskild domstol i vissa arbetstvister icke kunde oförändrade godkännas, måtte antaga förslag till lagar i berörda ämnen af den lydelse, utskottets nämnda utlåtande innehölle;

2) att Riksdagen, under förutsättning att förslag till lag om kollektivafstal mellan arbetsgifvare och arbetare samt till lag om särskild domstol i vissa arbetstvister blefve af Riksdagen antagna, måtte *dels* antaga förslag till lag angående medling i arbetstvister af den lydelse utskottets utlåtande utvisade, *dels* för år 1911 på extra stat anvisa ett förslagsanslag af 15,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande och användas till bestridande af kostnaden för en förlikningskommission för medling i arbetstvister;

3) att Riksdagen med förklarande, att det i Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition innefattade förslaget till lag om vissa arbetsaftal icke kunde oförändradt godkännas, måtte antaga förslag till lag om vissa arbetsaftal af den i utskottets utlåtande angifna lydelse;

4) att Riksdagen måtte antaga det i propositionen innefattade förslaget till lag angående ändring af 17 kap. 4 § handelsbalken;

5) att Riksdagen, under förutsättning att förslag till lag om vissa arbetsaftal blefve af Riksdagen antaget, måtte antaga det i propositionen innefattade förslaget till lag angående ändring af 158 § utsökningsslagen; samt

6) att Riksdagen, under förutsättning att förslag till lag om vissa arbetsaftal blefve af Riksdagen antaget, måtte antaga det i propositionen innefattade förslaget till lag angående ändring af 10 § lagen om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade vid behandlingen af detta utlåtande kamrarna bifallit hvad utskottet under punkten 4) hemställt men beträffande öfriga punkter i vissa delar stannat i olika beslut.

Efter att hafva närmare redogjort för kamrarnas beslut, hade ut-

skottet i nu föredragna memorial i ändamål af sammanjämknings på *Sammanjämningsförslag beträffande lagförslag om kollektivafial mellan arbets-gifvare och arbetare m. m.*
 återopade skäl gjort de hemställanden memorialet utvisade.

Herr Hellner: Som herrarna finna, är detta sammanjämningsförslag beledsagadt af reservationer af 7 utskottsledamöter från Andra kammaren. Reservanterna hafva såsom skäl för sin reservation anfört, att sammanjämningsförslaget icke är baserad på objektiva grunder, utan innefattar ett alltför ensidigt tillgodoseende af Första kammarens mening. Jag anser därför, att det från utskottets majoritet bör framhållas, från hvilka utgångspunkter detta sammanjämningsförslag är affattadt.

Fem af reservanterna hafva i detta afseende framhållit, att, då Andra kammaren i två viktiga punkter fattat beslut afvikande från Första kammaren, så borde enligt reservanternas mening Andra kammaren få sin uppfattning igenom åtminstone i en af punkterna, antingen i fråga om 8 §, där Andra kammaren gick på den s. k. Refvingelinjen, eller ock i fråga om den begränsade giltighetstiden. Utskottets majoritet åter har ansett, att denna synpunkt är principiellt oriktig och detta af den anledning, att om Andra kammarens ståndpunkt beträffande 8 §, d. v. s. Refvingelinjen, blefve antagen, då vore det så godt som själfallet att äfven den begränsade giltighetstiden skulle följa med, emedan Refvingelinjen betecknade det steg ut i det okända och farliga, som framför någonting annat skulle berättiga ett antagande af lagen på 5 år. Om man däremot icke går med på Refvingelinjen, finns det möjlighet att gifva förslaget en sådan affattning, att risken att taga det för beständigt bortfaller. Sådan har utskottets majoritets mening varit. Majoriteten har med hänsyn därtill först behandlat 8 §, rättighet till lockout eller strejk under aftalstiden, och beträffande denna paragraf har utskottet funnit, att den naturliga och riktiga sammanjämningslinjen är utskottets förslag, som ju bildar ett mellanstadium mellan det förslag, som Andra kammaren antog, och det, som Första kammaren antog. För en sådan sammanjämknings i denna punkt synes äfven tala den omständigheten att, enligt hvad under debatten i Andra kammaren framgick, majoriteten för Refvingelinjen inneslöt personer, som icke ville följa denna linje, när det gällde att gifva lagen dess definitiva affattning, utan endast af taktiska skäl följde densamma i första omröstningen.

Sedermera har utskottet föreslagit, att 9 § i förslaget skulle utgå ur detsamma och har i denna eftergift sett ytterligare en motvikt emot den jämkning, som Andra kammaren skulle medgifva beträffande 8 §. Har man valt denna ståndpunkt att gifva 8 § den lydelse, utskottet föreslagit, och tagit bort 9 §, då har efter majoritetens uppfattning hvarje anledning tagits bort att begränsa lagens giltighetstid till 5 år. Utöfver dessa båda paragrafers räckvidd har endast anförts ett skäl för en sådan tidsbegränsning och det var, att bestämmelserna om skadestånd skulle kunna medföra fara för fackföreningarnas kassor. Man har befarat, att fackföreningarnas afsatta medel, hvilka till en stor del skulle vara ämnade att användas till understöd, skulle gå åt i skadeersättningar. Emellertid vill jag påpeka, att utskottet har redan i sitt första förslag, hvilket ju Första kammaren bifallit, gjort sådana

(Forts.)

Sammanjämningsförslag beträffande lagförslag om kollektivafstal mellan arbetsgivare och arbetare m. m. jämkningsar i 10 §, att arbetsdomstolen, som skall bedöma dessa frågor, har utväg att taga alla möjliga hänsyn till alla omständigheter, som förekomma i målet, och till och med helt och hållet skulle kunna beröra en förening från skadeståndsskyldighet. Såvidt jag kan finna har paragrafen härigenom fått en sådan affattning, att billighetskraven kunna anses vara tillgodosedda, så långt det har varit möjligt att genom lagens formulering åstadkomma.

(Forts.)

Då nu således utskottet har i dessa punkter kommit till den uppfattning af sammanjämningsfrågans läge, som jag redogjort för, så återstår frågan om giltighetstiden, och då har utskottets majoritet ansett, att all anledning vore bortfallen att taga ett i vårt lagstiftningsväsen så okänt steg som att begränsa en lags giltighetstid till 5 ar. Visserligen kan det anföras ett och annat exempel på detta, men i sådana fall finnes det dock alltid en positiv lagstiftning bakom, som träder i kraft, då den temporära lagen bortfaller. Utskottet har därför ansett, att det är ett både fullt objektivt och fullt billigt sammanjämningsförslag beträffande dessa punkter att i likhet med Första kammaren och 104 medlemmar af Andra kammaren antaga lagen för beständigt, men därvid foga en hemställan till Kungl. Maj:t, att efter 5 års förlopp för Riksdagen framlägga en redogörelse för lagens verkningar och, om denna redogörelse därtill gifver anledning, likaledes framlägga de ändringsförslag, som kunna finnas befogade.

Jag skall vidare framhålla, att i öfriga punkter, som ju äro tämligen oväsentliga, en ganska jämn fördelning mellan kamrarnas ståndpunkter ägt rum. Första kammaren har enligt sammanjämningsförslaget uppmanats att afstå från sin ståndpunkt beträffande 7 och 12 §§. Andra kammaren har uppmanats att afstå från sin ståndpunkt beträffande 11 § i kollektivafstalslagen och 2 § i domstolslagen. 10 § har bevarats efter utskottets förslag. Detta var helt enkelt en konsekvens af att utskottet föreslagit 8:e paragrafens bibehållande i samma skick.

Slutligen kommer då till sist endast frågan om sättet för antagande af medlingslagen. Äfven i denna punkt har utskottets minoritet gjort den anmärkningen, att inga som helst hänsyn tagits till Andra kammarens ståndpunkt. Detta torde emellertid, som saken nu ligger, vara en fullkomligt betydelselös fråga, då ju sammanjämningsförslaget måste antagas i sin helhet och således, äfven om den ifrågavarande förutsättningen hade tagits bort, Andra kammaren icke skulle varit i tillfälle att antaga medlingsförslaget ensamt och vägra att antaga de båda andra lagarna.

Jag skall vidare, medan jag har ordet, begagna tillfället att något erinra om betydelsen af att 9 § i kollektivafstalslagen har utgått ur sammanjämningsförslaget. Jag har nämligen funnit, att denna omständighet på sina håll har gifvit anledning till den uppfattning, att Riksdagen, genom att taga bort 9 §, skulle uttalat sitt ogillande af de principer, som denna paragraf innehåller, d. v. s. ogilla principen om en arbetsgifvares rätt att leda och fördela arbetet och att fritt antaga sina arbetare. Så är emellertid icke förhållandet. Såsom vi veta, äro dessa båda rättigheter för närvarande erkända såsom klart och tydligt grundade i sakens egen natur, utan att vi hafva någon positiv lagstiftning,

som stöder desamma. Den föreslagna 9 §:s närmaste syfte var icke att fastslå dessa bestämmelser i uttrycklig lag, utan att göra dem så bindande, att de uteslöte aftalsfrihet. För närvarande är det som herrarna veta så, att dessa principer äro gällande, men det finns ingenting som hindrar en arbetsgifvare att genom öfverenskommelse göra inskränkningar i desamma. Syftemålet med 9 § var att taga bort denna aftalsfrihet och säga, att på detta område får ingen öfverenskommelse förekomma, utan hvad lagen härutinnan innehåller skall under alla förhållanden stå fast. Då man nu tar bort 9 §, tar man alltså endast bort denna bindande karaktär. Man tar däremot icke alls bort arbetsgifvarens rätt att leda och fördela arbetet och att fritt antaga arbetare. Detta vill jag hafva sagt för att icke något missförstånd i denna punkt skall äga rum, då kammaren nu går att bedöma sammanjämningsförslaget.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets sammanjämningsförslag.

Herr Liedberg: Då den kungl. propositionen om aftalslagarna kom in på Riksdagens bord och Riksdagens ledamöter tagit del af densamma, tror jag icke många funnos, som icke ansågo, att detta var ett förslag, som hängde mycket nära tillsammans, d. v. s. att de lagar, som innefattades i förslaget, hängde nära tillsammans. Då förslaget behandlades i utskottet, var man nog ock af den meningen, att man ansåg, att skulle den ena lagen antagas, skulle ock de andra antagas. Men vi sågo ju, hur det gick i Andra kammaren; den ena aftalslagen blef helt enkelt afslagen, men man tog den s. k. kollektivaftalslagen. För min del anser jag, att man här gått i omvänd ordning. Först borde man väl taga en lag, som gäller alla arbetsgifvare och arbetare, och sedan borde man bygga på den lagen och taga speciallagarna. Jag anser, att kollektivaftalslagen är en speciallag, ty den rör endast vissa kategorier af arbetsgifvare och arbetare. Då nu utskottet skulle behandla sammanjämnningen af kamrarnes beslut rörande kollektiv-aftalslagen och då det befanns, att Andra kammaren hade så grundligt förändrat utskottets första förslag, att lagen var, kan man säga, komplett urvattnad, då kan man tänka sig, att det var svårt att få en sammanjämkning till stånd.

Första kammaren har där, enligt mitt förmenande, gått långt, ja längre än den borde hafva gått. Jag syftar här närmast på 9 §. Det är en paragraf, som efter min mening helt naturligt skall stå i en sådan lag. Den innehåller endast rättighet för arbetsgifvaren att fördela arbetet och antaga arbetare efter godtyckande. Att en sådan paragraf ursprungligen stått i utskottets förslag, men sedan i sammanjämningsförslaget blifvit borttagen, tror jag icke, om denna lag alltjämt skall blifva bestående, för framtiden är nyttigt. Vi veta, hurusom om denna paragraf de sista striderna ägt rum, och ännu pågå strider rörande tolkningen af en sådan paragraf. Jag vill gifva tillkänna, att jag för min del icke ville gå så långt, men då majoriteten af Första kammarens ledamöter i utskottet enhälligt var med om detta, ansåg jag mig böra gå med. Det fanns endast ett par ledamöter, som ville sätta sig däremot. Jag ville för min del icke reservera mig,

Sammanjämningsförslag
beträffande
lagförslag om
kollektivaftal
mellan arbets-
gifvare och
arbetare m. m.
(Forts.)

Sammanjämkningsförslag beträffande lagförslag om kollektivafstäl mellan arbetsgifvare och arbetare m. m.

allra helst i det läge frågan kommit. På den grunden ville jag icke motsätta mig förslaget, och jag har intet yrkande att framställa.

Herr Magnuson: Till hvad den förste ärade talaren yttrat har jag i sak icke något väsentligt att tillägga, men jag tror, att då kanske både inom denna kammare och äfven utanför densamma missuppfattning kan göra sig gällande i hvad angår borttagande vid detta sammanjämkningsförslag af den 9 §, så torde det vara skäl att från arbetsgifvaresynpunkt, speciellt från detta rum och denna plats, uttalas en bestämd reservation emot att detta borttagande i och för sig skulle innebära någon eftergift beträffande de principer, som innehållas i denna 9 §, och för hvilka arbetsgifvarna sträfvat och kämpat i många år. För att icke någon vantolkning i detta hänseende skall kunna ske utanför kammaren och från arbetare- och arbetsledarehåll, hvilket jag nog kan hafva skäl att befara, vill jag hafva detta uttalande till protokollet, på samma gång som jag ber att få ansluta mig till sammanjämkningsförslaget.

Herr Larsson: Äfven jag ber att få instämma i hvad herr Liedberg yttrade rörande 9 §. Jag hörde ock till dem inom utskottet, som icke kunde gilla, att den togs bort, men då majoriteten så önskade och då de juridiska skäl, som af herr Hellner här hafva framförts, ansågos för oss vara bestämmande, ber jag endast att få anmäla, att jag ansluter mig till den förklaring, som af herr Hellner angifvits i afseende å 9 § om rätt för arbetsgifvare att leda och fördela arbetet och att fritt antaga arbetare.

Friherre Fleming: Då denna 9 § kommit på tal, skall jag be att få yttra några ord om hvad jag anser, att den innebär. Den innehåller ju dels bestämmelser, som skulle afse föreningsskydd, och dels en bestämmelse, som skulle motverka föreningstvång, men emellan dessa bestämmelser kommer arbetsgifvarens rätt att leda och fördela arbetet och fritt antaga arbetare. Jag ber att få instämma fullkomligt i den förklaring, som härutinnan afgafs af den förste talaren. Man har således icke på något sätt uppgifvit den rätt, som arbetsgifvarna hafva att leda och fördela arbetet, och paragrafens första bestämmelse, att icke förbud att tillhöra förening må stadgas, är ju ock en bestämmelse, som i allmänhet inom organisationerna är godtagen och erkänd. Och ser man endast på de organiserade arbetsgifvarna och arbetarna, måste man således erkänna, att det är en eftergift att icke denna paragraf kom med i lagen, men på samma gång innebär den bestämmelsen för icke organiserade en viss inskränkning i rörelsefriheten — för att tala med socialisternas språk — och man kan ju tänka sig, att förhållanden kunna med tiden uppkomma, då det icke är nyttigt att på det sättet inskränka rörelsefriheten, vare sig från den ena eller den andra sidan. Då man fasthåller den ståndpunkten, att ingen eftergift i arbetsgifvarnas rättighet att leda och fördela arbetet och antaga arbetare kan anses vara gifven med att paragrafen är utesluten, och då det kan vara ett band, som möjligen i framtiden kan visa sig mindre lämpligt, anser jag som sagdt icke, att genom uteslutande af denna

paragraf förslaget blifvit så väsentligt försämradt, att det icke bör kunna leda till det mål, man eftersträfvat, nämligen arbetsfredens bevarande. Och jag anser detta så mycket mer, då man ju dock finge hvad jag anser vara det viktigaste i detta förslag, nämligen arbetsdomstol, ty det är gifvet, att det skall gifva mera stadga på arbetsförhållandena, om aftalen kunna komma att stöda sig på domar af kunnade af en domstol än på blott förhandlingar eller blott skiljedomare, hvilka senare i de allra flesta fall äro mycket underkastade konjunkturer och opinionen för dagen. Då jag således anser domstolen vara af stort värde och jag icke anser eftergifterna vara af den betydelse, att lagen därför bör falla, ber jag att få yrka bifall till sammanjämningsförslaget.

Sammanjämningsförslag
beträffande
lagförslag om
kollektivafstämning
mellan arbets-
gifvare och
arbetare m. m.
(Forts.)

Herr Nilsson: Jag ber endast att få uttala mitt beklagande öfver, att aftalslagen icke blifvit antagen i sammanhang med detta lagförslag om kollektivafstämning. För jordbrukarna kommer detta utan tvifvel att hafva ödesdigra följder, då man säkerligen får den föreställningen, att Riksdagen gillar det kollektiva aftalet såsom det enda riktiga. Förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare är icke alltför intimt, för att man nu genom denna lagstiftning skall helt och hållet klyfva den gemensamhet, som hittills har funnits. Aftalen komma ju naturligtvis hädanefter endast att gå öfver den brygga, som fackföreningarna komma att slå mellan arbetare och arbetsgifvare. Jag kan icke här stå till svars för att utan vidare rösta för detta förslag, utan ber att få yrka afslag på sammanjämningsförslaget.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande memorial yrkats, dels att hvad utskottet hemställt, så vidt det rörde Första kammaren, skulle bifallas, dels och att utskottets ifrågavarande hemställanden skulle afslås.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till hvad utskottet hemställt, så vidt det rörde Första kammaren, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs andra särskilda utskottets under gårdagen bordlagda memorial, nr 16, med föranledande af Första kammarens återremiss i fråga om viss del af utskottets utlåtande, nr 3, i anledning af *dels* det i Kungl. Maj:ts proposition nr 96 innefattade förslaget till lag om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen, *dels* åtskilliga med nämnda förslag sammanhängande motioner.

I utlåtande, nr 3, i anledning af *dels* det i Kungl. Maj:ts proposition nr 96 innefattade förslaget till lag om ändrad lydelse af 19 kap. 22 § samt 25 kap. 15 och 22 §§ strafflagen, *dels* åtskilliga med

nämnda förslag sammanhängande motioner hemställde särskilda utskottet nr 2 under punkten 2), att Riksdagen med förklarande, att det i propositionen innefattade lagförslaget icke kunde oförändradt godkännas, måtte *dels* antaga ett förslag till lag i ämnet af den lydelse utskottets hemställan utvisar, *dels* i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under förnyadt öfvervägande, under hvilka förutsättningar och i hvilken omfattning straff bör stadgas för det fall, att person anställd vid sådant, annan än staten tillhörigt, gas-, elektricitets-, vattenlednings- eller renhållningsverk, som är afsedt att betjäna allmänheten, eller vid stads, annan kommuns eller municipalsamhälles fasta brandkår, i syfte att hindra driftens behöriga gång afhåller sig från tjänstgöring eller i sådant syfte vansköter sin tjänst, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill förhållandena må anses föranleda.

I en vid utskottets utlåtande fogad, af herr Schotte m. fl. afgifven reservation yrkades däremot, att Riksdagen måtte med afslag å ifrågavarande lagförslag besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga frågan om straff för sådana förseelser, som afses i förslaget till ändrad lydelse af tredje stycket i 25 kap. 22 § strafflagen, under förnyadt öfvervägande och därvid tillika verkställa utredning, huruvida och i hvad mån i fråga om sådant, annat än staten tillhörigt, gas-, elektricitets-, vattenlednings- eller renhållningsverk, som är afsedt att betjäna allmänheten, samt vid stads, annan kommuns eller municipalsamhälles fasta brandkår må kunna införas absolut förbud mot arbetsinställelse i sammanhang med garanti för personalen af sådana anställningsvillkor, som motsvara tjänstemäns förmåner, och införande af obligatorisk skiljedom beträffande uppkommande tvister.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade kamrarna i förevarande ärende stannat i olika beslut.

Första kammaren har i afseende å 25 kap. 22 § strafflagen godkänt den ändrade lydelse, som Kungl. Maj:t föreslagit, samt i öfrigt beträffande själfva lagförslaget bifallit hvad utskottet hemställt, men till utskottet återförvisat senare afdelningen af utskottets under punkten 2) gjorda hemställan.

Andra kammaren hade bifallit den af herr Schotte m. fl. afgifna reservationen.

I nu föreliggande memorial hade utskottet anfört följande:

»Genom Andra kammarens afslag å ifrågavarande lagförslag har detsamma förfallit.

Hvad åter beträffar den af Första kammaren beslutade återremissen af viss del af utskottets hemställan, torde detta beslut hafva föranledts däraf, att då 22 § i 25 kap. strafflagen blifvit af kammaren godkänd i öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag och kammaren alltså för sin del beslutit, att de af Kungl. Maj:t föreslagna stadgandena om straff för arbetsinställelse och liknande åtgärder af arbetarna vid vissa kommunala inrättningar skulle af Riksdagen antagas, omfattningen af det i utskottets utlåtande framlagda skrifvelseförslaget syntes böra begränsas därhän, att detsamma komme att gälla endast sådana för allmänhetens betjänande afsedda gas-, elektricitets-, vatten-

lednings- eller renhållningsverk, som tillhörde enskilda personer eller bolag. Då nu emellertid genom Andra kammarens beslut lagförslaget i sin helhet förfallit, torde någon anledning till dylik begränsning af skrifvelseförslagets omfattning ej längre förefinnas.

Utskottet får därför allenast hemställa, att Första kammaren behagade i frågan fatta beslut.»

Med anledning häraf tog kammaren utskottets utlåtande, nr 3, i nu förevarande del i förnyadt öfvervägande.

Friherre Fleming: Som herrarna erinra sig, återremitterades frågan om den af utskottet föreslagna skrifvelsen till Kungl. Maj:t i syfte att få fram en skrifvelse om lagförslag, där personalen vid verk och inrättningar, som vore afsedda för allmänhetens betjänande, skulle kunna komma in under någon slags straffbestämmelse i likhet med det förslag, som af Kungl. Maj:t var framlagdt med hänsyn till motsvarande personal vid kommunala verk. Emellertid blef af Andra kammaren detta lagförslag afslaget, men Andra kammaren beslöt en skrifvelse till Kungl. Maj:t, hvori hemställes ungefär om detsamma, med ett tillägg af den lydelsen, att det »må kunna införas absolut förbud mot arbetsinställelse i sammanhang med garanti för personalen af sådana anställningsvillkor, som motsvara tjänstemäns förmåner, och införande af obligatorisk skiljedom beträffande uppkommande tvister».

Huru önskligt jag än anser det hade varit att få fram, såsom jag förra gången yttrade, en skrifvelse i först berörda syfte, kan jag dock icke nu förorda bifall därtill, ty jag anser icke, att man kan gå med på den skrifvelse, som Andra kammaren beslutat, och att nu besluta om en skrifvelse här skulle ju endast leda till en ny sammanjämkning och förmodligen icke till något autagligt resultat.

Under sådana förhållanden och i förhoppning att regeringen dock, på grund af hvad som förekommit, måtte taga saken i öfvervägande, anhåller jag, herr talman, att få yrka afslag på skrifvelseförslaget.

Efter härmed slutad öfverläggning afslog kammaren hvad utskottet i förevarande del hemställt.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 29 och 30 nästlidne månad bordlagda betänkande nr 32, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser rörande den ort, hvarest inkomst af tjänst och kapital skall kommunalt beskattas, biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om undan-
rödjande af
en till minskad
äktenskapsfre-
kvens bidra-
gande oegent-
lighet i skatte-
lagstiftningen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 29 och 30 nästlidne månad bordlagda betänkande nr 33, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen i fråga om åtgärder för undanrödjande af en till minskad äktenskapsfrekvens bidragande oegentlighet i skattelagstiftningen.

I en inom Första kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 85, hade herr *Sam Clason* hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, hvilka åtgärder lämpligen kunde vidtagas för att i möjligaste mån undanröja en af motionären påvisad oegentlighet i gällande skattelagstiftning.

Utskottet hade i förevarande betänkande på åberopade skäl hemställt, att herr Clasons ifrågavarande motion, nr 85, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Clason: Den motion, som jag här har väckt, berör ett förhållande i vår skattelagstiftning, som enligt min uppfattning måste betecknas såsom ett skriande missförhållande, nämligen det förhållande att faktiskt skattelagstiftningen premierar de lösa förbindelserna på äktenskapets bekostnad. Jag ber att få ådagalägga detta med ett kort exempel. Jag tager två personer, en man och en kvinna, hvardera med 800 kronors inkomst. Om de lefva i konkubinät, blir deras kronoskatt 3 kronor och kommunalskatten efter 6 kronor per bevillningskrona 18 kronor, summa gemensam skatt 21 kronor. Om de åter ingå äktenskap med hvarandra, blir under samma förhållande skatten icke mindre än 77 kronor, således en oerhörd skillnad.

Att detta förhållande äfven, såsom jag framhållit, inverkar därhän att premiera de lösa förbindelserna, därpå finnas åtskilliga exempel, och jag har just i dagarna erhållit del af ett bref från en person i hufvudstadens närhet, som drager fram två mycket drastiska exempel. Det ena gäller två personer, som sammanlefde med hvarandra och som af honom uppmanats att ingå lagligt äktenskap. De svarade: det kunna vi icke göra, ty under sådana förhållanden kommer vår skatt att stiga med omkring 100 kronor. Och detta var på en inkomst af 1,900 kronor! Det är alldeles naturligt, att sådant skall verka hämmande på förbindelsens legaliserande. Det andra exemplet gällde en person, som af misstag fått sin sammanlefverska antecknad på mantalsförteckningen såsom sin hustru. Han protesterade då där emot, emedan detta skulle betydligt öka hans skatt, och han fick också ändring. Att detta missförhållande existerar beror därpå, att tidigare skattelagstiftning utgått från hushållet såsom enhet och aldrig tänkt sig, att dessa lösa förbindelser skulle taga en sådan omfattning, som de faktiskt gjort. Jag erinrar om de s. k. »Stockholmsäktenskapen» och att antalet oäkta barn i Stockholm, om jag ej misstar mig, uppgår till omkring 36 % af hela antalet födda. Således tror jag verkligen, att här råder ett missförhållande, som man bör göra något emot.

Utskottet har nu ställt sig välvilligt mot motionen, men i alla fall afstyrkt densamma. Jag tror dock att det icke är riktigt, då utskottet därvidlag så godt som nteslutande fäst sig vid den kommunala beskattningen, ty såsom jag i motionen påvisat gäller samma sak äfven om den nya inkomstskattelagen. Två personer med 750 kronors

inkomst äro skattefria, men om de ingå äktenskap, få de en inkomstskatt å cirka 15 kronor. Det är klart att om man sedan bygger en annan skattelagstiftning på denna inkomstskatt och anordnar den i proportion med denna, kommer missförhållandet ännu mer att stiga. Och då utskottet vidare söker trösta mig därmed, att den kommunalbeskattningsberoende af den allmänna bevillningen torde komma att inom en ej alltför aflägsen framtid upphöra, och att man då skulle utan skrifvelse taga hänsyn till det af mig påpekade förhållandet, undrar jag ändå, om icke denna framtids närhet i alla fall kan anses ganska omtvistad. Och då det icke kan bestridas, att här ett missförhållande föreligger, skall jag, helst jag vet, att saken kommer att belysas äfven af andra, som äro mera sakkunniga på detta område, be att få yrka bifall till min motion.

Om undanröjande af en till minskad äktenskapsfrekvens bidragande oegentlighet i skattelagstiftningen.

(Forts.)

Herr Lamm: Jag anser mig pliktig att instämma i det yrkande, som den siste talaren gjorde, och detta så mycket mer, som jag alldeles oberoende af motionen har erfarenhet af de missförhållanden, han här motionsvis påpekat.

I början af detta år kom till mig en medelklassens kvinna — jag tror hon var anställd i en butik — i mycket upprördt tillstånd öfver den kommunala skattesedel hon hade fått. Hon förklarade, att hennes fästman och hon hade mycket små inkomster, men de hade kunnat reda sig hvar för sig, och deras skatter voro mycket små. Så hade hon till slut låtit öfvertala sig att gifta sig, och sedan de det gjort, hade de fått skatter, som de ansågo sig på inga villkor kunna betala. Och slutresonemanget var det, att hade hon vetat detta, hade hon visst icke gift sig. Några dagar därefter kom en kamrat inom stadsfullmäktige, som är mycket förfaren på detta område (han är ordförande i taxeringsnämnd) och fäste min uppmärksamhet på huru oegentligt det är ställdt med afseende på taxering af gifta kvinnor, såsom förhållandena nu gestalta sig, och satte i fråga, om jag icke funne lämpligt att väcka en motion inom Riksdagen i denna fråga; och så kom herr Clasons motion.

Jag her att få fästa herrarnas uppmärksamhet på att här föreligger ett ganska allvarsamt spörsmål. Enligt bevillningsförordningen lämnas på en inkomst, som går upp till 1,800 kronor, äfven när den representerar tvenne makars sammanlagda inkomst, icke något bevillningsfritt afdrag. Nu arbetar en kvinna på en fabrik och har en inkomst af icke fullt 800 kronor. Så gifter hon sig med en man, hvars inkomster uppgå till något öfver 1,000 kronor, så att deras sammanlagda inkomster uppgå till 1,800 kronor. Hon fortsätter med sitt arbete och har bredvid sig sin gamla kamrat, som har samma inkomst. Den i Stockholm utgående direkta skatten till kronan och kommunen jämte afgifter till prästerskapet och kyrkan utgör omkring 8 % af inkomsten, och har således den ogifta kvinnan med 800 kronors inkomst och 650 kronors bevillningsfritt afdrag att betala en skatt uppgående till 12 kronor, men hennes kamrat, som är gift, får erlægga en skatt af cirka 70 kronor. För folk med mycket små inkomster är det således nödvändigt för att undvika svåra skatter att de draga sig fram mannen för sig och kvinnan för sig. Jag antager, att en kvinna i

Om undan- Stockholm har en inkomst af 490 kronor, hon har en fästman, som
röjande af har 710 kronors inkomst. Då utgör deras gemensamma skatt — då
en till minskad kvinnan är skattefri — 4 kronor. Gifta de sig, så få de en inkomst
äktenskapsfre- af 1,200 kronor, däraf 500 kronor äro skattefria, och för de återstå-
kvens bidra- gande 700 kronorna få de erlägga en skatt af 56 kronor. I ena fallet
gande oegent- 4 kronor, i det andra 56 kronor. Man förstår hvad det betyder för
lighet i skatte- en hushållsbudget på 1,200 kronor.
lagstiftningen.

(Forts.)

Denna fråga har icke förr uppmärksamrats, på den grund att det är först på senare tider, som gift kvinna enligt inkomstskatteförordningen har skyldighet att deklarerera inkomst, som hon enligt lagen äger ensam råda öfver, och då blir hon beskattad för inkomsten och får egen debetsedel. Hvad jag anført, måste ju synas alla innebära en stor obillighet, men ännu allvarligare blir saken, därför att enligt den erfarenhet man fått i Stockholm medför det de konsekvenser, som motionären påpekat. Huru denna sak skall lösas är icke lätt att säga för en enskild motionär, och herr Clason har ej heller vågat sig på att göra något förslag i den vägen. I den promemoria, som jag fått af min åberopade kamrat, säges, att det rättvisaste vore om hvarje skattskyldig med beskattningsbar inkomst under 1,800 kronor beskattades för sig, men jag vet icke heller, om det är det riktiga. För min del har jag tänkt mig den möjligheten, att det skulle finnas ett existensminimum för familjer, som alltid skulle vara skattefritt. Bevillningsutskottet har icke vidare gifvit sig in på frågan, och det bör icke förvåna, om icke bevillningsutskottet, med alla de prestanda det haft att fullgöra, gifvit sig tid att tränga in i denna fråga, huru allvarlig den än är, men jag är öfvertygad att, om Kungl. Maj:t toge upp frågan, man skulle komma till ett tillfredsställande resultat. Det är också därför jag gärna skulle se, om Första kammaren ville göra något åt denna sak, och ber jag därför att få förena mig i den föregående talarens yrkanden.

Herr Hedenlund: Jag ber att få erkänna, att jag i mångt och mycket delar den uppfattning, som af de båda ärade talarna gjorts gällande, ty äfven jag anser, att man vid affattningen af skattelagstiftningen noga bör tillse, att man främjar, icke motverkar vare sig de ekonomiska eller de rent sociala intressena. Men om jag detta oakadt icke kunnat biträda den af den ärade motionären begärda skrifvelsen, har det varit beroende därpå, att jag icke kunnat öfverskåda räckvidden af en dylik skrifvelse, samt att jag ansett, att ett särskiljande af äkta makars taxering i afseende på den direkta skatten till staten skulle kunna medföra högst egendomliga konsekvenser.

Äfven bevillningsutskottet har med sympati sett motionen, men då, sasom den sista ärade talaren framhöll, motionären icke gifvit något direktiv, och då bevillningsutskottet ansett, att de hufvudsakliga oegentligheterna i förevarande afseende torde förefinnas på den kommunala beskattningens område, har bevillningsutskottet staunat vid den välvilliga motiveringen, en motivering som jag för min personliga del skulle önskat ännu välvilligare. Då nu Andra kammaren redan har afslagit skrifvelseförslaget, så att ett bifall i denna kammare icke skulle hafva någon betydelse, tillåter jag mig, herr talman, yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr Clason: Med anledning af den siste ärade talarens yttrande, att det skulle kunna vara fara att skrifva, därför att man på det viset skulle komma till det resultat, att man skulle särskilja äktamakers taxering, så ber jag att få framhålla, att det behöfver icke vara den nödvändiga konsekvensen af motionen. Det finnes också annat sätt att lösa frågan, hvilket, om jag icke misstager mig, är fördr i den norska inkomstskattelagstiftningen, nämligen det, att man har ett existensminimum, som varierar allt efter som den person, som är i fråga, står ensam eller har familj af olika storlek. Där kommer således icke i fråga att särskilja äkta makars taxering, utan där löses frågan på helt annat sätt.

Hvad det beträffar, att Andra kammaren icke antagit skrifvelsen, synes det mig dock, som om Första kammaren, om den öfver hufvud intresserar sig för saken, skulle i alla fall kunna instämma i motionen, ty det är naturligt, att under sådana förhållanden blir frågan verkligen snabbare bragt till lösning, än om alltsammans afslås.

Herr Östberg, Johan: Till de uttalanden, hvilka här gjorts i en fråga, som delvis berördes under den föregående skattedebatten, skall jag be att få lägga ett instämmande i motionens syfte.

Riksdagen brukar i allmänhet icke hushålla med skrivelser till Kungl. Maj:t. Bevillningsutskottet har i alla fall afböjt två skrivelser. Äfven den nyss förut här behandlade motionen hade nog varit förtjänt af ett visst beaktande, men denna är ju synnerligen beaktansvärd.

Det framhålls här att den skattelag, som vi nu antagit, skulle vara mycket mera rationell än föregående skattelagar. I fråga om afdrag för existensminimum har den nya lagstiftningen dock icke tagit vederbörlig hänsyn till olika förhållanden och särskildt icke till familjeförhållandena. När man skall beskatta en äkta man för familjens inkomst, bör man också taga hänsyn till att på denna inkomst skola lefva flera personer. Eljest bidrager man, såsom här framhållits, till att i skattelagstiftningen gynna de lösa förbindelserna, och det kan då väl icke vara något, som bör uppmuntras. Jag skall därför för min del be att få instämma i yrkandet på bifall till herr Clasons motion.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framstälts, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande betänkande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omsötningsproposition:

Den, som bifaller hvad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess beslut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—48;

Nej—61.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 31 nästlidne maj och den 1 innevarande juni bordlagda utlåtande nr 104, angående beräkningen af statsverkets ordinarie inkomster, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om upplåtelse till riksbanken 1 och 2 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 1, i anledning af af den s. k. Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till riksbanken af den landshöfdingens trädgård i Kristianstad äfvensom två i ämnet väckta motioner.

I en den 4 april 1910 till Riksdagen aflåten, till jordbruksutskottet hänvisad, af detta utskott till behandling af sammansatt banko- och jordbruksutskott öfverlämnad proposition, nr 126, hade Kungl. Maj:t under åberopande af utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att det statsverket tillhöriga område i Kristianstad, som benämndes landshöfdingens trädgård, måtte öfverlåtas på riksbanken för att därå uppföra ett riksbanks-hus, inrymmande jämväl lokaler för postverket, med rätt för fullmäktige i riksbanken att, därest staden Kristianstad skulle vilja tillbyta sig ifrågavarande tomt mot annan lämplig, staden tillhörig mark eller ock genom köp på antagliga villkor förvärfva tomten, därom med vederbörande träffa aftal.

I sammanhang med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehaft två inom Riksdagen väckta motioner, nr 81 i Första kammaren och nr 296 i Andra kammaren, däruti herrar *L. Ljungberg* och *B. Petrén* sammanstående föreslagit, att Riksdagen, med afslag för närvarande å den i propositionen gjorda framställning, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte att den s. k. tyghustomten i Kristianstad måtte kunna för ifrågavarande ändamål till erforderlig del tagas i anspråk samt därefter till Riksdagen afgifva det förslag, som af förhållandena kunde föranledas.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt,

a) att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas; samt

b) att herrar Ljungbergs och Petréns ofvan omförmälda motioner icke måtte föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd.

*Om upplåtelse
till riksbanken
af den s. k.
landshöf-
dingens träd-
gård i Kri-
stianstad.
(Forts.)*

Herr von Friesen: Den fråga som här föreligger är, jämförd med de frågor, som hittills upptagit kammarens tid i dag, af mycket ringa betydelse, men jag anser mig i alla fall pliktig gent emot mina kamrater i riksbanksstyrelsen att något sysselsätta mig med densamma. Den gäller anskaffande af nya lokaler för riksbankens afdelningskontor i Kristianstad.

Då afdelningskontoret i Kristianstad upprättades, inköpte riksbanken en tomt i staden och betalade för den 35,000 kronor. Vidare uppfördes på denna tomt en byggnad, afsedd för såväl riksbanken som telegrafverket för, om jag icke minnes orätt, 138,000 kronor. Emellertid, hufvudsakligen på grund af telegrafverksamhetens starka utveckling i staden, blef den gemensamma byggnaden för trång, och då var det fråga om hvilken skulle flytta af de båda parterna, antingen riksbanken, som var ägare af huset, eller telegrafverket, som var hyresgäst. Visserligen kunde det synas naturligt, att telegrafverket skulle flytta. Men för telegrafverket är det förenadt med svårigheter och stora kostnader att byta om lokal på grund af kabelförhållanden och hvad det kan vara, så att det beräknades, att flyttning af telegrafverkets lokaler skulle medföra en kostnad af öfver 50,000 kronor. Då var det naturligtvis klart, att slutet blef att telegrafverket skulle vara kvar, men att riksbanken skulle flytta. Sålunda träffades en öfverenskommelse mellan dessa båda institutioner, att telegrafverket skulle öfvertaga fastigheten mot att betala riksbanken hvad tomten och huset ursprungligen hade kostat riksbanken eller 173,000 kronor. Så långt var det godt och väl. Men så måste vägarna skiljas, därför att telegrafverket lyder under Kungl. Maj:t och riksbanken under Riksdagen. Till följd däraf kom det särskild kungl. proposition angående rättighet att för telegrafverkets räkning inköpa riksbankens hus, och från fullmäktige kom framställning till bankoutskottet, att huset skulle få säljas och att i sammanhang därmed nytt hus skulle anskaffas för riksbanken. Ja, Kungl. Maj:ts framställning gick utan vidare till Riksdagen och till statsutskottet, och statsutskottet var nog raskt att, utan att sätta sig i förbindelse med bankoutskottet, hemställa till Riksdagen, att telegrafverket skulle bemyndigas att köpa huset, visserligen med det förbehåll, att köpet ej skulle fullbordas, för så vidt icke Riksdagen förut beslutat, att riksbanken skulle sälja huset. Det var en egendomlig framställning från statsutskottet och det var underligt, att båda kamrarna gingo med på den. Emellertid, så skedde. Ja, hvad var då att göra. Telegrafverket trängde på och ville ovillkorligen hafva sin lokal utvidgad. Då måste slutligen riksbanken gifva med sig. Telegrafverket skulle få köpa huset, utan att riksbanken hade fått något nytt hus, och detta blef Riksdagens beslut. Till följd däraf har riksbanken redan måst utrymma sina lokaler till en del.

Om upplåtelse till riksbanken af den s. k. landshöfdingens trädgård i Kristianstad.
(Forts.)

Beslutet angående försäljningen skedde visserligen under det förbehåll, att riksbanken tills vidare och till dess ny lokal hunnit anskaffas skulle få förhyra de gamla lokalerna af telegrafverket, och det är så, det nu sker. Men den del af lokalen, som var afsedd för verkställande styrelseledamotens våning och vaktmästarens bostad, har måst utrymmas, och telegrafverket tränger på allt mer för att få äfven de återstående lokalerna. Riksbanken hade således, när kontoret inrättades, sökt att skaffa sig lokaler utan allt för stor kostnad, men har nu blifvit uddanträngd af telegrafverket utan att få annan lokal i stället. Naturligtvis skulle något sådant icke hafva skett, om bägge dessa verk lydt under samma principal, om de lydt bägge under Kungl. Maj:t eller bägge under Riksdagen, men olyckan var, att så icke var förhållandet. Nu har telegrafverket blifvit tillgodosedt, men riksbanken har blifvit af med sina lokaler utan att få nya i stället.

Det var klart, att riksbanken måste höra sig om efter ny tomt, och det ansågs lämpligt, att de 173,000 kronor, som riksbanken fått i likvid af telegrafverket, skulle afsättas till en fond för anskaffande af nya lokaler, d. v. s. af ny tomt och nytt hus på denna tomt. Riksbanken sökte då först att få köpa någon tomt af privat person i staden. Emellertid voro de fordringar, som då ställdes, såsom det syntes riksbanken åtminstone, alldeles obilliga. Den tomt, som riksbanken en gång hade köpt, ligger alldeles utmärkt mellan Stora torget och Lilla torget, således midt uppe uti affärsrörelsen, och denna tomt hade riksbanken fått för 35,000 kronor, hvilket utgjorde 77 à 78 kronor per kvadratmeter. De tomter åter, som nu erbjödös, betingade i medeltal ett pris af 140 kronor 89 öre per kvadratmeter. Det är tydligt, att så stora omkostnader vill riksbanken icke åtaga sig, då valutan härför egentligen vore, att telegrafverket fått förbättrade lokaler.

Därför försökte riksbanken se sig om, huruvida saken icke möjligtvis kunde ordnas på ett annat sätt: då riksbanken varit tillmötesgående emot kronan, vore det ju billigt, att kronan i sin tur visade sig tillmötesgående mot riksbanken, och man undersökte således, om kronan hade någon tomt i staden, som den kunde afstå för riksbankens räkning. Då fäste riksbanken i främsta rummet sin uppmärksamhet vid den s. k. Tyghustomten, belägen vid Stora torget. Denna tomt lyder under arméförvaltningen, men det utröntes, att den skulle betinga ett pris, motsvarande dels kostnaden för uppbyggande af nya verkstäder för arméförvaltningen m. m., beräknad till 220,000 kronor, dels kostnad på grund af andra anledningar, som jag nu icke behöfver redogöra för, 48,800 kronor eller tillsammans 268,800 kronor. Nu förespeglades det visserligen, att riksbanken genom att sälja från delar af denna s. k. tyghustomt skulle kunna återfå icke obetydligt af denna summa, 268,800 kronor, men enligt den erfarenhet, riksbanken har från småstäderna, äro tomterna där, då man skall köpa, alltid förfärligt dyra, men då de skola säljas, finnes icke köpare, och med denna erfarenhet för ögonen kunde icke riksbanken nappa på detta förslag. För öfrigt hade denna tomt också med sig den olägenheten, att, innan den kunde tillträdas, måste de nya byggnaderna uppföras åt arméförvaltningen och sedan skulle det naturligtvis åter draga en tid, in-

nan riksbankshuset blefve färdigt; det skulle således blifva alltför långt uppskof. Då kom på tal en annan tomt tillhörande kronan, nämligen den s. k. landshöfdingens trädgård. Den är kronoegendom och anses äfven lyda under arméförvaltningen — det är arméförvaltningen, som har rättigheten till denna tomt. Riksbanken gjorde då framställning till Kungl. Maj:t att få bygga på denna tomt, som är ett helt kvarter, på alla sidor omgifven af gator, och till storleken ungefär 3,000 kvadratmeter. Nu behöfver riksbanken icke på långt när 3,000 kvadratmeter såsom byggnadstomt, utan kanske endast en fjärdedel af denna yta eller något sådant. Men då restes från åtskilliga håll svårigheter mot tillgripandet af denna tomt. För det första gjorde arméförvaltningen svårigheter; den ansåg, att den möjligtvis skulle själf komma att behöfva tomten i en framtid. Vidare gjorde Kristianstads stad stora svårigheter. Den hade strängt taget icke med saken att göra, men den var mellankommande part och påstod, att den länge använt tomten ifråga till park, att det således icke var billigt eller rättvist att beröfva densamma denna park, och slutligen gjorde landshöfdingen i Kristianstad erinringar mot detta förslag, och på grund däraf lät Kungl. Maj:t förslaget falla. Riksbanken var således ånyo hänvisad till att gå ut och söka, men det visade sig icke möjligt att på för riksbanken antagliga villkor erhålla en tillfredsställande lösning af frågan, och därför måste riksbanken fortfarande yrka på att få bygga i det kvarter, som kallas landshöfdingens trädgård. Nu har Kungl. Maj:t gjort proposition till Riksdagen med tillmötesgående af denna riksbanksfullmäktiges önskan. I förslaget hemställes tillika, att om det så finnes skäligt, riksbanken skall kunna få byta bort ifrågasvarande tomt mot annan tomt, som möjligtvis af Kristianstads stad erbjudes, eller sälja tomten till Kristianstad för att erhålla medel till byggnadens utförande på annat ställe.

Nå, så långt är det godt och väl. Nu kommer här emellertid sammansatta banko- och jordbruksutskottet och säger, att den kungl. propositionen icke kan bifallas.

Jag har här utelämnat en sak, hvilken jag nu beder att få upp- taga, nämligen att under det dessa förhandlingar pågått, en ny mellan- kommande part har uppträdt, och det är postverket. Postverket be- höfver ny lokal i Kristianstad, och det anses lämpligt, att det får lokaler i samma byggnad som riksbanken, om denna skulle uppföra ny byggnad. Detta är ett förslag, som allra minst jag kan anse olämpligt, emedan jag så många år drifvit den satsen, att Riksbankens af- delningskontor, post och telegraf alltid borde i småstäderna ligga i samma hus, och jag har äfven delvis lyckats drifva igenom denna min uppfattning. Men detta försvårar frågans lösning, såsom torde framgå af hvad jag kommer att säga.

Man har sagt, att landshöfdingens trädgård skulle vara mindre lämplig, så väl för riksbankens som för postens räkning. I fråga om lämpligheten för riksbankens räkning synes det mig, att man borde kunna antaga, att bankofullmäktige i detta fall skulle anses vara auk- toritet gent emot andra, som uppträdt i denna fråga, men så är visst icke förnullandet, utan de motsägas helt och hållet af sammansatta banko- och jordbruksutskottet, som anser, att hvad bankofullmäktige

Om upplåtelse till riksbanken af den s. k. landshöfdingens trädgård i Kristianstad.
(Forts.)

Om upplåtelse tycka om denna sak betyder ingenting, under det att det betyder till riksbanken mycket hvad andra säga därom.

af den s. k. landshöf-
dingens träd-
gård i Kristianstad.

Hvilka äro då utskottets auktoriteter? Jo, för det första har landshöfdingen sagt, att det *kan hända*, att tomten är lämplig ur riksbankens synpunkt, men, såsom motionärerna säga, torde det i alla fall vara *fråga om*, huruvida detta kan vara riktigt.

(Forts.)

Jag ber då att få säga, att riksbankens afdelningskontor är förlagdt till Kristianstad endast och uteslutande därför, att Kristianstad är länsresidens; om icke Kristianstad vore länsresidens, hade ingalunda något afdelningskontor kommit till Kristianstad. Men nu säger man: det är alldeles likgiltigt, om riksbankens afdelningskontor ligger i närheten af länsresidensent eller icke; åtminstone kan det sättas i fråga, om det har någon egentlig betydelse för riksbanken. Ja, hvarför har det då varit af betydelse, att ett afdelningskontor öfverhufvud taget skulle förläggas till Kristianstad — det skulle jag vilja veta. Banklagen föreskrifver, att det skall finnas ett afdelningskontor i hvarje residensstad. Denna sätter således inrättandet af afdelningskontor i mycket nära sammanhang med länsstyrelsen, och det är ju gifvet, att så bör vara förhållandet. Landshöfdingen säger i alla fall: det där betyder ej så mycket. Ja, landshöfdingen är, något som ju är att värdera, en trogen riddare för sin residensstad; han har till och med drifvit sin ridderlighet så långt, att han förklarar, att begagnandet af denna trädgård tillhör hans afföningsförmåner, och att således riksbanken icke kan taga den i besittning. I denna upfattning har han dock blifvit desavouerad af Kungl. Maj:t, och han visste kanske på förhand, att han så skulle blifva; i alla fall har ridderligheten drifvit honom att äfven på detta sätt träda i skrankorna för sin residensstad. Det synes dock, att då han visat så stort intresse för Kristianstads stad, hans vittnesmål i själfva saken om platsens lämplighet såsom tomt för ett riksbankens afdelningskontor icke hör tillmätas allt för stor betydelse.

Man har sagt: må vara att det är af vikt för en viss allmänhet, som har att vända sig till länsstyrelsen för att få ut eller sätta in pengar, att länsstyrelsens kassa, som numera är förlagd till riksbanken, befinner sig i länsstyrelsens närhet. Ja, det synes mig vara en själfklar sak, att länsstyrelsen borde hålla på att hafva sin kassa i sin närhet. Att detta kan hafva något som talar för sig, det vill man ju icke heller helt och hållet bestrida, men för riksbankens afdelningskontor skulle detta icke hafva någon betydelse, ty dess rörelse i öfrigt, för hvilken vederbörande tyckas i hög grad intressera sig, är ofantligt stor i förhållande till de transaktioner, det har med länsstyrelsen. Jag upprepar då, att det är för länsstyrelsens skull som afdelningskontoret ligger i Kristianstad och icke för affärerna i öfrigt därstädes, men — låt vara — hur ställer det sig då med det föreslagna läget i förhållande till affärsrörelsen därstädes?

Det betonas starkt, att Stora torget i Kristianstad är en centralpunkt i staden. Hvar centrum i Kristianstad ligger, vet jag icke; kanske det är här, såsom det heter i astronomen: *centrum est ubicumque*, d. v. s. medelpunkten ligger litet hvarstädes. Efter de upplysningar jag fick, då jag var i Kristianstad, är affärsrörelsens cen-

trum Lilla torget och icke Stora torget. Detta synes mig också visas^{Om upplåtelse till riksbanken af den s. k. landshöfdingens trädgård i Kristianstad.} däraf, att en bank, Sydsvenska Kreditaktiebolaget, för närvarande håller på att uppföra lokaler vid Lilla torget — och icke vid Stora torget. Det synes mig äfven framgå däraf, att en annan bank, Bankaktiebolaget Södra Sverige, har sina lokaler bredvid länsresidenset på motsatt sida mot landshöfdingens trädgård, den plats, som bankofullmäktige föreslagit till bebyggande. Jag förmodar, att dessa privata banker hafva en viss förmåga att bedöma, huru de med hänsyn till affärsrörelsen bäst skola förlägga sina lokaler, och då de förlagt dem på detta sätt, tror jag icke det är för djärf att påstå, att de lokaler riksbanken skulle få vid landshöfdingens trädgård skulle hafva ett för affärsrörelsen ofördelaktigt läge. För öfrigt, då här talas om distanser, skall man icke tro, att det är fråga om några halfva mil, utan här rör man sig inom en distans på 600 meter, d. v. s. för att göra en jämförelse så stort afstånd som från riksbanken i Stockholm till södra ändan af Centralstationen. Detta är en distans, som kallas stor, och det är sådana distanser som denna, som här äro i fråga. Från Lilla torget till landshöfdingens trädgård är så långt som från riksdagshusets trappa till Jakobs kyrka, och afståndet från Stora till Lilla torget är ungefär lika stort. Det är sådana distanser, som dessa, hvilka man säger äro så betydelsefulla, och som göra, att landshöfdingens trädgård är olämplig att vara byggnadsplats för riksbankens afdelningskontor. Mig förefaller detta vara orimligt.

Den andra auktoriteten är posten. Man har sagt, att det är olämpligt att förlägga posten till landshöfdingens trädgård. Detta skulle betyda så mycket, som att posten då komme 460 meter från det hus, där den nu är belägen, och man säger, att detta har ett synnerligen lämpligt läge. Detta hus ligger 160 meter från järnvägsstationen, hvilken också spelar en stor roll i denna fråga, och på detta sätt skulle posten, om den flyttade till landshöfdingens trädgård, komma cirka 600 meter från järnvägsstationen. Jag nämnde nyss, att härvarande riksbankshus ligger längre från Centralstationen än posten sålunda skulle komma att göra i Kristianstad i förhållande till järnvägsstationen där. Mig förefalla sålunda bekymren i detta hänseende vara synnerligen öfverdrifna. Jag beklagar, att generalpostdirektören icke är här närvarande, ty han skulle kunna gifva de upplysningar, som erfordras för att få klarhet i saken. Emellertid har han själf föreslagit att lägga posten på östra delen af tyghustomten; om man ser efter, hur stor distansen är från järnvägsstationen till östra delen af nämnda tomt, finner man att denna distans är 400 meter. Distansen åter från järnvägsstationen till landshöfdingens trädgård är 600 meter. Det är således dessa 200 meter, som göra skillnaden så stor. De öfverdrifter, som ligga till grund för de gjorda invändningarne, tror jag mig härmed hafva belyst.

Nu säger sanmausatta banko- och jordbruksutskottet, att landshöfdingens trädgård är mindre lämplig för såväl riksbankens som postverkets vidkommande. Det har således gått längre än någon hittills gjort och likställt olämpligheten för riksbanken och postverket. Om det i sitt omdöme inskränkt sig till postverket, skulle jag från min

Om upplåtelse synpunkt icke sagt så mycket därom, men då det säger att platsen är till riksbanken lika olämplig för riksbanken, måste jag bestämdt protestera.

af den s. k. landshöfdingens trädgård i Kristianstad.

(Forts.)

Hvad kommer nu utskottet med för nytt förslag? Jo, det föreslår samma åtgärd, som 1909 års bankoutskott föreslog, nämligen att riksbanken skulle fortfarande underhandla med Kristianstads stad. Ja, nog är det många som underhandlat i denna fråga. Bankoutskottet beslöt under förra riksdagen att genom delegerade nere i Kristianstad underhandla i denna sak; generalpostdirektören har underhandlat, riksbanken har underhandlat; jag undrar, om det är klokt att så där många underhandla om en och samma affär och tala i munnen på hvarandra. Mig förefaller detta vara synnerligen olämpligt, och hade underhandlingarna inskränkts till dem, som fördes af bankofullmäktige, och hade bankofullmäktige fått något medel att drifva underhandlingarna med, är jag säker på, att denna affär skulle för länge sedan hafva varit uppgjord på ett för både riksbanken och Kristianstads stad fullkomligt tillfredsställande sätt. Men det går icke så lätt, då den ene underhandlaren kommer och sätter sig emot hvad den andre säger. Den myndighet, saken egentligen gäller, nämligen riksbanken, får icke understöd från något håll. Att den icke får understöd från jordbruksutskottet, det säger jag mindre om, men åtminstone tycker jag att den borde ha fått hjälp från bankoutskottet. Nu hafva de slagits ihop och behandlat saken gemensamt, och då tycks bankoutskottet hafva legat under för jordbruksutskottet. Vid underhandlingar bör man vara fri från inblandning, och om man säger åt någon att sitta ned vid underhandlingsbordet, men ständigt drager undan den stol, som han skall sitta på, då är det icke godt att vara underhandlare.

Här hafva bankofullmäktige nu begärt rättighet att få bygga i den s. k. landshöfdingens trädgård, detta naturligtvis såsom ett sista medel att komma med, då det skall underhandlas med Kristianstads stad, men riksbanken får ingenting; riksbanken skall nu uppträda som supplikant i Kristianstad samt tigga och bedja att få något. Men Kristianstads stad har tämligen tydligt uttalat och äfven motionärerna hafva sagt, att så rika verk som postverket och riksbanken må gärna se sig om, huru och hvar de kunna få lokaler, utan att därvid inblanda Kristianstads stad. Detta är enligt min tanke fullkomligt riktigt, och jag undrar icke alls på, att Kristianstads stad, så länge icke riksbanken har något underhandlingsobjekt, säger på detta sätt. Nu säger sammansatta banko- och jordbruksutskottet, att sättet förefaller det-samma mindre tilltalande. Mähända kan det vara mera tilltalande, att riksbanken uppträder såsom supplikant, men för mig är det icke tilltalande alls. För öfrigt, om kronan hade varit målsman för både postverket och riksbanken, tro herrarna icke då att kronan hade gjort användning af t. ex. landshöfdingens trädgård och med den i sin hand underhandlat med Kristianstads stad? Ja, mycket mindre tilltalande utvägar har kronan anlitat, då det varit fråga om underhandlingar med kommuner.

Nu kunde man ju tro att sammansatta banko- och jordbruksutskottet föreställer sig, att bankofullmäktige skulle komma att förfara hänsynslöst mot Kristianstads stad. Jag vet icke hvad anledning utskottet har att föreställa sig det, men äfven om den farhågan vore

berättigad — hvilket den ej alls är — så borde den i alla händelser icke afskräcka utskottet att gå med på Kungl. Maj:ts proposition, då det är klart, att någon definitiv lösning af frågan icke kan komma till stånd, innan den änyo kommit inför Riksdagen, och Riksdagen sålunda fått tillfälle att pröfva, huruvida bankofullmäktige behandlat Kristianstads stad hänsynslöst; då blefve det tillfälle för Riksdagen att gripa in, men att lägga hinder i vägen för en uppgörelse, det förefaller mig mindre lämpligt, om man vill tillgodose statens intressen.

Efter detta kan man fråga: hvad har riksbanken nu att göra för att få den eländiga frågan om ny lokal i Kristianstad löst? Ja, motionärerna hafva åtminstone gifvit ett uppslag till frågans lösning, föreslagit något positivt, men sammansatta banko- och jordbruksutskottet stannar vid en ren negation. Ni skall underhandla, säger det, men medel för att drifva underhandling med framgång, det får ni icke. Jag säger såsom Faust:

»Da steh' ich nun, ich armer Thor!
Und bin so klug, als wie zuvor»¹⁾.

Emellertid skall man ju aldrig misströsta, och jag hoppas att saken kommer att lösas på fullt tillfredsställande sätt, men om den det blir, icke hafva vi, mina herrar, sammansatta banko- och jordbruksutskottet att tacka därför.

Herr von Stapelmohr: Den ärade talaren har visserligen icke framställt något yrkande, men han har i sitt anförande sökt kasta det sken öfver utskottets utlåtande, att utskottet icke förstått frågans innebörd. Jag tror, att han däri har fullkomligt orätt.

Han började med, att det nu gäller att skaffa ny lokal för riksbankens afdelningskontor i Kristianstad. Ja, däri har han rätt, men endast till en del, ty frågan har större omfattning; den gäller att skaffa nya lokaler för såväl post- som bankkontoren i Kristianstad. Utskottet har därför icke haft att fästa sig endast vid hvad riksbanken behöfver, utan äfven att taga i betraktande hvad postverkets bästa fordrar. De herrar ledamöter i kammaren, som under det brädska arbetet i riksdagens senaste skede haft tillfälle och lust att taga del af utskottets betänkande, torde nog hafva funnit, att utskottets afstyrkande af Kungl. Maj:ts proposition icke är grundadt på någon obenägenhet att anskaffa tomt för riksbankens nybyggnad, utan att det föranledts af utskottets önskan, att denna tomt skulle i förhållande till allmänna rörelsen i staden Kristianstad få så god belägenhet som möjligt; och den önskan torde icke vara oberättigad, att då staten står i begrepp att skaffa plats åt tvenne institutioner, så viktiga och i så nära förbindelse med allmänheten stående som post och riksbank, den också bör söka att få platsen i den allmänna rörelsens centralare delar. Det är icke fråga om att finna centrum med hänsyn till stadens yta, utan med hänsyn till den allmänna rörelsen. Det kan då ingalunda vara lämpligt att förlägga en byggnad för så viktiga ändamål till utkan-

¹⁾ Och står här nu nättopp så klok,
Som jag var förut stackars tok.

Om upplåtelse till riksbanken af den s. k. landshöfdingens trädgård i Kristianstad.

ten af den allmänna rörelsen, såsom fallet skulle blifva vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition, ty enligt upplysningar, som utskottet fått, drager sig den allmänna rörelsen norr och öster ut, och icke till den södra delen af staden, där landshöfdingens trädgård ligger.

Nu är det visserligen sant, att Kungl. Maj:t icke föreslagit att ifrågavarande tomt, landshöfdingens trädgård, skulle ovillkorligen begagnas till byggnadsplats för posten och riksbanken, utan Kungl. Maj:t har äfven begärt rätt för fullmäktige i riksbanken att, därest staden Kristianstad skulle vilja tillbyta sig denna tomt mot annan lämplig, staden tillhörig mark, eller ock genom köp på antagliga villkor förvärfva tomten, därom med vederbörande träffa aftal. Men om nu staden icke har någon annan tomt att lämna i utbyte och ej heller vill betala för landshöfdingens trädgård så stor köpeskilling, att den räcker till inköp af en för posten och riksbanken lämplig tomt längre in i staden, blefve ju fastslaget, att den tillämnade byggnaden skulle läggas i landshöfdingens trädgård, och det komme nog att väcka undran för att icke säga förundran, så mycket mer som staten har en synnerligen lämplig tomt att upplåta för detta ändamål. Jag syftar på den s. k. tyghustomten, som alla vederbörande framhållit sasom den allra bästa.

Nu säger man att den är för dyr. Den förste talaren erinrade emellertid om att icke hela tyghustomten behöfs utan endast hälften, men dess förvärfvande skulle kosta 268,800 kronor i följd af det häraf föranledda uppförandet af nya verkstäder och förrådshus åt artilleriet. Ja, det där talet låter mycket afskräckande och jag kan ju icke yttra mig om dess riktighet; men mig synes denna summa vara betydligt öfverdrifven, och jag skall bedja att få anföra några siffror till stöd för detta mitt antagande.

Till 1909 års bankoutskott aflämnades ett kostnadsförslag öfver nybyggnader, som erfordrades i stället för de å den mot torget belägna hälften af tyghustomten — nu befintliga slutsommen uppgick då till 218,000 kronor. I kostnadsförslaget har kostnaden för verkstadsbyggnad, förrådsbyggnad och afträdeshus utförts till 110,000 kr., då däremot enligt upplysningar, jag fått från ett af de nyuppsatta fältartilleriregementena, motsvarande byggnader där kostat 31,700 kronor, och då dessa äro uppförda under de senare åren, får man väl antaga att de äro fullt tidsenliga och rymliga. Vidare hafva uti kostnaderna upptagits utgift för bostäder och expeditjonslokaler med 62,500 kronor. Jag vet ej att staten har skyldighet att bygga bostäder åt tygstats-officerarne vid Vendes artilleriregemente, utan de böra väl liksom de öfriga officerarne åtnöja sig med inkvarteringsersättning. Min öfvertygelse är, som sagt, att dessa kostnader kunna vid uppgörande af ett nytt förslag väsentligen reduceras. Men om nu tomtdelen vid torget i allt fall skulle blifva för dyr, återstår den andra hälften, eller den vid östra boulevarden, hvilken tomtedel icke är belamrad med andra byggnader än ett förrådshus för landstormens gevär och två små hus, som användas till upplag af virke, ved och kol.

Jag var med ibland de delegerade från bankoutskottet, som förra året besökte Kristianstad för att på ort och ställe skaffa sig kännedom om de förhållanden, som borde tagas i betraktande i fråga om plats

för nybyggnad för riksbankens kontor därstädes, och vi kommo alla till det resultatet, att det icke borde vara förenadt med så stora kostnader att inlösa den del af tyghustomten, som är belägen emellan Östra smalgatan och Östra boulevardgatan, och då kunde den hälft, som är belägen vid torget, säljas för uppförande af nya verkstäder åt artilleriet, en fråga som snart lär komma på tal, då de nuvarande äro otidsenliga och otillfredsställande; det intrycket fingo åtminstone de delegerade, som voro där nere. Jag är fullt öfvertygad om att, huru svårlost än frågan tyckes vara för bankofullmäktiges ärade ordförande, skola svårigheterna nog kunna undanröjas, om regeringen vill taga om hand denna fråga och försöka lösa den i ett sammanhang för de tre institutioner, hvilka däraf beröras: riksbanken, posten och artilleriregementet. Då kommer frågan att få en lösning, som tillgodoser alla intressen, och helt visst kommer den att få en bättre utgång än af bifall till den kungl. propositionen skulle följa. Den värderika landshöfdingeträdgården komme i så fall att lämnas orubbad till framtida disposition. Genom en sådan afveckling skulle också bankofullmäktige undslippa den af den föregående talaren omnämnda ledsamma situation att behöfva uppträda såsom supplikant utan att hafva något att erbjuda.

Jag skall icke vidare uppehålla mig vid denna sak eller därför taga kammarens tid i anspråk, men har velat uttala den fasta tillförsikt, att denna fråga nog vid en annan riksdag skall kunna få en tillfredsställande utgång. Bankofullmäktige hafva sökt göra gällande, att det brådskar med att anskaffa nya lokaler för riksbanken. Detta förefaller något egendomligt, då den nuvarande lokalen icke är mera än omkring 10 år gammal. Är den trång och olämplig, vittnar det väl bra litet om förutseende hos dem, som haft att skaffa med denna bankbyggnads uppförande; den borde väl kunna passera ännu en tid framåt. I allt fall kan ju frågan icke lösas förrän nästa år, då penningar till den gemensamma bank- och postbyggnaden icke ännu finnas anslagna, och så måste väl beräknas ett par år för byggnadens uppförande. Men om det också skulle åtgå ytterligare ett eller två år för att få denna sak nöjaktigt ordnad, tror jag ej att det skulle medföra någon afsevärd skada. Det har anmärkts, från bankofullmäktige, att genom det att verkställande direktören fått lämna sin bostadsvåning och bankvaktmästaren måst afflytta, bevakningsmöjligheterna minskats, åtminstone under nattetid.

Jag tillåter mig, utan att vilja bestrida detta förhållande, att säga, att detta förefaller mig något egendomligt; ty då verkställande direktören bodde två trappor upp och vaktmästaren tre trappor upp, lærer väl den tillsyn, som af dessa ägnades banken nattetid, varit tämligen minimal.

Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville godkänna utskottets förslag.

Herr Odelberg, Theodor: Endast några ord! Då jag tillhör den del af sammansatta utskottet, som representerar jordbruksutskottet, och äfven fått min del af de stränga förebräelser, den förste talaren riktade emot oss, skall jag tillåta mig att yttra några ord.

Om upplåtelse till riksbanken af den s. k. landshöfdingens trädgård i Kristianstad.
(Forts.)

Om upplåtelse
till riksbanken
af den s. k.
landshöf-
dingens träd-
gård i Kri-
stianstad.
(Forts.)

Han ville låta påskina att bankofullmäktige skulle vara de enda, som kunde bedöma hvar riksbankens afdelningskontor i Kristianstad borde förläggas. Jag ber att få påpeka, att sammansatta utskottet till hälften bestått af bankofullmäktiges principaler inom Riksdagen, och man torde väl också få tillerkänna dessa personer någon auktoritet i denna sak. Emellertid har förlidet års Riksdag haft frågan om hand och bankoutskottet hemställde da, »att Riksdagen måtte uppdraga åt bankofullmäktige att föranstalta om ny undersökning för beredande af lämplig byggnadsplats för riksbankens ifrågavarande afdelningskontor och därvid jämväl söka verkställa utredning om en eventuell nybyggnad med lokaler såväl för riksbanken som för postverket».

I öfverensstämmelse härmed fattade Riksdagen beslutet. Utan hänsyn till denna af Riksdagen uttalade önskan rörande samarbete med postverket, hafva nu bankofullmäktige anhållit om dispositionsrätt till den s. k. landshöfdingens trädgård för att där uppföra bankhus.

Den ärade talaren beklagade, att icke generalpostdirektören var närvarande för att vitsorda, att äfven denna plats skulle vara lämplig till lokal för posten, men jag ber få hänvisa till generalpoststyrelsens utlåtande, som är intaget i den kungl. propositionen, och där det heter, att »den s. k. landshöfdingens trädgård anser emellertid styrelsen med hänsyn till dess föga centrala läge mindre lämplig såsom plats för stadens postkontor». På ett annat ställe förklarar sig styrelsen, »under förutsättning att riksbankshus komme att uppföras å den s. k. landshöfdingens trädgård, vara betänkt på att framdeles göra framtällning om uppförande af ett posthus å någon del af tyghustomten». Sålunda, när poststyrelsen anser att tyghustomten är den lämpligaste och centralast belägna tomten för postverket och den utan tvifvel äfven är det för riksbanken, hade väl underhandlingarna bort bedrivas på att få en del af tyghustomten för att där uppföra riksbankens hus. Emellertid har icke allenast generalpoststyrelsen utan alla hörda myndigheter förklarar landshöfdingens trädgård vara olämplig (staden Kristianstad naturligtvis också), och ehuru jag naturligtvis saknar samma auktoritet som bankoutskottet, kan jag verkligen icke, då jag betraktar kartan öfver Kristianstads stad och vet i hvilken riktning utvecklingen där går, komma till annat resultat, än att landshöfdingens trädgård är olämplig till bankhus och ännu olämpligare för postverket.

En ledamot i utskottet hade gärna velat gå af motionärerna, hvilka föreslagit tyghustomten såsom den för ändamålet mest lämpliga, men af hänsyn till bankofullmäktige, och på det att dessa skulle hafva fria händer, ville han ej uttala sig så positivt om saken och därför föreslog äfven han att man skulle afslå såväl Kungl. Maj:ts proposition som de väckta motionerna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Friesen: Jag vill endast säga några ord med anledning af de två föregående talarnes yttranden.

Här är sagdt, att om Kristianstads stad icke skulle vilja betala så mycket för den ifrågavarande tomten, landshöfdingens trädgård, som fullmäktige fordrat, skulle det vara nödvändigt att bygga å denna tomt enligt Kungl. Maj:ts förslag. Detta är dock ingalunda förhållandet.

Frågan kommer nämligen i alla händelser tillbaka till Riksdagen, och finner Riksdagen då att fullmäktige varit obilliga mot staden, går naturligtvis Riksdagen icke in på hvad fullmäktige föreslå. Jag kan sålunda icke anse, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag kommer att få den nämnda påföljden, om ej Riksdagen framdeles så beslutar. Och för öfrigt, hvem säger att penningarna, som erhållas för landshöfdingens trädgård, ovillkorligen skola räcka till för att jämte den afsatta fonden skaffa nytt riksbankshus. Det har man ju icke begärt; man afser endast att de inflytande medlen skulle nedbringa kostnaderna, och för öfrigt är, som sagdt, Riksdagen ett annat år i tillfälle att pröfva denna fråga.

Om upplåtelse till riksbanken af den s. k. landshöfdingens trädgård i Kristianstad.

(Forts.)

En annan ärad talare anmärkte, att fullmäktige icke rättat sig efter hvad senaste Riksdagen skrifvit i detta ärende. Fullmäktige hafva funnit, att för att kunna göra det erfordras, att fullmäktige erbålla något medel i sin hand att inverka på staden. Det är detta, som fullmäktige nu begärt, och det är för att fortsätta underhandlingarna med staden, som fullmäktige gjort sin framställning till Kungl. Maj:t.

Hvad för öfrigt denna landshöfdingens trädgård beträffar, tillföll den på 1850-talet staten på grund af byte med Kristianstads stad. Om man nu fordrar, att staden ånyo, om den vill återfå trädgården, skall foga sig i ett byte, kan det väl icke vara något, som på minsta sätt kan vara mindre tilltalande. Denna landshöfdingens trädgård är ju icke en tomt, som af ålder varit upplåten till Kristianstads stad, staden har på senare tid afhändt sig den genom byte; hvilka bytesvillkoren voro, det känner jag icke, det står ej i handlingarna, men att den genom byte tillfallit staten på 1850-talet, det framgår af handlingarna. Att det nu återigen blir fråga om ett byte, synes mig ej vara någon obillighet.

En af de ärade talarne som förde utskottets talan sade, att frågan mycket väl kunde lösas, utan att staden alls behöfde indragas i densamma. Då förvånar det mig verkligen, att utskottet skrifvit som det gjort. Orden lyda så:

»På grund af hvad sålunda sagts och då utskottet är förvissadt om att Kristianstads stad, som gifvetvis har stort intresse af att ifrågasvarande institutioners lokaler i staden blifva väl belägna, icke skall, i hvad på staden kan ankomma, vägra sin medverkan till, att ett vidare fullföljande af den bankofullmäktige af nästlidna års Riksdag anbefallda undersökningen leder till nöjaktigt resultat.»

Där har utskottet återigen alldeles tydligt hänvisat fullmäktige till underhandlingar med staden. Nå, mina herrar, hvad har Kristianstads stad hittills gjort i ärendet? Jo, det var ett förslag uppe att öfverläta en tomt tillräcklig för både banken och posten. Detta förslag af drätselkammaren afslogs med stor majoritet, och då hörde man också det talet, att saken icke anginge staden. Sedermera har staden fattat ett nytt beslut och erbjudit sig inköpa något mer än hälften af den ifrågasvarande tyghustomten för 60,000 kronor, hvarvid tillika förutsatts att staden skulle byta till sig landshöfdingens trädgård mot att till staten afstå ett område på annat håll. Nåväl, staden vill således betala för något öfver hälften af denna tyghustomt 60,000 kronor; hvad blir då hela tomten värd? Låt vara att den mindre delen har ett fördelaktigare läge, men äfven den andra delen af tomten har ett gyn-

Om upplåtelse till riksbanken af den s. k. landshöfdingens trädgård i Kristianstad.
(Forts.)

samt läge, hvilket bevisas däraf, att utskottets auktoriteter äfven förordat att förlägga posten och riksbankshuset till denna del. Nåväl, 60,000 kronor för denna tomt gör 30 kronor kvadratmetern — det är ett annat pris detta, som staden vill betala, än det, som man tycker, att riksbanken gärna kan gå ut med.

Men nu säger en annan talare, att det skulle gå så lätt för sig att få denna angelägenhet ordnad med arméförvaltningen, ty det behöfs inga större kostnader för att få denna myndighets behof tillfredsställt. Ja, det är väl möjligt; hvad denna kostnad rimligen bör blifva, kan jag ej bedöma; men icke lär väl arméförvaltningen vid uppställandet af sina fordringar rätta sig därefter. Arméförvaltningen har här en synnerligen välbelägen tomt och arméförvaltningen behöfver mycket penningar om ej precis för användning i Kristianstad. Arméförvaltningen vill öfver allt tillgodogöra sig sina tomter för att få medel för sina stora behof, ty den vet att Riksdagen ej är benägen att öfver höfvan öka anslagen under fjärde hufvudtiteln. Man skall sålunda icke tro, såsom den föregående talaren antog, att arméförvaltningen ändrar mening i afseende å tompriset; den vill ha fullt betaldt för sina tomter och, som herrarne märkt, har medelpriset å de tomter, som varit erbjudna till riksbanken, uppgått 140 kronor 89 öre per kvadratmeter, och det gäller här en tomt om 5,000 kvadratmeter — räkna ut hvad det blir, få herrarna se! Så lätt går det icke. Den som verkligen såsom fullmäktig handlagt denna fråga och dess detaljer, den vet också, att denna sak icke är så enkel, som sammansatta banko- och jordbruksutskottet föreställt sig.

Det anmärktes att bankofullmäktige icke skulle funnit tyghustomten lämplig. Jo, det göra de visst, ty det var den första af statens tomter, vid hvilken bankofullmäktige hade fäst sig, men det hade mött för stora svårigheter att få den, och nu isynnerhet, när utskottet afslagit motionerna, tror jag att det kommer att möta ännu mycket större svårigheter. Om utskottet hade bifallit motionerna, hade det visserligen icke varit något förnärmande mot bankofullmäktige — jag tror att en af de ärade talarne uttalade en sådan uppfattning — utan då hade Riksdagen gifvit på hand, att den ville, att riksbanken skulle flytta till tyghustomten, och då hade bankofullmäktige haft det mycket bättre och ett kraftigare stöd vid sina underhandlingar med de myndigheter, hvilka hafva med tyghustomten att göra, än hvad fullmäktige nu hafva. Allt är negativt, som kommit från utskottet, och bankofullmäktiges inlägg i denna fråga synes hafva varit till ingen nytta.

Äfven klandrades fullmäktige för det att de skulle hafva byggt ett bankhus så nyligen som för 10 år sedan, hvilket redan blifvit olämpligt, men af min föregående framställning torde framgå, att det nuvarande behofvet icke alls berott på att lokalerna äro olämpliga för riksbanken utan uteslutande därpå, att telegrafverket funnit sitt utrymme för litet. Banken kunde mycket väl förblifvit i den lokal som nu finnes, om ej telegrafverket velat drifva ut banken därifrån. I följd af telefonens utveckling behöfver ju telegrafverket undan för undan allt större utrymme och det är detta som föranledt, att riksbanken fått vara betänkt på att skaffa nya lokaler, men icke den omständigheten att lokalerna skulle varit odugliga för bankens eget behof. Ingen-

ting finnes i handlingarna som föranleder till ett dylikt antagande. Om upplåtelse till riksbanken
Därest telegrafverket flyttat från lokalen, hade den varit fullt tillräcklig af den s. k.
för riksbanken ännu en lång tid framåt. landshöf-
dingens träd-
gård i Kri-
stianstad.

Nu säger man vidare, att landshöfdingens trädgård ligger i en utkant af staden. Jag har förut redogjort för hvad begreppet utkant här vill säga. Men om både posten och banken komma i närheten af residenset, är det väl tydligt att då blir äfven där ett »centrum», och då kan man väl icke tala om någon utkant. (Forts.)

Då jag önskade att generalpostdirektören skulle vara tillstädes, var detta icke för att jag var okunnig om hvad han skrivit, utan därför att han då haft tillfälle att bemöta mina sakskul. Jag begär visst icke, att Riksdagen skall tro på bankofullmäktige såsom en auktoritet i detta afseende, men när man jämför auktoriteter med hvarandra i frågor, som röra banken, kan det ju få anses att bankofullmäktige äro den främsta auktoriteten. Men just därför att jag icke begärt någon auktoritetstro, har jag sökt att anförta sakliga skäl för bankofullmäktiges åsikt. Hvarför jag önskade generaldirektörens närvaro var, för att han skulle få tillfälle att bemöta hvad jag yttrat ifråga om de föreslagna tomternas afstånd från järnvägsstationen, respektive 400 och 600 meter; det var i den punkten jag ville han skulle bemöta mig.

Jag tror mig nu hafva bemött hvad de föregående talarna yttrat och jag skall icke längre upptaga kammarens tid.

Herr Odelberg, Theodor: Det förvånar mig sannerligen, att då utskottet så långt möjligt varit tagit hänsyn till bankofullmäktiges önskningsar och icke velat alltför hårdt binda händerna på dem, man skall få förebräelser för att man icke tillstyrkt de motioner, som väckts i ämnet och genom hvilkas antagande fullmäktiges handlingsfrihet rörande lokalfrågan skulle blifva mycket inskränkt. Och vidare har det sagts, att utskottet lämnat bankofullmäktige utan anvisningar och endast sagt: vänd eder till Kristianstads stad och underhandla med staden. Till stöd härför läste den siste talaren upp en del af utskottets motivering, men han glömde att läsa vidare. I sista delen af motiveringen heter det: »Beträffande de i ämnet väckta motionerna finner utskottet, som hyser den uppfattning, att föreliggande frågas lösning icke bör bindas vid en på förhand bestämd plats, motionerna icke böra föranleda till något annat yttrande af utskottet, än att den ytterligare utredning om byggnadsplats, som må erfordras, äfven bör omfatta upplåtelse af tyghustomten eller lämplig del däraf.» Således har utskottet äfven hänvisat till något annat, än att fullmäktige skulle endast underhandla med Kristianstads stad.

Den siste talaren tycktes lägga så stor vikt vid att bankofullmäktige skulle hafva något i sin hand att erbjuda staden vid underhandlingarna. Jag tror att det vore en mycket dålig handpenning att erbjuda staden denna »landshöfdingens trädgård». Det finnes ingen myndighet, som vill dit förlägga riksbanken och ännu mindre posten, som skulle inlogeras i samma hus. Och om jag frågar bankofullmäktiges ordförande på samvete: vill ni verkligen dit förlägga riksbankens hus, tror jag att han skulle gifva oss rätt i fråga om plat-

sens olämplighet för det ifrågasatta ändamålet. Varen vissa, mina herrar, att Kristianstads stad har nog reda på att landshöfdingens trädgård är ett dåligt bytesmedel, af noll och intet värde. Denna tomt har säkerligen icke på långt när det värde, som bankofullmäktiges ärade ordförande velat låta påskina.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 1 och 2 i denna månad bordlagda betänkande nr 30, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående bevilning af fast egendom samt af inkomst, *dels ock* i ämnet väckta motioner.

Genom proposition nr 89 af den 11 mars 1910, hvilken hänvisats till bevillningsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att antaga ett propositionen bilagdt förslag till förordning angående bevilning af fast egendom samt af inkomst.

Jämlikt 40 § riksdagsordningen hade bevillningsutskottet i föreliggande betänkande afgifvit utlåtande öfver ej mindre berörda proposition än äfven vissa inom Riksdagen väckta, till bevillningsutskottet likaledes hänvisade motioner rörande ifrågavarande ämne.

Vid betänkandets föredragning begärdes ordet af

Herr Hammarström, som yttrade: I afseende å föredragningen af bevillningsutskottets betänkande nr 30 tillåter jag mig hemställa: *att* betänkandet måtte punktvis företagas till afgörande;

att det i punkten 1:o) omförmälda författningsförslaget föredrages paragrafvis och, där så erfordras, momentvis i nummerföljd, därefter rubrikerna och sist utskottets hemställan;

att vid behandling af 1 § öfverläggningen må få omfatta betänkandet i dess helhet;

att, därest en eller annan del af förslaget återremitteras till bevillningsutskottet, detta må äga befogenhet att äfven föreslå de ändringar i ej återremitterade delar, som kunna äga sammanhang med eller anses vara en följd af återremissen;

att i afseende å nummerbeteckning af paragrafer och moment utskottet må äga att vidtaga sådana ändringar, som påkallas af kamrarnas beslut; samt

att af förslagets text ej må behöfva uppläsas andra delar än sådana, beträffande hvilka uppläsning begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkt 1.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda skäl hemställt att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag till förordning angående bevilning af fast egendom samt af inkomst icke kunnat oförändradt bifallas, måtte antaga samma förslag med de ändringar och tillägg utskottets vid betänkandet såsom bilaga fogade författningsförslag utvisade.

*Författnings-
förslag ang.
bevilning af
fast egendom
m. m.*

Utskottets förslag till förordning angående bevilning af fast egendom samt af inkomst.

1—7 §§.

Godkändes.

8 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

1 mom. Såsom inkomst enligt denna förordning skola, med undantag och efter afdrag, som här nedan i detta kapitel stadgas, taxeras skattskyldigs årsintäkter i penningar eller penningars värde af kapital och arbete.

Förmån af bostad äfvensom hvad skattskyldig för sin och sin familjs räkning direkt tillgodogjort sig från egen näring eller eljes af förnödenheter och varor, som han fört i handel eller tillverkat, skola följaktligen äfven räknas såsom inkomst.

Såsom inkomst taxeras icke:

hvarsom förvärfvats genom gifträtt, arf eller testamente eller i hemföljd, morgongåfva eller fördel af oskiftadt bo eller genom gåfva eller ock erhållits i form af sådant periodiskt understöd, som lämnats såsom bidrag till undervisning eller uppfostran eller eljes utgifvits på grund af lagligen åliggande försörjningsplikt eller till understöd åt hemnavarande familjemedlemmar,

(i utskottets förslag:)

1 mom. Såsom inkomst enligt denna förordning skola, med undantag och efter afdrag, som här nedan i detta kapitel stadgas, taxeras skattskyldigs årsintäkter i penningar eller penningars värde af kapital och arbete.

Förmån af bostad äfvensom hvad skattskyldig för sin och sin familjs räkning direkt tillgodogjort sig från egen näring eller eljes af förnödenheter och varor, som han fört i handel eller tillverkat, skola följaktligen äfven räknas såsom inkomst.

Såsom inkomst taxeras icke:

hvarsom förvärfvats genom gifträtt, arf eller testamente eller i hemföljd, morgongåfva eller fördel af oskiftadt bo eller genom gåfva eller ock erhållits i form af sådant periodiskt understöd, som lämnats såsom bidrag till undervisning eller uppfostran eller eljes utgifvits på grund af lagligen åliggande försörjningsplikt eller till understöd åt hemnavarande familjemedlemmar,

Författning-
förslag ang.
bevillning af
fast egendom
m. m.
(Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

vinst å icke yrkesmässig afytt-
ring af fast eller lös egendom, som
tillfallit säljaren annorledes än ge-
nom köp eller byte eller ock af
honom förvärfvats genom köp eller
byte och varit i hans ägo, om det
är fast egendom, tio år eller där-
utöfver och eljes fem år eller där-
utöfver;

ersättning för skada till följd af
olycksfall i arbete, så ock hvad
som eljes på grund af sjuk- eller
olycksfallsförsäkring tillfallit den
försäkrade eller hans stärbhus;

kapital, som på grund af lif-
eller kapitalförsäkring tillfallit den
försäkrade eller hans stärbhus.

(i utskottets förslag:)

vinst å icke yrkesmässig afytt-
ring af fast eller lös egendom, som
tillfallit säljaren annorledes än ge-
nom köp eller byte eller ock af
honom förvärfvats genom köp eller
byte och varit i hans ägo, om det
är fast egendom, tio år eller där-
utöfver och eljes fem år eller där-
utöfver;

ersättning för skada till följd af
olycksfall i arbete, så ock hvad
som eljes på grund af sjuk- eller
olycksfallsförsäkring tillfallit den
försäkrade eller hans stärbhus;

kapital, som på grund af lif-
eller kapitalförsäkring tillfallit den
försäkrade eller hans stärbhus;

hvad som af staten anvisats till
bestridande af de med erhållna
tjänster eller uppdrag förenade
särskilda kostnader, såsom:

reskostnadsersättning,
å stat uppförd häst- och bällega,
officerares lönetillägg för
tjänstehästar samt furageersätt-
ning,

anslag till skrifmaterialier, kon-
torshyra och andra expenser,
traktamente för förrättning å
annat ställe än tjänstemans eller
i förrättningen deltagande persons
vanliga boningsort,

arfvode och traktamente för
kommendering utom station,

fältaflöning under krigstid,
samt arfvode eller traktamente
för deltagande i riksdag, stats-
revision, kyrkomöte eller kommitté
å annan ort än där arfvodes-
eller traktamentstagaren varit bo-
satt.

2 mom. Skattskyldigheten för
inkomst enligt denna förordning
afser den inkomst, som åtnjutits
under det nästföregående kalender-
året eller, då räkenskapsår icke
sammanfaller med kalenderår, det
räkenskapsår, som gått till ända

2 mom. Skattskyldigheten för
inkomst enligt denna förordning
afser den inkomst, som åtnjutits
under det nästföregående kalender-
året eller, då räkenskapsår icke
sammanfaller med kalenderår, det
räkenskapsår, som gått till ända

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

närmast före den 1 mars det år, taxeringen sker.

Är skattskyldig gift, skall i hans taxering enligt denna förordning inbegripas jämväl hustruns inkomst; dock att i fall, där hustrun haft inkomst, som rättsligen varit från mannens förvaltning undantagen, hustrun skall taxeras därför.

3 mom. För inkomst af kapital eller arbete skall, med iakttagande af bestämmelserna i 12 § härnedan, bevillning erläggas med en tiondedels procent af inkomstbeloppet.

Herr Ljungberg. Det moment, jag skall tillåta mig att beröra, är det i anledning af herr Östbergs motion tillkomna mom. 3.

Enligt gällande bevillningsförordning är förhållandet, att i vissa fall huru låg inkomst som helst kan upptagas till taxering. Det är särskildt två fall, som därvid väcka uppmärksamhet. Det ena gäller, då en näringsidkare, bosatt och skattskyldig i en kommun, drifver filial eller annan rörelse i andra kommuner, t. ex. en torghandlare; denne kan då på de platser, där rörelsen drifves, föras upp till taxering för hvilket ringa belopp som helst — 10, 20 eller 30 kronor. Besväret med taxering och debitering motsvaras förvisso icke af skattskyldigheten, och denna motiverar näppeligen hans rösträtt i de särskilda kommunernas angelägenheter.

Det andra fallet gäller den gifta kvinnans särskilda taxering. Om man och hustru gemensamt äga en inkomst af minst 500 kronor och hustruns själfständiga bidrag är det mest obetydliga, lät oss säga 5 kronor, så skall hon för detta belopp särskildt för sig taxeras med det resultat att både hon och mannen erhålla hvar sin kommunala röst.

Jag har likasom utskottets majoritet icke kunnat undgå att finna detta förhållande högeligen oegentligt och ägnadt ett införa en betänkelig ojämnhet i de gifta kvinnornas rösträttsbefogenhet därigenom att endast vissa af dem, med eller utan verklig inkomst, komma att förskaffa sig särskild taxering. En stor mängd gifta kvinnor, de som sakna förmögenhet, äro nämligen af sina lefnadsförhållanden hindrade att förvärfa sig egen inkomst eller också icke skickade därtill. Dessa, huru goda och värdefulla de för familj och samhälle än äro, blifva därför ställda utanför rätten att rösta, då däremot andra, framför allt arbetarehustrur, troligen med få undantag komma att förvärfa en dylik befogenhet. Sådant måste betecknas såsom en ojämnhet, för hvilken i den nya bevillningsförordningen bör rådas bot. Och kan detta knappast ske på annat sätt än medelst fastställande af ett lämp-

(i utskottets förslag:)

närmast före den 1 mars det år, taxeringen sker.

Är skattskyldig gift, skall i hans taxering enligt denna förordning inbegripas jämväl hustruns inkomst; dock att i fall, där hustrun haft inkomst, som rättsligen varit från mannens förvaltning undantagen, hustrun skall taxeras därför.

3 mom. Inkomst, som understiger 200 kronor, må icke i något fall särskildt taxeras.

4 mom. För inkomst af kapital eller arbete skall, med iakttagande af bestämmelserna i 12 § härnedan, bevillning erläggas med en tiondedels procent af inkomstbeloppet.

*Författnings-
förslag ang.
bevillning af
fast egendom
m. m.
(Forts.)*

Författningsligt och skäligt inkomstminimum såsom berättigande till särskild
 förslag ang. taxering.

För fattnings-
 förslag ang.
 bevilning af
 fast egendom
 m. m.
 (Forts.)

Af detta mitt uttalande må visserligen icke dragas den slutsatsen, att jag skulle vara motståndare till de gifta kvinnornas rösträtt. Tvärtom. Men jag önskar därvid sådan jämlikhet eller likställighet, att en hvar hustru till kommunalt röstberättigad man bör hafva en röst och därutöfver rösträtt i den mån verklig inkomst öfver ett visst minimum därtill berättigar. Förslag i den riktningen föreligger emellertid icke.

Beträffande det nu i herr Östbergs motion föreslagna minimum, till hvars förordande på förberedande behandlingsstadium jag kommit att bidraga, så har jag redan inom utskottet framhållit, att jag funnit detsamma ganska godtyckligt och väl högt. Men då jag antog att Andra kammaren skulle förkasta förslaget, syntes detsamma mig lämpligt för ernående af sammanjämkning på grundvalen af 100 kronor såsom taxeringsminimum. Sistnämnda belopp måste nämligen anses ganska väl afvägdt, dels därför att förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt fastslår detta belopp såsom det lägsta för taxering, och dels med hänsyn därtill att samma belopp representerar hela omfånget af den inkomst, som medför en kommunal röst.

Då jag emellertid numera fått klart för mig, att äfven i en så ringa bevilningsfråga utskottet icke kommer, praxis likmätigt, att gå med på någon sammanjämkning af kamrarnas eventuellt skiljaktiga beslut, tillåter jag mig hemställa, att kammaren, med afslag å utskottets förslag, måtte bestämma lägsta taxeringsbeloppet till 100 kronor, så att momentet finge denna lydelse: »Inkomst, som understiger 100 kronor, må icke i något fall särskildt taxeras.»

I sammanhang härmed och till undvikande af misstolkning anholder jag få föreslå, att till näst föregående moment göres ett förtydligande tillägg af detta innehåll: »utom i fall, som i mom. 3 säges.»

Herr statsrådet Swartz: Jag tillåter mig erinra herrarna därom, att den bestämmelse i bevilningsförordningen, som utskottet nu har föreslagit, i viss mån skulle modifiera den, som infördes vid 1908 års riksdag på grund af framställning från Kungl. Maj:t. Den antogs mot bevilningsutskottets afstyrkande i bägge kamrarna, utan att det behöfde blifva någon gemensam votering om denna sak. Nu har det sagts — icke här, men jag har hört det på andra håll — att det skulle hafva varit beroende på ett misstag, att ingen begränsning därvidlag ägde rum af den beskaffenhet, som den siste ärade talaren nu anför. I detta fall anser jag mig hafva att konstatera riktigheten af hvad redan vid föregående tillfällen två af mina kolleger officiellt förklarar, att, om det var något misstag eller något missförstånd, som det berodde på, det åtminstone icke var misstag eller missförstånd från Kungl. Maj:ts sida, ty Kungl. Maj:t hade fullt klart för sig, hvad som kunde blifva följden af detta steg, just den följd, som man nu här vill råda bot för eller söka att i viss mån inskränka. På grund af denna omständighet är det ju tydligt och klart, att från Kungl. Maj:ts sida icke någon anledning förefinnes till en sådan begränsning som denna, i all synnerhet då icke någon sådan erfarenhet kan sägas vara vunnit,

som gifvit vid handen, att en sådan begränsning skulle af andra skäl vara nödvändig eller önskvärd. Nu har emellertid från utskottets sida, såsom dess förslag utvisar, först föreslagits en begränsning, som likvisst skulle hafva kommit att verka högst väsentligt annorlunda, än hvad den bestämmelse komme att verka, som den siste ärade talaren nu föreslagit. Jag ber att få fästa uppmärksamheten därpå, att med den bestämmelse, som här af utskottet föreslagits, icke allenast hustrun i många fall blifvit af med sin rösträtt, utan hustrun också dragit mannen med sig i fördärfvet. Således den bestämmelse, som förra gången infördes för att främja hvad man ansåg vara en rättighet för hustrun, skulle nu genom den ändring, som utskottet här föreslagit, göra, att icke blott hustrun blefve af med hvad man ville gifva henne, utan hon också droge med sig mannen.

*Författnings-
förslag ang.
bevilning af
fast egendom
m. m.*

(Forts.)

Jag skall be att få exemplifiera detta. Om mannen ensam haft 600 kronor i inkomst, så, med afdrag af 450 kronor, hade han ju skattat för 150 kronor och haft 2 kommunala röster. Om nu hustrun haft t. ex. 150 kronor af dessa 500 kronor och mannen 450 kronor i inkomst, så — eftersom enligt den bestämmelse, som står här i 3 mom., ingen inkomst, som understiger 200 kronor, får beskattas och hustrun skall beskattas för sin särskilda inkomst samt denna således ej får räknas tillsammans med mannens — skulle mannen, med blott 450 kronors inkomst, blifva af med sin rösträtt, därför att hustrun blefve af med sin. Om mannen däremot ensam haft 600 kronors inkomst, skulle han fortfarande haft sina två röster i behåll.

Detta var ett något egendomligt förslag från bevillningsutskottets sida, och jag undrar ej på att det blef modifieradt. Nu är det modifieradt dels genom siffran 100 och dels genom det tillägg, som på samma gång gjorts i 2 mom. och som är det viktigaste i hela saken. Däraf framgår, att, om hustruns inkomst icke går upp till 100 kronor, mannen skall taxeras för den, äfven om hustrun har rätt att själf förvalta denna sin inkomst. Nå, då uppstår ju åtminstone icke den följden, att mannen blir af med sin rösträtt, därför att hustrun blir af med sin, utan då skulle han skatta för hustrun i det afseendet och få rösträtt.

Nu hade det varit önskligt och äfven riktigt, om man kompletterat bestämmelserna om deklarationsförfarandet med bestämmelse, att, där hustruns inkomst icke uppgår till 100 kronor, mannen skall deklarerera för denna inkomst, för att man på det sättet skall kunna finna reda på hustruns inkomst och kunna räkna densamma mannen till godo. Man har emellertid förut ansett olämpligt att ålägga en person att deklarerera en annans inkomst, öfver hvilken den förre ej hade att råda, och det var ju en af hufvudledningarna, hvarför man var med på den här omändringen. Nu går man tillbaka, men låter ovissheten, oklarheten stå kvar, hur det skall förfaras med deklareringen. Det hela är ej genomtänkt, det tror jag man får säga. För min del får jag säga, att, då som sagdt afsikten med reformen tydligt och klart framhölls, när den föreslogs förra gången, och det visade sig, att på sina håll, särskildt här i kammaren, man mycket väl förstod innebörden af förslaget — jag hänvisar i detta afseende till ett uttalande af herr Wester, som varnade just för den här påföljden — men den i

*Författnings-
förslag ang.
bevillning af
fast egendom
m. m.* alla händelser ej af kammaren uppfattades som skäl för afslag, samt då sedermera ingenting förekommit, som efter min mening kan utgöra tillräckligt stöd för att nu draga in på denna rättighet, som man då ville gifva den gifta kvinnan — då, säger jag, kan jag för min del icke göra annat än hemställa, att Kungl. Maj:ts förslag i den här punkten måtte blifva hemmarens beslut.

Jag ber blott att få tillägga, att, såsom förslaget nu är ändradt, med begränsning till 100 kronor, det aldrig i tiden kan komma in fråga mer än en mer-röst för ett gift par, där hustrun förfogar öfver en del af inkomsten. Men det är ingalunda alltid, som detta är förhållandet, utan det beror på, huru den sammanlagda inkomsten ter sig, när den blir uppdelad. Det kan hända, att hustrun och mannen komma att dela det röstetal, som mannen eljest ensam skulle hafva haft. Men, som sagdt, det mesta som kan hända är, att hustrun får en extra röst, under det att mannen får behålla sitt röstetal ograveradt. För min del finner jag ej tillräckligt skäl till ändring i den reform, som så nyligen blifvit genomförd och hvarom man ej har någon erfarenhet, hvadan jag, som sagdt, hemställer om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Östberg, Johan: Det är icke ofta man får uppbära klander därför, att man föreslagit skattefrihet eller skattelindring. Så har dock i den föreliggande frågan varit fallet.

Jag vill erinra därom, att den motion, jag väckt, afsåg, om man läste den i ett sammanhang, bibehållandet af halfva bevillningen till staten, för att man skulle se, huru den nya skatten för inkomst af jordbruk m. m. dylikt skulle verka, innan man totalt eftergaf fastighetsbevillningen. Förmögenhetsskatten skulle anstå, tills man kommit längre fram på erfarenhetens väg. I sammanhang med bibehållandet af half bevillning till staten föreslog jag, att, i likhet med hvad som gäller om inkomstskatten, taxeringen för bevillning skulle ske i jämna hundratal kronor, så att öfverskjutande belopp icke taxerades. I detta sammanhang tänkte jag mig ock, att minsta belopp, som finge särskildt taxeras, skulle vara 200 kronor.

Nu har bevillningsutskottet ej velat vara med om att bevillningstaxeringen skulle ske i jämna belopp af hundratal kronor, och då kan ju den af herr Ljungberg här föreslagna ändring i motionens förslag vara på sin plats.

Ur skatteteknisk synpunkt måste det vara en bestämd fordran, att taxeringsapparaten ej sättes i gång för hur små belopp som helst, och vi hafva också den bestämmelsen, att i mantalsskrifningsorten person aldrig taxeras för belopp under 500 kronor, äfvensom bestämmelsen, att en fastighet, som är värd mindre än 100 kronor, ej uppskattas och i vissa fall ej ens fastighet, som är värd mindre än 500 kronor, underkastas bevillning. Skulle man nu anse att, för att gift kvinna må få kommunal rösträtt, hon bör intaga en speciellt privilegierad ställning, skulle man för henne konsekvent borttaga äfven dessa allmänna begränsningar. Men detta skulle väl leda till hvad man kallar ett »myrmansvälde» och en myrmansinstitution, därifrån man väl dock bör taga afstånd.

I allmänhet ha ju hithörande begränsningar tillkommit ur skatte-Förvaltnings-
lindringssynpunkt, och ur denna synpunkt är det ju också, som den *förslag ang.*
af mig föreslagna i första rummet bör ses. Den skulle ju bland annat *beviljning af*
medföra att personer, som drifva handtering å annan ort än mantals- *fast egendom*
skrifningsorten, ej behöfva skatta för hur obetydlig inkomst som helst *m. m.*
af näring å denna andra ort. (Forts.)

Men saken har en annan sida, och det är den, som väckt den största uppmärksamheten. Det är, att, om man inför den här föreslagna skattelindringen eller skattefriheten, den kommunala rösträtten för gift kvinna i vissa fall kommer att begränsas. Nu säger man, att man icke har erfarenhet af att den nuvarande bestämmelsen ledt till något missbruk, och det kan ju hända, att sådan erfarenhet ej nu föreligger, men däraf följer ju icke, att bestämmelsen icke kan leda till missbruk, och om lagstiftningen öfver hufvud har anledning att ingripa, är det väl, *innan* en bestämmelse, som kan leda till missbruk, träd i egentlig tillämpning. Ty sedan den kommit till full användning och rättigheterna börjat utöfvas, är det naturligtvis svårare.

Nu är det ju en grundsats, att det fordras en viss verksamhet och en viss inkomst för att få utöfva kommunala rättigheter. Därför får man ej taxeras blott på grund af sin egen uppgift, om det ej finnes verklig inkomst bakom densamma. Man får ej *köpa* sig kommunal och politisk rösträtt med uppgift, att man har viss inkomst, utan en nödvändig förutsättning är taxering på grund af ett verklig existensförhållande.

Som jag förut nämnde, har lagstiftningen i allmänhet föreskrifvit vissa minna för taxering. Att man skulle på det område, hvarom nu är fråga, underlåta att föreskrifva visst minimum, kan ur skattek teknisk synpunkt icke vara rimligt, i synnerhet som, om nu ingen ändring af bevilningsförordningen göres, det kan inträffa, att t. ex. debetsedellösen kommer att stå i orimligt förhållande till själfva skattebeloppet. Skattebeloppet kan gå ned till ett öre, och debetsedellösen är flera gånger större. Det är orimligt, att skatteapparaten skall sättas i gång för ett öre i beviljning och denna skatt medföra kommunala rättigheter. Det är också erkänt af alla, att så är. Och om man drager sig för den här nu föreslagna bestämmelsen, är det af *politiska* skäl.

Man fruktar för, att det skall blifva en begränsning af den gifta kvinnans rösträtt, och det är ju framför allt den, som bör skyddas. Först och främst vill jag erinra, att den gifta kvinnans rösträtt är mycket lättare att förvärfva än den ogifta kvinnans. Den senare måste hafva en inkomst af 500 eller här i Stockholm öfver 700 kronor för att få rösträtt. Den gifta kvinnan skulle i detta afseende blifva alldeles oskäligen gynnad. Ja, det är just det man vill, säger man. Man vill, att familjen skall hafva denna premie, att den gifta kvinnan får rösträtt för hur liten inkomst som helst.

Men, mina herrar, om man vill, att den gifta kvinnan skall hafva rösträtt, är det väl framför allt den kvinna, som uteslutande ägnar sitt arbete åt de svenska hemmen, på landet och i städerna, där sköter hushållen och uppfostrar barnen. Hon kanske ej bryr sig

Författnings-
förslag ang.
beviljning af
fast egendom
m. m.

(Forts.

om eller kan ej skaffa sig inkomst genom att skrifva uppsatser, brodera kuddar eller gå till hjälp, emedan det ej är hennes verksamhet. Men vill man hafva hennes hjälp i den kommunala verksamheten, där den kanske kan vara af större betydelse än den ogifta kvinnans, och vill man hafva den gifta kvinnan kommunalt röstberättigad, må man då se till, att man får sådana bestämmelser, att, där mannen är skattskyldig och kommunalt röstberättigad, hans hustru, oberoende af hennes egen inkomst, också skall vara det. Men man gör det ingalunda på detta sätt, som kan komma att begagnas endast af några få och kanske uteslutande kommer att begagnas af vissa politiska organisationer.

Vi hafva ju genom proportionalismens införande äfven på det kommunala området kommit under inflytande af partiorganisationerna. Det är och kommer att blifva partiorganisationerna, som bestämma öfver den kommunala rösträttens utövande i många hänseenden. Och det är klart, att det vapen skattelagstiftningen, om den blir oförändrad, här bjuder, kommer att utnyttjas af dessa organisationer. Man har också sett, att den mest lifaktiga af dessa organisationer, den socialdemokratiska, varit mycket förgrymmad vid tanken på, att användningen af detta vapen skulle kunna i någon mån inskränkas. Ty denna partiorganisation förstår mer än väl, hvad denna rösträtt för det partiet betyder.

Nu innebär ju den politiska omläggning, som är gjord på det kommunala området, en så stark förskjutning just till förmån för de socialdemokratiska samhällslagren, och hvarje enstaka röst betyder så ofantligt mycket mot förr, att det just icke kan vara skäl att till förmån för dessa lager, som blifvit särskildt gynnade och hvilkas gynnande är så starkt, att de i industrisambällen på många håll komma att sätta det kommunala samhällsmaskineriet i gungning, hafva en bestämmelse, som så kraftigt skall ytterligare öka just den sidans inflytelser.

Så vidt jag således kan se, är det nödvändigt och erforderligt att på detta område införa en ändring. Ur skatteteknisk synpunkt kan det ej vara rådligt att hafva en analogi med den myrmansinstitution, som funnits i vårt grannland. Och då jag icke tror, att den begränsning, som här är föreslagen, i fall, där verklig inkomst föreligger, kommer att innebära några afsevärda följder, och då jag icke heller kan tro att den leder till hvad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet antydde angående männens kommunala rösträtt, men jag däremot icke har något emot det tillägg, som herr Ljungberg föreslog till 2 mom., känner jag mig manad att yrka bifall till herr Ljungbergs förslag. Motionen har ju för öfrigt vunnit understöd af bevillningsutskottet, hvars auktoritet under föregående debatter här ansetts vara och böra vara mycket stor.

Rop på proposition hördes nu.

Herr Wester: Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet erinrade nyss om, när denna fråga för två år sedan förekom här i kammaren. Jag yrkade då afslag på framställningen, ty jag fruktade,

att reformen skulle komma att missbrukas. Att så ej skett, har kanske mest berott på, att allmänheten ej observerat frågans innebörd. Hvad jag särskildt i denna fråga fäst mig vid är, att kvinnans arbete värderats så orättvist, när det gäller att bereda henne rösträtt. Kvinnans arbete i hemmen, omvårdnaden om barnen och deras uppfostran m. m., bereder henne ingen rättighet att utnyttja den kommunala rösträtten, men om hon förtjänar 5 kronor på torget eller genom att plocka lingon i skogen eller sådant, kan hon erhålla rösträtt. Dessutom är detta förslag ägnadt att i många fall bereda familjen en röst mer än den, som den uppskattade inkomsten under andra förhållanden skulle gifva. Rättelse häruti vinnes genom den begränsning till 100 kronor, som herr Ljungberg föreslagit.

Men så en annan omständighet. Här föreligger egentligen icke en rösträttsförordning, utan en skatteförordning. Och då är det fråga om, huru denna skatteförordning verkar, om man skall upptaga dessa små belopp på några kronor och skriva ut debetsedlar på några öre till hvar och en. Vidare framträder den orättvisan, att hustrun kan få rösträtt genom att betala en kommunalskatt på 25 eller 30 öre, under det att mannen, som skall betala hela den återstående skatten, måste erlægga kanske 75 à 100 kronor, innan han får rösträtt. Detta är ju en oegentlighet. Jag tror, att den kommunala rösträtten för kvinnan en gång kommer att lösas så, att den gifta kvinnan, äfven om hon icke är särskildt beskattad, får sin andel i den rösträtt, som tillkommer makarna gemensamt. Det är den enda riktiga vägen. Såsom frågan nu ligger, återstår endast, att kammaren antager det yrkande, som är framställt af herr Ljungberg.

Herr Hildebrand: Jag har under de senaste månaderna ofta mött den uppfattningen, att frågans verkliga innebörd icke frambölls under debatterna år 1908, och att sålunda kamrarna till en viss grad fattade sina beslut i blindo. Af protokollen finner man, att debatterna i båda kamrarna egentligen gällde, huruvida hustru, som hade egen inkomst, skild från mannens, skulle kunna taxeras på egen begäran och på särskild debetsedel. I båda kamrarna segrade Kungl. Maj:ts förslag. I Andra kammaren, där jag det året hade plats, blef denna frågas reella innebörd belyst. Detta gjordes äfven i Första kammaren af herr Wester och friherre Klingspor. Den senare uppläste ett stycke af utskottets motivering, så lydande: »Medan för närvarande makarnas inkomster uppföras i sammanräknade summor under mannens namn, skulle enligt förslaget i alla de fall, där makarnas sammanräknade inkomster uppgått till beskattningsbart belopp och däri ingått *en än så liten inkomst*, däröfver hustrun enligt lag ägt eusam råda, taxeringsmyndighet vara skyldig att i längden uppföra under makarnas skilda namn särskilda summor för mannen och särskilda summor för hustrun.» Friherre Klingspor talade sålunda i denna kammare uttryckligen om, att gällde det än så liten inkomst, öfver hvilken hustrun enligt lag ägde råda, kunde hon särskildt taxeras, samt påpekade, att inom bevillningsutskottet frågan varit före, huruvida utskottet, såsom nu ifrågasatts, skulle sätta ett visst minimum, men att utskottet öfvergifvit denna tanke.

Författnings-
förslag ang.
bevilning af
fast egendom
m. m.

(Forts.)

Jag har velat komplettera hvad som sades från statsrådsbänken med denna erinran om att sakens verkliga innebörd påvisats, och att såväl denna kammare som medkammaren med vetskap om innebörden så nyligen som år 1908 beslutit den ändring i bevillningsförordningen, som nu är gällande. Hade frågan varit ny, tror jag, att det hade varit allt skäl att gå med på herr Ljungbergs yrkande, men att, då år 1908 lämnats en gåfva till vissa personer, redan år 1910, innan någonting inträffat, som visar, att gåfvan illa användes, återtaga densamma, synes mig motbjudande, när man år 1908 hade frågans verkliga innebörd klar för sig.

Jag tillåter mig därför att yrka afslag å mom. 3 i utskottets förslag.

Herr Hammarström: Jag hade icke tänkt att begära ordet i denna fråga, men den synpunkt, som den siste ärade talaren framförde, kan jag icke gilla. Här är det, såsom förut framhållits, en taxeringsfråga, som det i främsta rummet gäller. Och om det också kan medelbart i vissa fall blifva en rösträttsfråga, så får väl dock detta icke utgöra något hinder för att rätta en oegentlighet.

Det finnes dock ett skäl, som gör, att jag är något tveksam om, huruvida det är lämpligt, att Första kammaren nu fattar ett beslut, som kommer att föranleda gemensam votering, och det är den omständigheten, att, då denna gemensamma votering skall äga rum, kamrarna sannolikt äro så decimerade, att man icke kan veta, huruvida omröstningsresultatet motsvarar det, som skulle vunnits under normala förhållanden. Jag är således tveksam, huruvida det icke vore lämpligare att få det sakliga afgörandet uppskjutet till annat tillfälle för att få frågan löst på ett tillfredsställande sätt. Och under sådana förhållanden har jag intet yrkande att framställa.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr tal-
mannen yttrade, att beträffande föreliggande paragraf vore yrkadt, dels af herr statsrådet *Swartz*, att densamma skulle godkännas med utslutande af 3 mom., dels ock af herr *Ljungberg*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att dels i slutet af 2 mom. tillades orden »utom i fall, som i mom. 3 sägs», dels ock i 3 mom. beloppet »200 kronor» nedsattes till »100 kronor».

Härefter gjordes propositioner, först på godkännande af paragrafen i enlighet med utskottets förslag samt vidare jämlikt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr Ljungbergs yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Öfriga delen af författningsförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 1.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkterna 2 och 3.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Justerades tio protokollsutdrag för denna dag.

Herr talmannen tillkännagaf, att enligt öfverenskommelse mellan talmännen omröstningar jämlikt § 65 riksdagsordningen komme att anställas vid kamrarnes sammanträden nästa måndag öfver de för sådana omröstningar föreslagna voteringspropositioner, som då vore af båda kamrarna godkända.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de denna dag första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde;

hvarjämte, likaledes på hemställan af herr talmannen, kammaren medgaf, att de anslag, som utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 5,15 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
